

Creative Economy Journal and local Community Innovation

วารสาร

เศรษฐกิจสร้างสรรค์

นวัตกรรมชุมชนท้องถิ่น

Vol.3 No.2 July - December 2024

ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2567

วารสารวิชาการและวิจัย สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน ISSN 2774-0242 (Online)

ชื่อบทความ

แนวทางพัฒนาการฟัง พูด และคิดของเด็กปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับผู้ปกครองและผู้ดูแล

6

การพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชน

16

ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับสันทิพย์มนุษย์เพื่อปรับเปลี่ยนยุทธวิธีการดำรงชีพ

30

การประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อดี (สังวรจันทสราษฏรวิทยา) ประจำปีการศึกษา 2565

45

การประเมินโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (คำยาพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565

62

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงสุขภาวะของผู้ให้บริการและผู้รับบริการ
สถานเสริมความงามในพื้นที่ตำบลบางพึ่ง อำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

76

วัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีของจังหวัดบุรีรัมย์

87

มุมมองสิทธิมนุษยชนด้านการศึกษาพิเศษ: การสอนเรื่องสิทธิมนุษยชนของเด็กปฐมวัย

98

Creative Economy Journal and local community innovation

วารสารวิชาการและวิจัย

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ นวัตกรรมชุมชนท้องถิ่น

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Learning Institute For Everyone

ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2567)

Vol.3 No.2 July - December 2024

วารสารเศรษฐกิจสร้างสรรค์ นวัตกรรมชุมชนท้องถิ่น

Creative Economy Journal and local community innovation

ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2567) Vol.3 No.2 (July - December 2024) ISSN 2774-0242 (Online)

เจ้าของ

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา

ดร.ศักดิ์พงศ์ หอมหวล

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนอธิการบดี

รศ.ดร.ศุภกร สิริไพศาล

คณบดีสำนักบัณฑิตวิทยาลัย

อาจารย์ภูมิใจ ไร่ดี

คณบดีคณะศิลปศาสตร์

บรรณาธิการ

ดร.ศราวุฒิ อินทพนม

กองบรรณาธิการ

รศ.ดร.ปรีดี โชติช่วง

รองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย ธรรมสังการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมคิด ดวงจักร

อาจารย์สนธิญาณ รักษาภักดี

ดร.สุภาวดี หนูสิน

ดร.วัลลภ ไผ่ยั้ง

ดร.เดชรัตน์ สุขกำเนิด

อาจารย์ศุภกร ศุภการเกษตร

อาจารย์อัญมณี ชูมณี

อาจารย์กรรณิกา ปัญญาวงศ์

กองจัดการ

อาจารย์อภิชาติ महाराजसेना

อาจารย์ภูมิใจ ไร่ดี

อาจารย์วัชร อรุณราช

นางสาวชฎาพรณ์ เตียวสกุล

นางสาวอารีย์ พึ่งมาก

คณะกรรมการจัดทำวารสารเศรษฐกิจสร้างสรรค์ นวัตกรรมชุมชนท้องถิ่น

รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภกร สิริไพศาล

ประธานคณะกรรมการ

นายศุภกร ศุภการเกษตร

รองประธาน

ดร.ศราวุฒิ อินทพนม

รองประธาน

นายอภิชาติ महाराजसेना

กรรมการ

นายสุรศักดิ์ สุขมาก

กรรมการ

นางสาวอัญมณี ชูมณี

กรรมการ

นายยศสันต์ ไชยสุภา

กรรมการ

นางสาววัชร อรุณราช

กรรมการ

นางสาวกรรณิกา ปัญญาวงศ์

กรรมการและเลขานุการ

นางสาวนฤมล ไผ่ท้วม

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ได้รวบรวมบทความวิจัยและบทความวิชาการที่สะท้อนถึงความหลากหลายทางองค์ความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่มิติทางวัฒนธรรม สังคม การศึกษา และพฤติกรรมสุขภาวะ โดยแต่ละบทความได้นำเสนอข้อมูลเชิงลึกและแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสังคมและการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม

บทความแรกว่าด้วยบทความในด้านการศึกษารื่อง “แนวทางพัฒนาการฟัง พูด และคิดของเด็กปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับผู้ปกครองและผู้ดูแล” นำเสนอแนวทางในการส่งเสริมทักษะสำคัญของเด็กปฐมวัย ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้ บทความ “ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับสันทนาการมนุษย์เพื่อปรับเปลี่ยนยุทธวิธีการดำรงชีพ” ได้กล่าวถึงแนวทางในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

บทความต่อมาเป็นเรื่องราวของการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ บทความ “การประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไผ่” และ “การพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชน” ได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของสถานศึกษาในการเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นอกจากนี้ บทความ “การประเมินโครงการส่งเสริมพัฒนาทั้ง 4 (ค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2566” ได้นำเสนอผลการดำเนินโครงการพัฒนาทักษะสำคัญของเด็กปฐมวัย ซึ่งเป็นการเสริมสร้างศักยภาพของเด็กในเชิงองค์รวม

ด้านความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชนขอนำเสนอบทความเรื่อง “วัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีของจังหวัดบุรีรัมย์” ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อพื้นบ้านที่มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ และสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ

ในประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนและสุขภาวะ บทความ “มุมมองสิทธิมนุษยชนด้านการศึกษาพิเศษ การสอนเรื่องสิทธิมนุษยชนของเด็กปฐมวัย” ได้นำเสนอแนวทางในการบูรณาการเรื่องสิทธิมนุษยชนเข้าสู่การเรียนการสอนเพื่อสร้างความเข้าใจและความตระหนักรู้ตั้งแต่เยาว์ ขณะที่บทความ “การเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงสุขภาวะของผู้ให้บริการและผู้รับบริการร้านเสริมสวย” ได้นำเสนอแนวทางการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อสร้างสุขอนามัยที่ดีให้กับทั้งผู้ให้บริการและผู้รับบริการ

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความทั้งหมดจะเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษานักวิชาการ และผู้ที่สนใจในศาสตร์แขนงต่าง ๆ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืนต่อไป

ศราวุฒิ อินทพนม
บรรณาธิการวารสาร

สารบัญ

หน้า

แนวทางพัฒนาการฟัง พูด และคิดของเด็กปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับผู้ปกครองและผู้ดูแล
ทิตนธรรม ไทยธรรม

6

การพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชน
ปรีชา รักษ์เมือง , พินิต จันทน์เสนะ

16

ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับสันทิพย์มณูญ์เพื่อปรับเปลี่ยนยุทธวิธีการดำรงชีพ
ดร.ศุภภาค มณีอินทร์

30

การประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อติ
(สังวรจันทรราชราษฎร์วิทยา) ประจำปีการศึกษา 2565
สุภรัตน์ อินทรสมบุญ

45

การประเมินโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (คำยาพาเพลินเจริญปัญญา)
โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี
ประจำปีการศึกษา 2565
วลีย์ โคตรรวงจันทร์

62

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงสุขภาวะของผู้ให้บริการและผู้รับบริการ
สถานเสริมความงามในพื้นที่ตำบลบางพึ่ง อำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
จำเนียร ไตรจะโปะ , รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภภาค สิริไพศาล

76

สารบัญ

หน้า

วัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีของจังหวัดบุรีรัมย์
ทินกร จันทรมณี , ณัฐภัทร ไพรศรี

87

มุมมองสิทธิมนุษยชนด้านการศึกษาพิเศษ: การสอนเรื่องสิทธิมนุษยชนของเด็กปฐมวัย
ชณิญภาศ ศรีวันทา

98

แนวทางพัฒนาการฟัง พูด และคิดของเด็กปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพ
สำหรับผู้ปกครองและผู้ดูแล

The Success Way of Listening, Talking, and Thinking as Raising developmental
early childhood by Parents and Caregivers

ทินธรรม ไทธรรม

นิสิตหลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษาศึกษาพิเศษ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทคัดย่อ

แนวทางพัฒนาการฟัง พูด และคิดของเด็กปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับผู้ปกครองและผู้ดูแลคือการสร้างความเข้าใจตั้งแต่ความสำคัญของเด็กปฐมวัย ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการสู่การนำไปใช้ตามบทบาทของผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็ก แล้วจึงเลือกหลักการพื้นฐานรวมทั้งการปรับตามบริบทต่าง ๆ สู่แนวทางปฏิบัติบนพื้นฐานความเชื่อที่การพัฒนาเด็กที่มีประสิทธิภาพต้องใช้สิ่งสำคัญอย่างบทบาทของผู้ปกครองและผู้ดูแล เพื่อกระตุ้นเด็กให้ภาษาในการสื่อสารความคิดระหว่างบุคคล และสื่อสารกับความคิดของตนเอง ด้วยกลวิธีการช่วยเสริมต่อการเรียนรู้ หรือเรียนรู้ผ่านการชี้นำตามลำดับ (Prompt Hierarchy) ผู้ปกครองและผู้ดูแลอยู่ในหน่วยที่เล็กที่สุดในสังคมอย่างครอบครัว เป็นบ้าน เป็นโรงเรียนแห่งแรก เป็นหัวใจของการนำศักยภาพของมนุษย์ เพื่อมีส่วนร่วมทางสังคมตั้งแต่สร้างความเข้าใจ ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ภาษาของเด็กตั้งแต่การฟัง การพูด และเกิดความคิด จึงมีรวบรวมคำศัพท์สำหรับเด็กปฐมวัยในการฟังและการพูด เพื่อพัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัย นำไปสู่ทักษะทางภาษาที่เหมาะสม

คำสำคัญ : การฟัง, การพูด, การคิด, พัฒนาการเด็กปฐมวัย, ผู้ปกครองและผู้ดูแล, การพัฒนาภาษา, การสื่อสาร

Abstract

An effective guideline for developing listening, speaking, and thinking in early childhood for parents and caregivers is to build an understanding of the importance of early childhood. Understanding of development towards implementation of the roles of parents and child caretakers. Then select basic principles including adjustments to various contexts to practice guidelines based on the belief that effective child development requires important things such as the role of parents who are caregivers. To encourage children to use language to communicate ideas between people and Internalization with Scaffolding or Prompt strategies. Hierarchy Parents and caretakers are in the smallest unit in society like the family is the home. It is the first school It is the heart of human potential. To have social participation since creating understanding Promote children's language learning process from listening, speaking, and thinking. Therefore, there is a collection of vocabulary for early childhood children in listening and speaking. For the language development of early childhood children Leads to good language skills.

Keywords: Listening, Talking, Thinking, Developmental Early Childhood, Parents and Caregivers, Language Development, Communication

บทนำ

การฟัง พูด และคิดของมนุษย์เป็นขั้นตอนสำคัญของการสื่อสาร และเป็นเครื่องมือไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ของสหประชาชาติ เพราะการสื่อสารสำหรับทุกคนเป็นสิ่งจำเป็นต่อความเจริญรุ่งเรืองทางสังคม สันติภาพและการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้การสื่อสารนำศักยภาพของมนุษย์ เพื่อมีส่วนร่วมทางสังคมตั้งแต่หน่วยเล็กที่สุดอย่างครอบครัวและชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจ การแลกเปลี่ยนแนวคิด และการดำเนินการตามเป้าหมาย (United Nations, 2015 และ McLeod และ Marshall, 2023) ดังนั้นแนวทางการพัฒนาขั้นตอนสำคัญของการสื่อสารจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ ทั้งนี้การฟัง พูด และคิดของมนุษย์ เกี่ยวกับการพัฒนาการของมนุษย์โดยเฉพาะช่วงปฐมวัยถือเป็น “หน้าต่างแห่งโอกาส” ที่สำคัญอย่างก้าวกระโดดและละเอียดอ่อนในด้านนิสัย บุคลิกภาพ ความสามารถ และสติปัญญา ซึ่งไม่ได้เกิดเฉพาะจากพันธุกรรมเท่านั้น ยังมีปัจจัยสำคัญจากการเลี้ยงดูหรือการมีปฏิสัมพันธ์ทางกายภาพกับนิเวศวิทยา (Shonkoff et al., 2012) ซึ่งหมายความว่า การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กปฐมวัยมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รวมทั้งบุคคลที่อยู่แวดล้อมที่สำคัญอย่างผู้ปกครองและผู้ดูแล ทำให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านสติปัญญาอย่างเต็มตามศักยภาพของพวกเขาพร้อมที่จะมีส่วนร่วมสร้างเจริญรุ่งเรืองทางสังคม สันติภาพและการพัฒนาที่ยั่งยืน

การฟัง พูด และคิดกับทฤษฎีพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

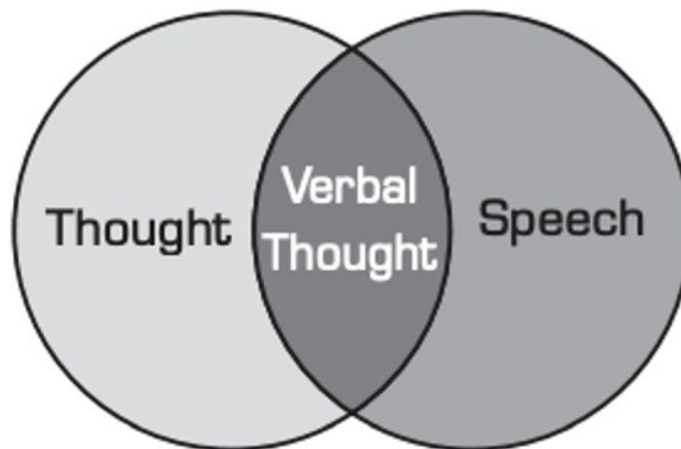
เด็กปฐมวัยเป็นวัยของการเริ่มมีเหตุผล อยากรู้ อยากเห็น เรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และมีความสามารถที่ต่างกันไป แต่จะสามารถประสบความสำเร็จได้ด้วยการช่วยเหลือให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากผู้ปกครองและผู้ดูแล ดังนั้นในการเรียนรู้ประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ผู้ปกครองและผู้ดูแลต้องมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือ ตอบคำถาม และให้คำแนะนำกับเด็ก ฝึกการใช้เหตุผลง่าย ๆ เป็นตัวแบบที่ดีทางพฤติกรรมและภาษา ซึ่งจะสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา สำหรับทฤษฎีเกี่ยวกับการฟัง พูด และคิด ผ่านการแสดงออกเป็นความสามารถทางภาษาที่สำคัญและยังถูกอ้างถึงเพื่อนำไปสู่การส่งเสริมความสามารถดังนั้น เป็นแนวคิดทฤษฎีของ Piaget และ Vygotsky ซึ่งมีการกล่าวถึงพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

Piaget (1970) ได้กล่าวถึงลำดับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัยในช่วงที่ 2 ที่เรียกว่า ขั้นกำหนดความคิดไว้ล่วงหน้า (Preoperational stage) โดยเด็กจะเริ่มสร้างมโนทัศน์และมีเหตุผลมากขึ้น ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ขั้นย่อย คือ 1) ขั้นใช้สัญลักษณ์ (Symbolic function substage) ช่วงเด็กอายุประมาณ 2 - 4 ปี ในขั้นนี้เด็กมีความสามารถที่จะคิด นึกถึงและใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งของที่จดจำไว้ได้ โดยมีข้อจำกัด 2 ด้าน คือ การยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentrism) ยังไม่สามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างมุมมองของตนเองกับผู้อื่นออกจากกันได้ เชื่อว่าผู้อื่นเห็นเช่นเดียวกันกับตน และเชื่อว่าทุกอย่างมีชีวิต (Animism) เด็กยังเชื่อว่าสิ่งไม่มีชีวิตสามารถแสดงพฤติกรรมเหมือนสิ่งมีชีวิต ไม่นำถึงความเป็นจริง และ 2) ขั้นคิดเอาเอง (Intuitive thought substage) ช่วงอายุประมาณ 4 - 7 ปี เด็กเริ่มใช้เหตุผลง่าย ๆ สงสัย อยากรู้คำตอบในทุก ๆ คำถาม มีความมั่นใจในความรู้ และข้อมูลจากความคิดของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงความเป็นมา หรือเหตุผลตามหลักความเป็นจริง ข้อจำกัดนี้ คือ ความตั้งใจที่ละอย่าง (Centration) ให้ความสนใจเพียงด้านเดียวของเหตุการณ์หรือวัตถุ ยังมีมุมมองหรือความคิดบิดเบือนจากความเป็นจริง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในเด็กปฐมวัยยังมีข้อจำกัด คือ การคงตัวของสาร (Conservation) ไม่เข้าใจการเปลี่ยนแปลงลักษณะภายนอกที่เห็น เชื่อในการคงสภาพของวัตถุ

สำหรับ Vygotsky (1978) ได้กล่าวว่า “พื้นที่รอยต่อพัฒนาการในวันนี้ จะเป็นระดับของพัฒนาการในวันพรุ่งนี้ อะไรก็ตามที่เด็กสามารถ ทำได้โดยอยู่ภายใต้ความช่วยเหลือในวันนี้ วันพรุ่งนี้เขาจะสามารถทำได้ด้วยตัวเอง เพียงได้รับการ เรียนรู้ที่ดีที่จะนำมาซึ่งพัฒนาการที่เจริญขึ้น” เขาได้เสริมแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Piaget ว่า เด็กจะสร้างองค์ความรู้และเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม บริบทของสังคมมีอิทธิพลต่อความคิด จิตใจ สามารถคิดและแก้ปัญหาด้วยตนเอง กำกับตนเองได้ โดยพัฒนาการการกำกับตนเอง เริ่มจากเด็กเรียนรู้การกระทำและเสียงที่มีความหมาย ฝึกฝนการแสดงกิริยาท่าทาง มีการสนทนากับผู้อื่น และคิดในเชิงสัญลักษณ์ และแก้ปัญหา เขาได้ให้นิยามของพื้นที่รอยต่อพัฒนาการ (Zone of Proximal Development) ว่า บริเวณที่เด็กกำลังจะเข้าใจในบางสิ่งบางอย่าง เนื่องด้วยเด็กมีความสามารถที่จะแก้ปัญหาที่เกินกว่าระดับพัฒนาการทางสติปัญญาของที่จะทำได้ หากเด็กได้รับคำแนะนำ ฝึกกระตุ้น หรือชักจูงโดยผู้ปกครองและผู้ดูแล ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ที่มีสติปัญญาที่ดีกว่า ให้การสนับสนุนพัฒนาการ หรือผลักดันให้พัฒนาการเป็นไปในระดับที่สูงขึ้น เป็นการขยายระดับ พัฒนาการออกไปอย่างไม่มีขีดจำกัด

Vygotsky อธิบายถึงภาษา (Language) ที่เกี่ยวกับการฟังเพื่อสร้างองค์ความรู้และเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พูด (Speech) และคิด (Thought) ว่าภาษาที่เกิดขึ้นครั้งแรกเป็นภาษาที่ไม่ได้แสดงถึงความคิด เป็นช่วงระยะเวลาที่ความคิดกับภาษาไม่มีความสัมพันธ์กัน แต่เมื่อเด็กมีพัฒนาการมากขึ้น ความคิดกับภาษาจะเริ่มมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น ความคิดถูกแสดงให้เห็นออกมาผ่านทางภาษาหรือความสัมพันธ์ระหว่างการคิดและการพูด (Verbal Thought) ซึ่งภาษาที่แสดงออกมาจะมี ความเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น ก็เป็นผลสืบเนื่องจากการใช้ความคิด

ที่มากขึ้น ดังนั้น ภาษาจึงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความคิด และในขณะเดียวกันเราก็พัฒนา ภาษาโดยผ่านทางการคิดด้วยเช่นกัน ความสัมพันธ์ที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน

ภาพ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการคิดและการพูดตามแนวคิดของไวทกอสกี
(ที่มา : Wing; & Putney, 2002: 86)

กลวิธีการเสริมต่อการเรียนรู้ (Scaffolding)

กลวิธีของ Vygotsky สามารถยกตัวอย่างให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการคิดและการพูดตามแนวคิดจากกรณีของ เด็กอายุ 4 ขวบ ที่เล่นเกมจิกซอว์ในการสร้างภาพที่สมบูรณ์ เด็กใช้ภาษาในการสื่อสารความคิดระหว่างบุคคล และสื่อสารกับความคิดของตนเองด้วยการพูดกับตนเอง (Inner Speech) เด็กคนนั้นพยายามเล่นเกมจิกซอว์แต่ต่อภาพไม่สำเร็จ ในขณะที่ต่อชิ้นส่วนก็จะพูดกับตนเองไปพร้อม ๆ กัน เหมือนการทำงานร่วมกับคนอื่นซึ่งแสดงถึงความคิดการ สร้างความรู้ความเข้าใจภายในตน (Internalization) เมื่อผู้ปกครองหรือผู้ดูแล ในสถานการณ์นี้คือ “พ่อ” เข้ามามีส่วนร่วม ผ่านการและให้คำแนะนำว่าควรจะต้องวางชิ้นส่วนภาพจิกซอว์ ตรงส่วนที่เป็นมุมก่อน พร้อมแสดงตัวอย่างโดยการต่อชิ้นส่วนสองชิ้นที่เป็นภาพเนื้อเดียวกัน และคอยช่วยเหลือจนเด็กเล่นเกมจิกซอว์สำเร็จ หลังจากนั้นเด็กได้ลองเล่นเกมจิกซอว์ด้วยตนเอง ในขณะที่พ่อค่อย ๆ ลดการช่วยเหลือ จนให้เด็กทำอย่างด้วยตนเอง (Shaffer. 1999: 260) จากกลวิธีข้างต้น Bruner ที่เน้นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่แวดล้อมเด็ก ซึ่งสนับสนุนแนวคิดของ Vygotsky เรื่องกระบวนการในการคิดของเด็ก ต้องอาศัยทักษะภาษาในบริบทวัฒนธรรมเด็กเป็นสื่อกลาง Bruner ขยายความกลวิธีนี้จนเป็นที่ยอมรับกันอย่างมาก คือ การเสริมต่อการเรียนรู้ (Scaffolding) (ทิณธรรม ไทยธรรม, 2560)

การเสริมต่อการเรียนรู้ (Scaffolding) คือ บทบาทเชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับเด็ก ที่ให้การช่วยเหลือด้วยวิธีการต่างๆ ตามสภาพปัญหาที่เผชิญอยู่ในขณะนั้น เพื่อให้เด็กสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองได้ โดยผู้สอนเป็นการจัดเตรียมสิ่งที่เอื้ออำนวยต่อการแนะนำ สนับสนุน และช่วยเหลือ ขณะที่เด็กกำลังแก้ปัญหาหรือกำลังอยู่ในระหว่างการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งในพื้นที่รอยต่อพัฒนาการเขา ซึ่งเด็กจะสร้างความรู้ความเข้าใจเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน และปรับการสร้างความรู้ความเข้าใจภายในตน (Internalization) ให้กลายเป็นความรู้ความ เข้าใจใหม่ภายในตนเอง ซึ่งจะส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก ให้ก้าวไปสู่ขั้นหรือระดับ

พัฒนาการที่สูงขึ้นไป จนทำให้เด็กสามารถกำกับตนเองในการเรียนรู้ และมีความเชื่อมั่นในตนเองในการเรียนรู้ที่เพิ่มมากขึ้น (Wood; Bruner; & Ross, 1976) สำหรับกลวิธีการช่วยเสริมต่อการเรียนรู้มีการศึกษาเพื่อการนำไป ใช้จัดเตรียมสิ่งที่เอื้ออำนวยต่อการแนะนำ สนับสนุน และช่วยเหลือแก่เด็ก 6 ประการ ดังนี้ (ปรีชา ศรีเรืองฤทธิ์, 2549)

1. การสร้างความสนใจ (Recruitment) กระตุ้นให้เด็กมีความสนใจที่จะเรียนรู้ด้วยความสมัครใจ โดยเด็กจะต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของงานหรือการเรียนรู้
2. ลดระดับการเรียนรู้ที่ไร้หลักการ ระเบียบ หรือกฎเกณฑ์ (Reduction in degree of freedom) เพราะจะทำให้ยากต่อการจัดการหรือการให้ความช่วยเหลือ ดังนั้น ผู้สอนจะต้องสะท้อนผลการเรียนรู้ (Feedback) เป็นระยะ ๆ ต่อเนื่องกัน เพื่อให้เด็กนำผลไปใช้เพื่อเพิ่มระดับการเรียนรู้ในแต่ละขั้น ได้อย่างถูกต้อง
3. รักษาทิศทางการเรียนรู้ (Direction maintenance) ผู้สอนต้องดูแลกวาดขันเด็กเป็นพิเศษ เพื่อให้เรียนรู้ที่จะมุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายตั้งไว้
4. กำหนดลักษณะสำคัญที่ควรพิจารณาของสิ่งที่เรียนรู้ให้เด่นชัด (Marking critical features) เช่น ผู้สอนเมื่ออธิบายเนื้อหาสาระบางอย่างที่ต้องการให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ก็ควรเน้นเสียงเป็นพิเศษ หรือ หากเด็กเกิดความขัดแย้งในการทำสมาธิสิ่งที่เรียนรู้ ผู้สอนควรแปลความหมายของเรื่องที่กำลังเรียน รู้นั้นๆ เสียใหม่ ด้วยภาษาที่让孩子เข้าใจได้ง่ายๆ และถูกต้องตรงกัน
5. ควบคุมความคับข้องใจของเด็ก (Frustration control) รับรู้ต่ออารมณ์ของเด็กที่แสดง ออกมา เช่น ผู้สอนต้องยอมรับความรู้สึกของเด็กกรณีที่เขาเกิดความไม่เข้าใจสิ่งที่กำลังเรียนรู้ ไม่ควรเพิกเฉยหรือปล่อยให้เด็กมีความรู้สึกที่ค้างคาใจ เพราะจะทำให้เด็กมีความคับข้องใจเพิ่มมากขึ้น
6. ควรมีการสาธิต (Demonstration) หรือมีแบบอย่างให้กับเด็กในการแก้ปัญหาการเรียนรู้การให้ความช่วยเหลือแก่เด็กในการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่พัฒนาการความคิดความเข้าใจนอกจากความเข้าใจกลวิธีในการเสริมต่อการเรียนรู้แล้ว ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายประการที่ส่งผลต่อวิธีการเสริมต่อการเรียนรู้

การเสริมต่อการเรียนรู้ผ่านการชี้นำตามลำดับ (Prompt Hierarchy) สำหรับผู้ปกครองและผู้ดูแล

ตัวอย่างการนำกลวิธีการเสริมต่อการเรียนรู้ผ่านการชี้นำตามลำดับ (Prompt Hierarchy) สำหรับผู้ปกครองและผู้ดูแล ที่จะนำเสนอต่อไปนี้เป็น การแสดงให้เห็นถึงการนำทฤษฎีหรือแนวคิดทางการศึกษามาปรับใช้อย่างเป็นรูปธรรม อย่างเช่น การใช้การชี้นำ (Prompt Hierarchy) หมายถึง การแนะนำหรือการกระตุ้นเตือนเป็นลำดับขั้น เพื่อสร้างรูปแบบการชี้นำเพื่อที่จะสอนเด็ก ๆ ให้เรียนรู้ทักษะบางสิ่งบางอย่าง จากการทำให้ดูพูดให้ฟัง เป็นต้น แบ่งลำดับการ Prompts ออกเป็น 6 ลำดับ จากลำดับสูงสุดไปลำดับเริ่มต้น ดังนี้ (DiCarlo, C et al. 2017)

1. การชี้นำด้วยท่าทาง (Gestural Prompt) คือ การชี้นำโดยใช้การชี้นำมือ หรือการพยักหน้าหันไปทางสิ่งนั้น เช่น การชี้ไปที่ของเล่น และกล่องไม้ เพื่อเป็นการบอกว่าเก็บของเล่น
2. การชี้นำด้วยเสียง (Verbal Prompts) คือ การชี้นำโดยใช้เสียงหรือการบอกว่าจะต้องทำอะไร
3. การชี้นำด้วยภาพ (Visual/Picture Prompts) คือ การใช้ภาพ รูปถ่าย ภาพวาด วิดีโอ หรือบัตรภาพ เช่น วิธีการปลูกต้นไม้ อาจจะหยิบภาพขั้นตอน หรือวิดีโอแสดงให้เด็กดูทำตาม
4. การชี้นำโดยการทำแสดงตัวอย่าง หรือทำให้ดู (Modeling Prompts) คือ การชี้นำโดยแสดงให้เด็กเห็นว่าต้องทำอะไร เช่น หยิบของเล่นจากพื้นไปใส่ในกล่องไม้ ทำเป็นแบบอย่างให้เด็กดูเลย

5. การชี้แนะด้วยการสัมผัสบางส่วน (Partial Physical Prompts) คือ การชี้แนะโดยการแตะเบาที่มือของเด็ก เพื่อบ่งบอกให้รู้ถึงเวลาเก็บของเล่นแล้ว หรือแตะข้อศอกเบาๆ เพื่อเป็นการบอกให้เด็กลุกเก็บ

6. การชี้แนะด้วยการสัมผัส (Full Physical Prompt) คือ การชี้แนะโดยการสัมผัสที่ตัวเด็กเลย (hand-over-hand) เช่น ให้เด็กเข็นรถโดยจับไปที่มือเด็ก วางมือของเราที่บนมือของเด็กแล้วเอื้อมมือไปวางบนรถ ซึ่งการฝึกลำดับล่างสุด เพื่อให้เด็กได้เข้าใจขั้นตอนทั้งหมดให้ได้ก่อน และเพื่อให้มั่นใจว่าขั้นตอนที่ทำทั้งหมดไม่มีขั้นตอนไหนที่ผิดพลาดไป

สำหรับการชี้แนะตามลำดับ (Prompt Hierarchy) สำหรับผู้ปกครองและผู้ดูแลนี้ ต้องเริ่มจากการสร้างความเข้าใจว่าการฝึกฝนบ่อย ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ (Practice makes perfect!) อาจจะต้องลองการใช้วิธีในหลาย ๆ ที่ที่เหมาะสมกับเด็กมากที่สุด และมุ่งไปที่การชี้แนะในขั้นนั้นก่อนจนสำเร็จ แล้วค่อยไล่ลำดับของการชี้แนะตามลำดับ ไปจนถึงขั้นที่การช่วยเหลือน้อยลงมากที่สุด ต่อมาคือการลดการชี้แนะตามลำดับ เมื่อเด็กทำทักษะนั้นได้แล้ว หรือเปลี่ยนลำดับของการใช้การชี้แนะด้วยการสัมผัส (Full Physical Prompt) ก่อนจนไปถึงการใช้ การชี้แนะด้วยท่าทาง (Gestural Prompt) เช่น เมื่อหมดเวลาเล่นแล้ว ถ้าเด็กเก็บของเล่นเมื่อตอนที่คุณพ่อคุณแม่บอกให้เก็บได้เป็นเวลาสามวัน หลังจากนั้นลองเป็นการชี้ไปที่นาฬิกาเพื่อบ่งบอกว่าหมดเวลาให้เก็บของเล่น หรือชี้ไปที่กล่องไม่ว่าเก็บของเล่น เพื่อไม่ให้เด็กพึ่งพิงการใช้การชี้แนะในขั้นใดขั้นหนึ่งเป็นเวลานานเกินไป นอกจากนี้การชี้แนะตามลำดับ (Prompt Hierarchy) เป็นเทคนิคหนึ่งที่สามารถสอนให้เด็กอย่างค่อยเป็นค่อยไป และพยายามทำให้สนุกเพื่อให้เด็กไม่เกิดความเครียดหรือกดดันจนเกินไป

บทบาทของผู้ปกครองและผู้ดูแลในการพัฒนาเด็กปฐมวัย

หน่วยที่เล็กที่สุดในสังคมอย่างครอบครัวเป็นบ้าน เป็นโรงเรียนแห่งแรก เป็นหัวใจของการนำศักยภาพของมนุษย์ เพื่อมีส่วนร่วมทางสังคมตั้งแต่สร้างความเข้าใจ การแลกเปลี่ยนแนวคิด และการดำเนินการตามเป้าหมาย ผู้ปกครองและผู้ดูแลเป็นบุคคลกลุ่มแรกที่จะต้องเข้าใจและเตรียมพร้อมในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงด้วยการช่วยเหลือ ดูแลและประคับประคองให้เด็กผ่านช่วงเวลาสำคัญนี้ไปได้ เด็กจะพบกับบุคคลที่ไม่รู้จักสถานที่ที่ไม่คุ้นเคย ต้องไปอยู่ร่วมกับเด็กอื่นที่มาจากหลากหลายบริบท ซึ่งผู้ปกครองและผู้ดูแลเองก็จะพบกับสิ่งใหม่เช่นเดียวกันกับเด็ก ดังนั้นการเตรียมความพร้อมและวิธีการจัดการสำหรับผู้ปกครองและผู้ดูแลและเด็กที่จะต้องสอดคล้องประสานกัน เพื่อช่วยนำความสุข และความสำเร็จไปสู่เด็ก (Marshall, 2023) เห็นได้ชัดว่าผู้ปกครองและผู้ดูแลมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย ในระบบการศึกษาไทยการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพได้ จึงควรให้ผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็กในครอบครัว เข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยเพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพการศึกษา จึงเป็นความรับผิดชอบร่วมกันตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 ได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา จึงมีแนวบทบาทของผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็ก ให้มีหน้าที่หรือการแสดงออกในการดูแลเด็กและส่งเสริมพัฒนาการเป็นไปตามวัยตอบสนองความต้องการทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ และส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาเพื่อช่วยในการพัฒนาเด็กอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ที่ต้องพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิด – 6 ปีให้มีความรู้ด้านการดำรงกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ และความสามารถแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมที่จะเรียนรู้และสร้างรากฐานชีวิตให้พัฒนาเด็กปฐมวัยไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ซึ่งสามารถสรุปให้เห็นเป็นมโนทัศน์จากการศึกษาของ พัชรรัตน์ ลออปึกษา (2561) กล่าวถึงบทบาทของผู้ปกครองและผู้ดูแลในการพัฒนาเด็กปฐมวัยใน 3 ด้าน คือ ด้านการส่งเสริมความพร้อมของเด็ก ด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับโรงเรียน และด้านการเตรียมความพร้อมของครอบครัว โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ด้านการส่งเสริมความพร้อมของเด็ก หมายถึง การปฏิบัติของผู้ปกครองในการจัดโอกาสหรือกิจกรรมให้เด็กได้รับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ และการปรับตัวของเด็กในโรงเรียน เพื่อให้เด็กมีประสบการณ์ที่จำเป็นและสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข

ด้านการสร้างความร่วมมือกับโรงเรียน หมายถึง การปฏิบัติของผู้ปกครองในการประสานความร่วมมือกับโรงเรียนและผู้ปกครองอื่นๆ ในการสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน เพื่อให้เด็กปรับตัวกับรอยเชื่อมต่อทางศึกษา และประสบความสำเร็จในการเรียนและดำรงชีวิตอยู่ในโรงเรียนได้อย่างมีความสุข ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมกับโรงเรียน และการสนับสนุนการเรียนรู้

ด้านการเตรียมความพร้อมของครอบครัว หมายถึง การปฏิบัติของผู้ปกครองในการวางแผนและการดำเนินการในการเตรียมความพร้อมสำหรับการเข้าโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อให้เด็กและครอบครัวมีความพร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่จะเกิดขึ้น

แนวทางพัฒนาการฟัง พูด และคิดของเด็กปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับผู้ปกครองและผู้ดูแล

จากการทำความเข้าใจตั้งแต่ความสำคัญของเด็กปฐมวัย ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการสู่การนำไปใช้ตามบทบาทของผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็กแล้วนั้น พอจะอนุมานได้ว่าการส่งเสริม หรือพัฒนา การฟัง พูด และคิด ของเด็กปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพจะต่อส่งโอกาสทางการเรียนรู้ และการพัฒนาทักษะต่าง ๆ อย่างเต็มตามศักยภาพของเด็ก โดยเริ่มจากการได้เริ่มเรียนรู้ภาษาอย่างไม่เป็นกฎเกณฑ์แต่เรียนรู้ภาษาในลักษณะเดียวกับการฝึกทักษะความชำนาญ การเรียนรู้คำจากการฟังเสียงของผู้ปกครองและผู้ดูแลแล้วนำมาพูด ซึ่งเด็กจะเรียนรู้ ถ้าคำศัพท์ที่เด็กเรียนรู้เป็นประสบการณ์ใกล้ตัวเด็ก อย่างการมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ เช่น น้ำวัตถุ สิ่งของของเล่น ซึ่งเป็นการให้เด็กสำรวจวัตถุด้วยตนเอง กระบวนการเรียนรู้ภาษาของเด็กตั้งแต่การฟัง การพูด และเกิดการคิด (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2540 และ Froiland, J. M., 2015) ตามลำดับ ดังนี้

1. การเลียนแบบ (Imitation) เป็นกระบวนการสำคัญในการเรียนรู้ เพราะเป็น ที่เด็กเลียนเสียงของเด็กและพูดตามเสียงที่ได้ฟัง
2. การเอาอย่าง (Identification) เด็กมิได้เลียนแบบการออกเสียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะเลียนแบบท่าทาง นิสัยใจอกจากบุคคลตามเสียงที่ได้ฟังด้วย
3. การเลียนแบบพฤติกรรมตอบสนองความพร้อมทั้งสิ่งเร้ารอบตัว (Multiple Response Learning) เป็นพฤติกรรมตอบสนองที่เด็กพยายามทำตาม โดยลองใช้อวัยวะเปล่งเสียง ต่างๆ เพื่อให้ทำงานร่วมกัน ได้แก่ ส่วนสมองที่รับรู้ มองเห็น ได้ยิน สะสมความจำ ควบคุมริมฝีปาก สีสหน้าท่าทางและสายตา
4. การเรียนรู้ด้วยสัมพันธ์ภาวะ (Associative Learning) เด็กจะเรียนรู้คำและ ความหมายโดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างเสียงหรือพฤติกรรม เช่น เด็กเรียนรู้คำว่าตุ๊กตา เมื่อแม่อ่านตุ๊กตาให้แล้วบอกว่าตุ๊กตา เด็กจะเรียนรู้ได้จากการเชื่อมโยงกับสิ่งของ
5. การเรียนรู้ถาม-ตอบ (Question - Answering) เมื่อเด็กได้เรียนรู้ภาษาแล้วก็ จะเกิดความรู้ความ คิดอย่างมีระเบียบ รู้จักใช้เหตุผล จะมีความสงสัยและถาม อยากรู้ อยากเห็น โดยการถามคำถามของเด็กจะช่วยให้พัฒนาภาษาของเด็กได้ดียิ่งขึ้น

6. การลองผิดลองถูก (Trial and Error) เด็กปฐมวัยที่มีการลองปฏิบัติ อาจถูก บ้างผิดบ้าง การเข้าใจ และการชมเชยเมื่อเด็กออกเสียงได้ถูกต้องจะทำให้เด็กเกิดความมั่นใจและช่วยให้ภาษาพัฒนาได้รวดเร็วขึ้น

7. การถ่ายทอดการเรียนรู้ (Transfer and Learning) การเรียนรู้ในเสียงใหม่ๆ จะ ย่างขึ้นถ้าเด็กมีความรู้ เกี่ยวพันกันมาก่อน เช่น การรู้จักไก่ แล้วรู้จักเป็ด ห่าน โดยชี้ให้เห็น ความแตกต่างเด็กจะจดจำได้เร็ว และมีความคิดตามลำดับอย่างมีระเบียบ

การเรียนรู้คำศัพท์จากการฟังเสียงของผู้ปกครองและผู้ดูแล หากมีการสร้างปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ ย่อม เป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ภาษาของเด็กตั้งแต่การฟัง การพูด และเกิดการคิด จึงมีรวบรวมคำศัพท์ สำหรับเด็กปฐมวัยในการฟังและการพูด เพื่อพัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัย นำไปสู่ทักษะการอ่านและการเขียนที่ดีในลำดับต่อไป (นฤมล กรกระโทก, 2550 และ Froiland, J. M., 2015) ซึ่งมีคำศัพท์ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ศัพท์ในการฟัง ประกอบด้วยศัพท์ที่บุคคลได้ยินและเข้าใจ ศัพท์ในการฟัง สำคัญมากสำหรับเด็ก เพราะ เด็กวัยนี้จะรับฟังศัพท์ในการฟังได้ อย่างเข้าใจแต่เขาไม่สามารถที่จะแสดงความหมายของศัพท์ในการพูด อ่าน หรือเขียนได้ เมื่อเด็กมี วัยที่สูงขึ้นความสามารถเหล่านี้จะได้รับการพัฒนา

2. ศัพท์ในการพูด ประกอบด้วย ศัพท์ที่บุคคลใช้สนทนากัน เช่นเดียวกับศัพท์ใน การฟัง ศัพท์ในการพูดมีความสำคัญสำหรับเด็กมากกว่าที่จะมีความสำคัญสำหรับผู้ปกครองและผู้ดูแลทั้งนี้ เพราะว่าผู้ปกครองและผู้ดูแลสามารถใช้ศัพท์ในการเขียนได้มากกว่าศัพท์ในการพูด ซึ่งตรงกันข้ามกับเด็กที่ สามารถใช้ศัพท์ในการพูดแต่ไม่อาจใช้ศัพท์ในการเขียนได้ ซึ่งอาจเนื่องจากเด็กยังไม่มีความสามารถในการเขียนสะกดคำ

3. ศัพท์ในการอ่าน ประกอบด้วย ศัพท์ที่บุคคลรู้จักและเข้าใจจากการอ่าน บุคคล สามารถอ่านศัพท์ได้อย่างเข้าใจ แต่ศัพท์ในการอ่านนั้นบางคำอาจไม่สามารถนำไปใช้ในการพูดหรือเขียนได้

4. ศัพท์ในการเขียน ประกอบด้วย ศัพท์ที่บุคคลใช้ในการเขียน ศัพท์ชนิดนี้ เหมาะสำหรับนำไปใช้ในการสอนสะกดคำ

และหากผู้ปกครองและผู้ดูแลต้องการพัฒนาการฟัง พูด และคิดของเด็กปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพ นั้น สามารถสรุปแนวทางอย่างเป็นรูปธรรมที่กล่าวมาได้ดังนี้

1. ถ้อยคำที่นำมาใช้ในกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ประสบการณ์ของเด็ก ควรนำมาจากนิทาน บทความ เรื่องราวที่เด็กสนใจแล้วหยิบ สิ่งที่น่าสนใจจากเรื่องราวมาใช้โดยอาจนำมาจัดหมวดหมู่หรือนำมา ผูกเป็นเรื่องราวขึ้นมาใหม่ยิ่งขึ้น อย่างลืมผู้ปกครองและผู้ดูแลต้องการให้เด็กฟังเรื่องราวต่าง ๆ นั้นมากกว่าการดูภาพประกอบ

2. ส่งเสริมการเรียนรู้ประสบการณ์ของเด็กจากถ้อยคำจากใจความ เพื่อให้เข้าใจความหมายของคำ

3. เล่นเกมโดยใช้ถ้อยคำถือเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ประสบการณ์ของเด็ก เช่น ปริศนาอักษรไขว้ การทายประโยค จับคู่คำกับภาพ เป็นต้นนอกจากนั้น อาจให้เด็กทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น พูดขยายความหมายของถ้อยคำให้ใช้ได้หลากหลาย ขยายความรู้ในการใช้โครงสร้างทางภาษา ให้ถูกต้อง รู้จักแต่งประโยคให้มีความหมายชัดเจน หากคำอื่น ๆ มาใช้แทนกันได้ จินตนาการนึกภาพจากคำบรรยายได้ รู้จักให้คำจำกัดความของถ้อยคำนั้น พัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาตาม สถานการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม

4. ผู้ปกครองและผู้ดูแลรู้จักรับฟังเด็กให้เด็กได้พูดคุย ถึงเรื่องราวที่เขาได้พบเห็นหรือได้ฟังมา รู้จักพูดคุย หรือสนทนากับเด็ก รู้จักซักถามเพื่อให้เด็กได้ใช้ ภาษาได้อย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น ให้เด็กรู้จักฝึกฝนการฟัง รับประทานอาหารผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะเมื่อ เด็กมีปัญหา นอกจากนี้การส่งเสริมพัฒนาการทางด้านภาษาของเด็ก

5. บรรยายภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาการฟัง การพูด และการแสดงสิ่งที่คิด ควรเป็นบรรยายภาพที่ผ่อนคลาย

คล้ายมีการยอมรับ และไม่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ ปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้เด็กมีความก้าวหน้าทางภาษาอย่างรวดเร็ว นอกจากการจัดสภาพแวดล้อมทางภาษา ยังรวมถึงบรรยากาศจากการเล่น การส่งเสริมเกิดจากประสบการณ์จริง จึงควรจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เด็กด้วย

บทสรุป

แนวทางพัฒนาการฟัง พูด และคิดของเด็กปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับผู้ปกครองและผู้ดูแล อาจไม่ใช่เรื่องใหม่ในการพัฒนาศักยภาพของเด็กปฐมวัย แต่เป็นหัวข้อที่ถูกกล่าวถึงเสมอและมีพลวัตที่ปรับเปลี่ยนตามบริบทของสังคมบทความตั้งใจนำเสนอหลักการพื้นฐานสู่แนวทางปฏิบัติบนพื้นฐานความเชื่อที่การพัฒนาเด็กที่มีประสิทธิภาพต้องใช้สิ่งสำคัญอย่างบทบาทของผู้ปกครองและผู้ดูแล ที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ให้เด็กปฐมวัยมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านสติปัญญาอย่างเต็มตามศักยภาพของพวกเขาพร้อมที่จะมีส่วนร่วมสร้างเจริญรุ่งเรืองทางสังคม สันติภาพและการพัฒนาที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- DiCarlo, C., Baumgartner, J., Caballero, J., & Powers, C. (2017). **Using Least-to-Most Assistive Prompt Hierarchy to Increase Child Compliance with Teacher Directives in Preschool Classrooms.** *Early Childhood Education Journal*, 45(6), 745–754.
<https://doi-org.chula.idm.oclc.org/10.1007/s10643-016-0825-7>
- Froiland, J. M. (2015). **Parents’ Weekly Descriptions of Autonomy Supportive Communication: Promoting Children’s Motivation to Learn and Positive Emotions.** *Journal of Child & Family Studies*, 24(1), 117–126.
<https://doi-org.chula.idm.oclc.org/10.1007/s10826-013-9819-x>
- Marshall, J. (2023). **Communication for all and the Sustainable Development Goals.** *International Journal of Speech-Language Pathology*, 25(1), 1–8.
<https://doi-org.chula.idm.oclc.org/10.1080/17549507.2022.2160494>
- Piaget, J. (1970). **Piaget’s theory** (G. Gellerier & J. Langer, Trans.). In: P.H. Mussen (Ed.), *Carmichael’s Manual of Child Psychology* (3rd Edition, Vol. 1). Wiley.
- Shaffer, D. (1999). **Developmental psychology: childhood & adolescence.** (5th edition). PacificGrove: Brooks/Cole.
- Shonkoff JP, Garner AS 2012. **The lifelong effects of early childhood adversity and toxic stress.** *Pediatrics* 129:E232–46
- Vygotsky, L. (1978). **Mind in society: The developmental of higher psychological process.** Cambridge MA: Harvard University Press.
- Wing, J.; & Putney, L. (2002). **A vision of Vygotsky.** Boston: Allyn & Bacon.
- Wood D. J., Bruner, J. S., and Ross, G., 1976, “**The Role of Tutoring in Problem Solving.**” *Journal of Child Psychiatry and Psychology*.17,No.2: 8-10.

World Health Organization, United Nations Children's Fund, World Bank Group (2018).

Nurturing care for early childhood development: a framework for helping children survive and thrive to transform health and human potential. Geneva:

World Health Organization. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/igo/>

ทิดธรรม ไทธรรม. (2560). การใช้วิธีเสริมต่อการเรียนรู้ร่วมกับแบบฝึกบนจอสัมผัสเพื่อพัฒนาความสามารถเขียนประโยคความเดียวของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ระดับหุนวก.วารสารวิจัยและพัฒนาศึกษาพิเศษ ปีที่ 6, ฉบับที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2560), หน้า 11-21

นฤมล กรกระโทก. (2550). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับความเข้าใจคำศัพท์ของเด็กปฐมวัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาการวัดผลการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ปรีชา ศรีเรืองฤทธิ์. (2549). การใช้แนวคิดเรื่องพื้นที่รอยต่อพัฒนาการ (Zone of Proximal Development) ของวิก็อตสกี เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนการเขียนภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาระดับ อุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์ ศษ.ด. (หลักสูตรและการสอน), ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น

พัชรรัตน์ ลออปักษา. (2561) บทบาทของผู้ปกครองในการสร้างรอยเชื่อมต่อทางการศึกษาจากโรงเรียนอนุบาลสู่โรงเรียนประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิตทางการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2540). จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุรางค์ โค้วตระกูล. (2556). จิตวิทยาการศึกษา. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชน

Developing Educational Institutions into Community Learning Organizations

นายปรีชา รักษ์เมือง

Mr. Preecha Rakmuang

นายพินิต จันทน์เสนะ

Mr. Pinit Chansena

บทคัดย่อ

การพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชนคือ โรงเรียนที่จะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้นั้นต้องรู้จักวิธีสร้างฐานองค์ความรู้ที่ก่อตั้งจากข้อมูลและสารสนเทศเพื่อประกอบกันเป็นองค์ความรู้จากประสบการณ์และทักษะที่สั่งสมก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาที่มีความเคลื่อนไหวถ่ายโอนข้อมูลข่าวสารกันอยู่เสมอ ต้องประกอบด้วยลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้ต้องเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีการเคลื่อนไหว ยืดหยุ่นเป็นพลวัตรที่ไม่หยุดนิ่งหรือพึงพอใจกับความสำเร็จที่มีอยู่และสมาชิกขององค์กรจะต้องมีความพยายามค้นหาความรู้มาแบ่งปันและเผยแพร่ให้แกกัน เพื่อพัฒนางานในหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่คล้ายๆ กัน ได้แก่ กลยุทธ์ วิสัยทัศน์ โครงสร้างที่เหมาะสม เทคโนโลยีและระบบงานหรือระบบองค์การ การบริหารจัดการ ทีมงานและเครือข่าย การพัฒนาบุคคลและทีมงาน ภาวะผู้นำ บรรยากาศการทำงานและวัฒนธรรมขององค์กร การจูงใจและการเสริมแรง และคุณภาพ ประสิทธิภาพและประสิทธิผล

แนวทางการการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชน ต้องประกอบด้วย องค์ประกอบ 5 ด้าน คือ ด้านบุคคลมีความเป็นเลิศ ด้านรูปแบบวิธีการคิด ด้านการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม ด้านการคิดอย่างเป็นระบบ ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ด้านการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม และด้านการคิดอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ : การพัฒนาสถานศึกษา, องค์กรแห่งการเรียนรู้, ชุมชน

Abstract

Developing educational institutions into community learning organizations is a school that can be a learning organization must know how to build a knowledge base that is built on data and information to form a body of knowledge from accumulated experiences and skills that creates wisdom that is dynamic and transferable always in the news. It must contain the characteristics of a learning organization. It must be a learning organization and a moving process. Flexibility is a dynamic that is not static or satisfied with existing success, and members of the organization must make an effort to find knowledge to share and disseminate to each other to develop work in the duties to be most efficient factors that affect being a learning organization are similar: Strategy, Vision, appropriate structure Technology and work systems or organizational systems, Team and network management Individual and team development, leadership, work atmosphere and organizational culture Motivation and reinforcement and quality, efficiency and effectiveness.

Guidelines for developing educational institutions into learning organizations in the community Must consist of 5 elements: Individuals with excellence in thinking styles, Learning together as a team with systematic thinking, Having a shared vision, Learning together as a team and Systematic thinking.

Keywords: Educational institution Development, Learning organization, Community

บทนำ

สถานศึกษาเป็นองค์กรทางการศึกษาที่มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของประเทศอย่างยิ่ง มีการกระจายตัวอยู่ในทุกท้องถิ่น และมีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีทักษะชีวิตตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งในการดำเนินงานของโรงเรียนนั้น ครูผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษานับเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูผู้สอน เพราะมีหน้าที่โดยตรงในการจัดการเรียนรู้ ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่บุคคลเหล่านี้ต้องมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าของโลก หากครูผู้สอนไม่พัฒนาตนเองไปพร้อมกับความก้าวหน้าอื่นๆ ในระบบการศึกษาแล้ว อาจทำให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีตามเป้าหมายที่ต้องการได้ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาดังกล่าวนอกจากตัวครูผู้สอนแล้วผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนต้องร่วมมือกันในการพัฒนาโรงเรียนให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อย่างมีแผน โดยการปรับเปลี่ยนต้องดำเนินการทุกส่วนทั้งด้านทัศนคติ ค่านิยมและความเชื่อพื้นฐานของสมาชิก เพื่อกำหนดเป็นกรอบการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับโครงสร้าง กระบวนการ กลยุทธ์ ศักยภาพของบุคคล วัฒนธรรมองค์กร รวมทั้งการพัฒนาทางเลือกและศักยภาพขององค์กรใหม่ ในการเพิ่มประสิทธิภาพ ทั้งนี้ องค์กรในลักษณะที่สอดคล้องกับทิศทางดังกล่าว จะมีลักษณะตรงกับคำว่า องค์กรแห่งการเรียนรู้ หรือ Learning organization ซึ่งเป็นแนวคิดในการพัฒนาองค์กรรูปแบบหนึ่งที่เป็นที่นิยมแพร่หลายในปัจจุบัน เนื่องจากองค์กรแห่งการ

เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ที่เป็นพลวัต สามารถจัดการความรู้และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งมีความสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ นั่น ฮอย และมิสเกล (Hoy & Miskel, 2001 : 23) ได้กล่าวว่า โรงเรียนเป็นองค์กรที่ให้บริการที่ผูกพันกับเรื่องของการเรียนการสอนเป็นหลัก เป้าหมายสุดท้ายของโรงเรียนก็คือ การเรียนรู้ของนักเรียน ดังนั้นในบรรดาองค์กรประเภทต่างๆ เหล่านี้โรงเรียนจึงควรน่าจะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้มากกว่าองค์กรประเภทใดๆ

องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning organization) เป็นแนวโน้มใหม่ที่ได้รับความสนใจเป็นอย่างสูง ทั้งในแวดวงวิชาการและการบริหารจัดการ ที่มุ่งปรับเปลี่ยนและพัฒนาองค์กรโดยการเน้นที่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยสร้างจากคนข้างในองค์กรที่อยู่กับปัญหา ต้องเรียนรู้ทางแก้ไขปัญหาเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ดี ที่คุ้มค่า เรียนรู้เป็นทีม ให้ประโยชน์ทั้งบุคคล ทีม และองค์กรไปในตัว คิดทำสิ่งใหม่ แตกต่างและดีกว่าเดิม เป็นการพัฒนาเจตคติ ค่านิยม นอกเหนือจากทักษะฝีมือและผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมาย แนวนอนแนวทางการพัฒนาเช่นนี้ จะผูกโยงระบบเข้ากับปรัชญาและวิสัยทัศน์ขององค์กร โดยจะพัฒนาการเรียนรู้ได้ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การเรียนรู้แบบเจียบๆ อาจให้ผลสำเร็จที่แท้จริงแก่องค์กรได้มากกว่าคนมาสอนสั่ง (วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, 2544 : 4) โดยเฉพาะ การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นเพียงแนวคิดทฤษฎีที่นักวิชาการได้พยายามคิดเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ในปัจจุบัน จากแนวคิดของ เซงเก้ (Senge, 1990 : 139-269) เชื่อว่า การพัฒนาองค์กรไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นจากบุคคลในองค์กรมีคุณลักษณะหรือพฤติกรรม 5 ด้าน คือ ด้านบุคคลมีความเป็นเลิศ ด้านรูปแบบวิธีการคิดด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ด้านการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม และด้านการคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งถือเป็นลักษณะที่สำคัญที่สุดขององค์กรแห่งการเรียนรู้ คายเซอร์ (Kaiser, 2000 : 47) ได้สนับสนุนแนวคิดเรื่อง องค์กรแห่งการเรียนรู้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพให้กับองค์กร จึงได้ศึกษาค้นคว้าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย 8 ปัจจัย คือ ภาวะผู้นำ วัฒนธรรมองค์กร พันธกิจและยุทธศาสตร์ การดำเนินงานด้านการจัดการ โครงสร้างองค์กร ระบบองค์กร บรรยากาศการทำงานและการจูงใจ ซึ่งผลการวิจัยของ คายเซอร์ (Kaiser, 2000 : Abstract) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่เด่นชัด ได้แก่ ภาวะผู้นำ วัฒนธรรมองค์กร พันธกิจและยุทธศาสตร์ และโครงสร้างองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ลือชัย จันทระปี (2546 : บทคัดย่อ) เรื่อง รูปแบบการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนอาชีวศึกษาคาทอลิกในประเทศไทย ที่ใช้แนวคิดพฤติกรรมองค์กร 5 ด้านของ เซงเก้ (Senge, 1990 : 4) และปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ 8 ปัจจัยของ คายเซอร์ (Kaiser, 2000 : 47) เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย พบว่า พฤติกรรมองค์กร 5 ด้าน เป็นตัวบ่งชี้ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจนได้แก่ พันธกิจและยุทธศาสตร์ วัฒนธรรมองค์กร ภาวะผู้นำ บรรยากาศในการทำงาน เป็นแรง ผลักดันให้สมาชิกปฏิบัติงานอย่างเต็มศักยภาพบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร

การจะการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชนเป็นสิ่งที่จำเป็น เนื่องจากเป็นการสร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและเป็นการสร้างแหล่งเรียนรู้ให้ชุมชนและสามารถต่อยอดนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ด้วย

หลักการของการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชน

องค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นองค์กรที่มุ่งเน้นและจูงใจให้สมาชิกทุกคนมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเอง อยู่ตลอดเวลาเพื่อศักยภาพของตนเองและขององค์กร ทั้งนี้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ภายใต้สภาวะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และยากแก่การพยากรณ์ว่าจะเกิดอะไรขึ้น แต่ละคนจึงต้องพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เพราะความรู้ที่เคยมีมาในอดีตถูกท้าทายโดยความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา (โอโนมา คงตะแบก, 2547 : 18; อ้างถึงใน บุญธรรม โบราณมูล, 2548:

18) การได้มาซึ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานอย่างต่อเนื่องนั้น จะเป็นผลลัพธ์อันสำคัญที่ได้มาจากองค์กรแห่งการเรียนรู้ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการบริหารงานยุคใหม่ให้โรงเรียนมีความเป็นเลิศ มีความเก่ง และความสมบูรณ์แข็งแรง เปี่ยมด้วยพลังสมองที่จะฝ่าวิกฤติ สามารถเผชิญภาวะการณแข่งขันทุกรูปแบบ และมีความได้เปรียบที่ยั่งยืนตลอดไป (เดชน เทียมรัตน์ และกานต์สุดา มาฆะศิริานนท์, 2544 : 17) โรงเรียนที่จะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้นั้นต้องรู้จักวิธีสร้างฐานองค์ความรู้ที่ก่อตั้งจากข้อมูลและสารสนเทศเพื่อประกอบกันเป็นองค์ความรู้จากประสบการณ์และทักษะที่สั่งสมก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาที่มีความเคลื่อนไหวถ่ายโอนข้อมูลข่าวสารกันอยู่เสมอ

ลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้

องค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีการเคลื่อนไหว ยืดหยุ่นเป็นพลวัตรที่ไม่หยุดนิ่งหรือพึงพอใจกับความสำเร็จที่มีอยู่และสมาชิกขององค์กรจะต้องมีความพยายามค้นหาความรู้มาแบ่งปันและเผยแพร่ให้แกกัน เพื่อพัฒนางานในหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้ มีผู้นักการศึกษาให้แนวคิดไว้ที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

เซงเก้ (Senge, 199 : 17-19) กล่าวว่า ลักษณะแห่งการเรียนรู้ (Learning characters) องค์กรที่มีการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีลักษณะเคลื่อนไหวยืดหยุ่น เป็นพลวัตรอยู่เป็นนิจไม่หยุดนิ่งหรือพึงพอใจกับความสำเร็จที่มีอยู่ อีกทั้งสมาชิกขององค์กรต้องมีการชวนหาความรู้มาแบ่งปันเผยแพร่แก่กันเพื่อพัฒนางานในหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ส่วนสำคัญที่สุดขององค์กรแห่งการเรียนรู้ คือ การเรียนรู้เป็นทีม ความเชื่อถือว่าไว้วางใจ ภาวะผู้นำและมีความคิดสร้างสรรค์

การพัฒนาทีมจะเห็นว่าทุกคนเปลี่ยนไปอย่างมาก สมาชิกของทีมจะต้องพัฒนาทักษะใหม่และความสามารถว่าพวกเราสามารถทำอะไรและเข้าใจอะไร ซึ่งเหมือนกับเราพัฒนาความสามารถใหม่ รวมทั้งมีความตระหนักและจิตสำนึกเริ่มจากโลกแห่งประสบการณ์ที่มีความแตกต่างกันและความเชื่อพฤติกรรม 5 ด้าน พื้นฐานของการเรียนรู้ ก็อยู่ในขอบเขตกิจกรรมการเรียนรู้

เซงเก้ (Senge, 1990 : 6 ; อ้างถึงใน ปิณรส มาลากุล ณ อยุธยา, 2543 : 2-4) กล่าวว่า ผู้ที่มีความสำคัญในการผลักดันแนวคิดเรื่ององค์กรแห่งการเรียนรู้ได้เสนอไว้ว่า องค์กรแห่งการเรียนรู้จะต้องปฏิบัติตามข้อบัญญัติ 5 ประการ คือ

1. มีความสามารถในการคิดเชิงระบบ (System thinking) คือ คนในองค์กรสามารถมองเห็นถึงความเชื่อมโยงต่อเนื่องของสรรพสิ่งและเหตุการณ์ต่างๆ ในโลก ซึ่งมีความสัมพันธ์ผูกโยงกันเป็นระบบเป็นเครือข่ายซึ่งผูกโยงด้วยสภาวะการพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependence) เช่น สามารถคาดคะเนผลกระทบของการให้สัมภาษณ์ของนายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ซึ่งส่งผลกระทบไปถึงดัชนีดาวโจนส์ที่ตลาดหุ้นนิวยอร์ก และย้อนกลับมากระทบการลงทุนการส่งออก และการมีงานทำของคนไทยได้ เป็นต้น

2. มีความสามารถในการตระหนักถึงกรอบความคิด (Metal Model) ของตนเอง ซึ่งเป็นกรอบในการเรียนรู้ทำความเข้าใจความเป็นไปต่างๆ และสามารถที่จะบริหารปรับเปลี่ยนกรอบความคิดของตนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ ทำความเข้าใจได้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับความคิดในเชิงการรื้อปรับระบบงาน (Reengineering) ซึ่งจะเรียกส่วนนี้ว่าเป็นการ Rethink ซึ่งหมายถึงการกลับไปเริ่มคิดใหม่ตั้งแต่รากฐาน (Change in the fundamental thinking) เช่นเดิมเราเคยมีกรอบความคิดว่าการเข้ายึดครองประเทศอื่นนั้นจะต้องใช้กำลังทหารเข้าทำการรบ แต่ในปัจจุบันคงจะเห็นได้ว่าเพียงแค่การทำการกดปุ่มคอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์สั่งซื้อขายเงินตราต่างประเทศเพียงไม่นานก็สามารถที่จะเข้ายึดครองทุน ที่ดิน แรงงานและการประกอบการ อันเป็นปัจจัยการผลิตทางเศรษฐศาสตร์ของประเทศ

3. องค์กรแห่งการเรียนรู้ต้องสามารถส่งเสริมให้คนในองค์กรสามารถเรียนรู้ พัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นเลิศในด้านต่างๆ ได้ (Personal mastery) ซึ่งหมายถึงการจัดกลไกต่างๆ ในองค์กร เช่น โครงสร้างองค์กร ระบบสารสนเทศ ระบบการพัฒนาบุคคลหรือแม้แต่วิธีการปฏิบัติงานประจำวัน ฯลฯ เพื่อให้คนในองค์กรได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ เพิ่มเติมได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะต่างกับองค์กรแบบดั้งเดิมที่แบ่งงานตามหน้าที่เฉพาะตามสายงานหรือขั้นตอนของสายการผลิตที่กำหนดขึ้นมาอย่างตายตัว จนคนที่ทำงานสามารถเรียนรู้ได้แต่จากงานที่ทำเฉพาะหน้า ซึ่งเป็นการจำกัดขีดความสามารถในการเรียนรู้ของคนให้เหลือเท่ากับเครื่องจักรหรือฟันเฟืองชิ้นหนึ่งเท่านั้นและเมื่อบุคคลเหล่านี้ได้เวลาที่จะต้องเจริญก้าวหน้าขึ้นไปเป็นผู้บริหารที่ต้องมองกว้างไกล แบบนายท้ายหรือกัปตันเรือ ก็พบว่าโลกทัศน์และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รวมทั้งความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลเหล่านั้นได้ถูกเก็บกดเอาไว้จนยากที่จะรื้อฟื้นขึ้นมาได้

4. องค์กรแห่งการเรียนรู้จะต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม (Shared vision) ซึ่งจะเป็นกรอบความคิดเกี่ยวกับสภาพในอนาคตขององค์กรที่ทุกคนในองค์กรมีความปรารถนาร่วมกัน ที่จะมุ่งมั่นทำให้กลายมาเป็นความจริง ทั้งนี้ก็เพื่อให้การเรียนรู้ ริเริ่ม ทดลองสิ่งใหม่ๆ ของคนในองค์กรเป็นไปในทิศทางหรือกรอบแนวทางที่มุ่งไปสู่จุดเดียวกัน คือ สภาพขององค์กรที่ทุกคนต้องการและเพื่อป้องกันการเรียนรู้แบบต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำไปคนละทิศละทาง จนสูญเสียความเป็นองค์กรที่ทุกคนมีจุดหมายร่วมกัน

5. ในองค์กรแห่งการเรียนรู้จะต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม (Team learning) คือ มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนถ่ายทอดข้อมูลในระหว่างกันและกัน ทั้งในเรื่องของความรู้ใหม่ๆ ที่ได้มาจากการค้นคิดหรือจากภายนอก และในด้านของประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งอาจจะมีทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว ข้อสำคัญคือ การนำความรู้เหล่านั้นมาแลกเปลี่ยนกันย่อมทำให้เกิดการแพร่กระจาย (Diffusion) ของวิทยาการใหม่ๆ ส่วนในด้านการนำความล้มเหลวมาแลกเปลี่ยนกันนั้น ก็จะช่วยให้ไม่ต้องมีคนอื่นมาทำผิดซ้ำในเรื่องที่เคยมีคนพลาดมาแล้วนั่นเอง และนอกจากนี้การเรียนรู้เป็นทีมนี้ยังควรครอบคลุมไปถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำงานร่วมกันเป็นทีมด้วย ซึ่งการเรียนรู้และพัฒนาในเรื่องนี้ก็จะช่วยให้การทำงานร่วมกันในองค์กรมีความเป็นทีมที่ดีขึ้น ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกแต่ละคนสามารถแสดงศักยภาพที่มีอยู่ออกมาได้อย่างเต็มที่ด้วยทั้ง 5 ประการที่กล่าวมาก็คือ ลักษณะหรือแนวปฏิบัติซึ่งเปรียบเสมือนเบญจธรรมที่องค์กรพึงปฏิบัติเพื่อเพิ่มพูนขีดความสามารถในการเรียนรู้ของสมาชิกแต่ละคนและของทั้งองค์กร ให้มีความสามารถในการดำเนินงานให้ก้าวหน้าไปได้ในโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

มาร์ควอตท์ และเรย์โนลด์ส (Marguardt and reynolds, 1994 : 51) ได้กล่าวว่า ลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้มีลักษณะ ดังนี้

1. มีโครงสร้างที่เหมาะสม ไม่มีสายงานการบังคับบัญชามากเกินไป มีความคล่องตัว
2. มีวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ในองค์กร บุคลากรในองค์กรมีนิสัยรักการอ่านค้นคว้าและเผยแพร่ต่อกัน มีแรงจูงใจที่จะสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ
3. มีการเพิ่มอำนาจปฏิบัติ บุคลากรในองค์กรมีความสามารถในการเรียนรู้ มีอิสระในการตัดสินใจ
4. มีการตรวจสอบ คัดค้านการเปลี่ยนแปลงที่อาจมีขึ้น ทันต่อการเปลี่ยนแปลง
5. ทุกคนมีส่วนร่วมและถ่ายทอดความรู้
6. มีเทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้
7. มุ่งเน้นคุณภาพ จะพัฒนาคุณภาพตามคุณค่าในสายตาของผู้บริหาร
8. ย้ำเน้นความมีกลยุทธ์ ทั้งในด้านการยกย่อง การดำเนินการ และการประเมิน
9. มีบรรยากาศที่เกื้อหนุน มุ่งส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้ปฏิบัติงาน
10. มีการทำงานเป็นทีม ช่วยส่งเสริมความร่วมมือ
11. มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เป็นแรงผลักดันในการปฏิบัติงาน

เกฟพาร์ท และคนอื่น (Gepphart and others, 1996 : 38) กล่าวว่า องค์การแห่งการเรียนรู้ ควรมีลักษณะดังนี้

1. มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในทุกระดับภายในองค์กร ผู้คนร่วมกันเรียนรู้และถ่ายทอดการเรียนรู้
2. มีการสร้างองค์ความรู้และการแบ่งปันความรู้แก่กัน
3. สนับสนุนการคิดเป็นธรรม และวิพากษ์วิจารณ์ให้ผู้คนได้รู้จักคิดวิธีใหม่
4. สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ ให้รางวัลกับความคิดสร้างสรรค์
5. ยึดคนเป็นศูนย์กลาง คำนึงถึงความเป็นอยู่ที่ปกติสุข มีส่วนร่วมให้องค์กรได้รับการพัฒนาไปด้วย

ประการ คือ

1. มีการแก้ปัญหอย่างเป็นระบบ (Systematic problem solving) โดยอาศัยหลักทางวิทยาศาสตร์ เช่น การใช้วงจรของ Demming (PDCA : Plan, Do, Check, Action)
2. มีการทดลองปฏิบัติ (Experimental) ในสิ่งใหม่ๆ ที่มีประโยชน์ต่อองค์กรเสมอ โดยอาจจะเป็น Demonstration project หรือเป็น Ongoing program
3. มีการเรียนรู้จากบทเรียนในอดีต (Learning from their own experience) มีการบันทึกข้อมูลเป็น Case study เพื่อให้สมาชิกในองค์กรได้ศึกษาถึงความสำเร็จและความผิดพลาดที่เกิดขึ้น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในอนาคต มีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ของสมาชิก
4. มีการเรียนรู้จากผู้อื่น (Learning from the others) โดยการใช้การสัมภาษณ์ การสังเกต ฯลฯ
5. มีการถ่ายทอดความรู้ โดยการทำให้ Report, demonstration, training & education, job rotation ฯลฯ

วิโรจน์ สารรัตน์ (2548 : 13-14) ซึ่งได้กำหนดดัชนีชี้วัดลักษณะของโรงเรียนที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่สำคัญไว้ 13 รายการ ดังนี้

1. โรงเรียนมีคณะครูที่มีการคิดอย่างเป็นระบบ มุ่งพัฒนาโดยรวม ไม่แยกพัฒนาส่วนใดส่วนหนึ่ง
2. โรงเรียนมีคณะครูที่มีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของร่วมกันและมีความผูกพันกับการพัฒนาเพื่อความก้าวหน้าของโรงเรียน
3. โรงเรียนมีคณะครูที่มีความคาดหวังสูงและมีความท้าทายต่อการใช้ความสามารถเพื่อให้บรรลุความคาดหวัง
4. โรงเรียนมีคณะครูที่มีการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันมีความผูกพันและปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ร่วมกัน
5. โรงเรียนมีคณะครูที่มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์โดยต่างเป็นทรัพยากรความรู้ซึ่งกันและกัน
6. โรงเรียนมีคณะครูที่ได้พัฒนาขีดความสามารถของตนเพื่อสร้างสรรค์งาน และการบรรลุเป้าหมายงานอย่างต่อเนื่อง
7. โรงเรียนมีคณะครูที่ได้รับการส่งเสริม สนับสนุนและกระตุ้นให้มีการแสดงออกซึ่งแนวคิด
8. โรงเรียนมีบรรยากาศแห่งความเป็นมิตร การยอมรับและไว้วางใจซึ่งกันและกัน
9. โรงเรียนมีการขยายศักยภาพเพื่อการแก้ปัญหาและการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่อย่างต่อเนื่อง
10. โรงเรียนมีความตระหนักในตนเองอยู่เสมอที่จะแสวงหาความเป็นไปได้และโอกาสใหม่ๆ เพื่อความเติบโตก้าวหน้า
11. โรงเรียนได้เน้นการมีข้อมูลย้อนกลับเน้นการสืบเสาะหาปัญหา เพื่อปรับปรุงสภาพการณ์ที่เป็นอยู่

12. โรงเรียนยึดถือคติที่ว่า ความรู้ไม่ใช่เพียงสิ่งที่มีไว้เพื่อการถ่ายทอดหรือสะสมนั้น แต่เป็นสิ่งที่ถูกทำให้เกิดขึ้นใหม่ได้จากระบวนการคิด การมีประสบการณ์และการรับรู้ร่วมกันของคณะครูในโรงเรียน

13. โรงเรียนได้เป็นตัวประสานให้กระบวนการคิดและการเรียนรู้ของคณะครู ได้แพร่ กระจายออกไปในวงกว้าง

สรุป จากลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้ที่กล่าวมาแล้ว การพัฒนาองค์กรที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้มีลักษณะพอที่จะสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. มีโครงสร้างที่เหมาะสม มีความยืดหยุ่น คล่องตัว สมาชิกมีสมรรถนะหรือความสามารถสูง
2. มีบรรยากาศที่เอื้อและส่งเสริมต่อการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของสมาชิกในองค์กร
3. มีวัฒนธรรมการเรียนรู้ในองค์กร สมาชิกมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน คำนว้า สร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นในองค์กร

เสมอ

4. มีการให้อำนาจและความรับผิดชอบมากขึ้น เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนในองค์กรได้แสดงศักยภาพ ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ มีโอกาสเรียนรู้ มีอิสระในการตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง

5. มีการตรวจสอบ มีการคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงที่อาจมีผลกระทบ

ต่อสภาพแวดล้อมองค์กร ไหวตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลง

6. ทุกคนมีส่วนร่วมสร้างและถ่ายทอดความรู้ นวัตกรรมใหม่ๆที่เกิดขึ้นถือเป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคนในองค์กรที่จะสร้างขึ้น ไม่ใช่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น สมาชิกทุกคนจะมีบทบาทในการเสริมสร้างความรู้ มีการเรียนรู้จากทุกๆ ส่วน มีการติดต่อสื่อสารกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้และข่าวสารซึ่งกันและกัน

7. มีการจัดการความรู้ การจัดการให้มีการเรียนรู้เกิดขึ้นในองค์กร โดยวิธีที่สามารถเข้าใจง่ายและผสมผสานอยู่กับการปฏิบัติงานปกติและชีวิตประจำวัน ทั้งการสะสมความรู้ การแลกเปลี่ยน การถ่ายทอดและการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง

8. มีเทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุนการเรียนรู้ในองค์กรแห่งการเรียนรู้จะประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงานในการเรียนรู้อย่างทั่วถึง เพื่อให้มีการเก็บ ประมวลผล ถ่ายทอดข้อมูลกันได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง มีการสร้างเครือข่าย สร้างฐานข้อมูล เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานขององค์กร

9. มุ่งเน้นคุณภาพ องค์กรแห่งการเรียนรู้จะให้ความสำคัญกับการบริหารคุณภาพโดยรวมทั่วทั้งองค์กร เน้นการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีผลทำให้การเรียนรู้ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจเกิดประสิทธิภาพ

10. เน้นย้ำความมีกลยุทธ์ กระบวนการเรียนรู้และองค์กรแห่งการเรียนรู้จะเป็นไปอย่างมีกลยุทธ์ โดยใช้กลยุทธ์การเรียนรู้โดยเจตนา และการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการทั้งด้านการยกย่องการดำเนินการ และการประเมินทั้งนี้ผู้บริหารจะมีหน้าที่เป็นผู้ทดลองเกื้อหนุนมากกว่าจะเป็น ผู้กำหนดแนวทางเองทั้งหมด

11. มีการทำงานเป็นทีมและการทำงานแบบมีเครือข่าย การทำงานเป็นทีมจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันภายในองค์กร และเป็นการสร้างให้เกิดการทำงานอย่างเป็นเครือข่าย อันจะนำไป สู่พลังร่วม (Synergy) ในองค์กร ซึ่งเป็นเป็นการสร้างความร่วมมือกันแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่องในระยะยาว และมีการริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เพื่อสร้างการแข่งขันและสร้างพันธมิตรในการดำเนินธุรกิจ

12. มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน วิสัยทัศน์จะเป็นแรงผลักดันให้การปฏิบัติงานมุ่งเข้าสู่เป้าหมายอย่างมีเจตจำนงอย่างผูกพันบนพื้นฐานค่านิยม ปรัชญา ความคิด ความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน ส่งผลให้มีการร่วมกันทำกิจกรรมที่มีจุดหมายเดียวกันในที่สุด

ปัจจัยที่ส่งผลก่อให้เกิดการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลก่อให้เกิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ ได้มีนักวิชาการศึกษาได้ทำการวิจัยและให้ข้อเสนอแนะปัจจัยที่ส่งผลก่อให้เกิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ ไว้หลายท่าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เนวิส (Nevis et. al., 1995 : 21 ; อ้างถึงใน ลือชัย จันทรีเป้, 2546 : 15) ได้เสนอปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ 7 ปัจจัย ดังต่อไปนี้

1. แหล่งความรู้ : ภายในหรือภายนอก
2. มุ่งเน้นที่อะไรหรืออย่างไร
3. ลักษณะการทำให้เป็นหลักฐาน : ส่วนตัวหรือส่วนสาธารณะ
4. แนวทางการเผยแพร่ : เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
5. จุดเน้นของการเรียนรู้
6. เน้นคุณค่าหรือเอาใจตลาด
7. เน้นการพัฒนาทักษะรายบุคคลหรือรายกลุ่ม

นอกจากนี้ เนวิส (Nevis) ยังได้เสนอแนะปัจจัยที่สนับสนุนการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ 10 ปัจจัย ดังนี้

1. การสำรวจสภาพแวดล้อม
2. ความแตกต่างด้านการปฏิบัติ
3. การให้ความสำคัญด้านการวัดประเมินผล
4. การให้ริเริ่มฝึกทดลอง
5. บรรยายภาพที่เปิดเผยโปร่งใส
6. การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
7. ความหลากหลายของการปฏิบัติ
8. การมีผู้สนับสนุน
9. การเกี่ยวข้องเห็นชอบของผู้นำ
10. การพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างเป็นระบบ

เบนเน็ตต์ และ โอ เบรน์ (Bennett & O'Brien, 1994 : 27 ; อ้างถึงใน สมคิด สร้อยน้ำ, 2547 : 23-25) พบว่ามีปัจจัยสำคัญ 12 ปัจจัย ซึ่งมีอิทธิพลต่อความสามารถในการจัดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงองค์กร ดังนี้

1. กลยุทธ์หรือวิสัยทัศน์ (Strategy or vision)
2. การปฏิบัติเชิงการบริหาร (Executive practices)
3. การปฏิบัติเชิงจัดการ (Managerial practices)
4. บรรยากาศ (Climate)
5. องค์กรหรือโครงสร้างของงาน (Organization or job structure)
6. การไหลของข้อมูลสารสนเทศ (Information flow)
7. การปฏิบัติของบุคคลและทีมงาน (Individual and team practices)
8. กระบวนการทำงาน (Work process)
9. เป้าหมายหรือข้อมูลย้อนกลับการปฏิบัติงาน (Performance goals or feedback)
10. การฝึกอบรมหรือการศึกษา (Training or education)
11. การพัฒนารายบุคคลหรือทีมงาน (Individual or team development)

12. การให้รางวัลหรือการยอมรับ (Rewards or recognition)

มาร์ควอดท์ และเรย์โนลด์ส (Marquardt & Reynolds, 1994 : 11 ; อ้างถึงใน สมคิด สร้อยน้ำ, 2547 : 25-27) ได้ทำการศึกษาวิจัยและเสนอปัจจัยที่จะช่วยส่งเสริมความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ไว้ 11 ปัจจัย ดังนี้

1. โครงสร้างที่เหมาะสม (Appropriate structure)
2. วัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน (Corporate learning culture)
3. การเพิ่มอำนาจ (Empowerment)
4. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (Environment scanning)
5. การริเริ่มและการถ่ายทอดความรู้ (Knowledge creation and transfer)
6. เทคโนโลยีการเรียนรู้ (Learning technology)
7. คุณภาพ (Quality)
8. กลยุทธ์ (Strategy)
9. บรรยากาศที่สนับสนุนส่งเสริม (Supportive stmosphere)
10. ทีมงานและเครือข่าย (Teamwork and cetworking)
11. วิสัยทัศน์ (Vision)

ค้ายเซอร์ (Kaiser, 2000 : 47; อ้างถึงใน สมคิด สร้อยน้ำ, 2547 : 27-29) ได้ศึกษาวิจัยและได้นำเสนอปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ จำนวน 8 ปัจจัย ดังนี้

1. ภาวะผู้นำ (Leadership)
2. วัฒนธรรมองค์กร (Organization culture)
3. พันธกิจและยุทธศาสตร์ (Mission and strategy)
4. การดำเนินงานบริหารจัดการ (Management practice)
5. โครงสร้างองค์กร (Organization structure)
6. ระบบองค์กร (Organization systems)
7. บรรยากาศในการทำงาน (Working climate)
8. การจูงใจ (Motivation)

วิโรจน์ สารัตนะ (2545 : 22) ได้ศึกษาวิจัยโครงการเชิงเหตุผลของปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 9 โดยกำหนดปัจจัยที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 10 ปัจจัย ดังนี้

1. ความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน
2. ความเป็นองค์กรวิชาชีพ
3. การตัดสินใจและการมีวิสัยทัศน์ร่วม
4. กลุ่มบริหารตนเองและการติดต่อสื่อสาร
5. การจูงใจเชิงสร้างสรรค์
6. การเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง
7. การสร้างวัฒนธรรมและบรรยากาศองค์กรเชิงสร้างสรรค์
8. การบริหารเพื่อการเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรม
9. การบริหารหลักสูตรและการสอน
10. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

สมคิด สร้อยน้ำ (2547 : 34-35) ได้ศึกษาวิจัยปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ จำนวน 11 ปัจจัย ดังนี้

1. ปัจจัยเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์
2. ปัจจัยเกี่ยวกับโครงสร้างองค์กร
3. ปัจจัยเกี่ยวกับเทคโนโลยีและระบบงาน
4. ปัจจัยเกี่ยวกับด้านบริหาร
5. ปัจจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติการด้านการจัดการ
6. ปัจจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติของครูและทีมงาน
7. ปัจจัยเกี่ยวกับการพัฒนาครูและทีมงาน
8. ปัจจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการ
9. ปัจจัยเกี่ยวกับบรรยากาศและวัฒนธรรมโรงเรียน
10. ปัจจัยเกี่ยวกับการจูงใจ
11. ปัจจัยเกี่ยวกับเป้าหมายและข้อมูลย้อนกลับการปฏิบัติงาน

แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชน

1. ด้านบุคคลมีความเป็นเลิศ

1) มีนิสัยใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในการทำงานมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จได้ด้วยตนเอง

- 2) แสวงหาโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมทางด้านการศึกษา
- 3) มีการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม
- 4) มีความภูมิใจในวิชาชีพ และประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
- 5) ส่งเสริมให้บุคลากรนำผลที่ได้จากการประเมินมาใช้ในการวางแผนพัฒนางานและพัฒนาโรงเรียน
- 6) มีการสร้างวิสัยทัศน์ส่วนตนขึ้นและขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ให้เป็นจริง
- 7) มีความมุ่งมั่นและเรียนรู้สถานการณ์ต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา
- 8) ได้พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และแนวคิดที่จะนำไปจำลองกรอบแนวคิดในการทำงานเป็นของตนเอง
- 9) มีการส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรขยายขีดความสามารถในการพัฒนาตนเองและเรียนรู้ที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

2. ด้านรูปแบบวิธีการคิด

1) ให้ความสำคัญและมีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานและเพื่อนร่วมวิชาชีพมีอิสระทางความคิดในการทำงานและพัฒนางานของบุคลากร

- 2) มีการปรับรูปแบบวิธีการคิดและวิธีการปฏิบัติงานให้ทันสมัยอยู่เสมอ
- 3) มีการรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น
- 4) ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในสถานศึกษา
- 5) มีการปรับความคิดเข้าหากัน โดยคำนึงถึงเป้าหมายของสถานศึกษาเป็นสำคัญ
- 6) มีการพัฒนาความคิดให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริงและนำมาปฏิบัติในสถานศึกษา
- 7) มีการกำหนดนโยบายพัฒนาการเรียนการสอนจากปรัชญาการเรียนรู้และนำมากำหนดนโยบายพัฒนาการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม
- 8) เปิดโอกาสให้บุคลากรได้ร่วมคิดร่วมปฏิบัติงานเท่าเทียมกัน

9) มีความพร้อมที่จะรับความรู้ และแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อนำมาพัฒนาวิธีการคิด สร้างสรรค์ความคิดของตนเอง

3. ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน

- 1) มีความเชื่อมั่น ศรัทธา ในวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาและมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามวิสัยทัศน์
- 2) มีส่วนร่วมในการกำหนดและวางแผนการปฏิบัติงานของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์
- 3) มีเป้าหมายการทำงานของคุณค่าการสนองต่อวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา
- 4) การมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาให้เป็นสภาพความคาดหวังในอนาคตของทุกคน
- 5) มีการกำหนดวิสัยทัศน์ได้อย่างชัดเจนสอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาในปัจจุบัน
- 6) สร้างความรู้สึกให้ทุกคนมีความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษา
- 7) สร้างบรรยากาศให้สมาชิกทุกคนรู้สึกตื่นตัว อยากเห็นองค์กรของตนเองไปสู่ความสำเร็จในเป้าหมายที่ร่วมกันกำหนดขึ้น

- 8) ได้มีการชี้แจง ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วิสัยทัศน์ เพื่อสร้างความเข้าใจและนำไปสู่การปฏิบัติ
- 9) มีเป้าหมายในการดำเนินงานของสถานศึกษาตรงกัน
- 10) มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่อนาคตที่ดีขึ้น

4. ด้านการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม

- 1) มีบทบาทหน้าที่ของตนเอง ของเพื่อนร่วมงานและยอมรับในความรู้ ความสามารถของกันและกัน
- 2) กำหนดเป้าหมายของทีมงานอยู่ตลอดเวลา
- 3) ในการทำงานเป็นหมู่คณะมีการมอบหมายให้ปฏิบัติงาน ในรูปของทีมงานและมีโครงสร้างทีมงานอย่างชัดเจน
- 4) มีการทำงานด้วยระบบกลุ่มหรือร่วมกันเป็นทีม
- 5) มีการร่วมกันในการแก้ปัญหา การปรับปรุงและการพัฒนาสถานศึกษา
- 6) มีการทำงานที่สอดคล้องประสานกันได้ดี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการทำงาน
- 7) จัดให้บุคลากรเข้าร่วมการเรียนรู้เป็นทีม ในด้านการศึกษาดูงาน การสัมมนา การเผยแพร่ผลงานของสถานศึกษา

- 8) ยึดหลักการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
- 9) มีทัศนคติที่ดีและร่วมมือกันเป็นอย่างดีในการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ
- 10) มีโอกาสพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

5. ด้านการคิดอย่างเป็นระบบ

- 1) จัดลำดับความสำคัญของงาน รวมทั้งแนวทางการพัฒนาได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง
- 2) นำความรู้ในภารกิจหลักของสถานศึกษาทั้ง 4 งานคืองานวิชาการงานบุคลากร งานงบประมาณ งานบริหารทั่วไปมาใช้ในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี
- 3) มีกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจในการคิดของบุคคลอย่างเป็นระบบ
- 4) มีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานแล้วนำมาปรับปรุงพัฒนางานอย่างสม่ำเสมอ
- 5) มีการสร้างความสัมพันธ์ของงานที่ตนทำส่งผลกระทบต่องานของสถานศึกษา
- 6) มีกลไกการปฏิบัติงานของครูในหมวด / ฝ่าย/ งานในสถานศึกษา
- 7) มีการคิดจากเหตุไปสู่ผลและคำนึงถึงข้อมูลย้อนกลับเสมอ
- 8) มีการปฏิบัติงานที่เน้นคุณภาพรวมทั้งทำเป็นระบบ

9) มีการปฏิบัติงานเป็นขั้นตอนอย่างเป็นระบบสามารถตรวจสอบรายละเอียดได้

10) ได้จัดลำดับความสำคัญของระบบงานของสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียน

สรุป

การพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชนคือ โรงเรียนที่จะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้นั้นต้องรู้จักวิธีสร้างฐานองค์ความรู้ที่ก่อตั้งจากข้อมูลและสารสนเทศเพื่อประกอบกันเป็นองค์ความรู้จากประสบการณ์และทักษะที่สั่งสมก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาที่มีความเคลื่อนไหวถ่ายโอนข้อมูลข่าวสารกันอยู่เสมอ

ลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้ต้องเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีการเคลื่อนไหว ยืดหยุ่น เป็นพลวัตรที่ไม่หยุดนิ่งหรือพึงพอใจกับความสำเร็จที่มีอยู่และสมาชิกขององค์กรจะต้องมีความพยายามค้นหาความรู้มาแบ่งปันและเผยแพร่ให้แกกัน เพื่อพัฒนางานในหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่คล้ายๆ กัน ได้แก่ กลยุทธ์ วิสัยทัศน์ โครงสร้างที่เหมาะสม เทคโนโลยีและระบบงานหรือระบบองค์การ การบริหารจัดการ ทีมงานและเครือข่าย การพัฒนาบุคคลและทีมงาน ภาวะผู้นำ บรรยาการการทำงานและวัฒนธรรมขององค์กร การจูงใจและการเสริมแรง และคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชน ต้องประกอบด้วย องค์ประกอบ 5 ด้าน คือ ด้านบุคคลมีความเป็นเลิศ ประกอบด้วย 1) มีนิสัยใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในการทำงานมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จได้ด้วยตนเอง 2) แสวงหาโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมทางด้านการศึกษา 3) มีการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม 4) มีความภูมิใจในวิชาชีพ และประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 5) ส่งเสริมให้บุคลากรนำผลที่ได้จากการประเมินมาใช้ในการวางแผนพัฒนางานและพัฒนาโรงเรียน 6) มีการสร้างวิสัยทัศน์ส่วนตนขึ้นและขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ให้เป็นจริง 7) มีความมุ่งมั่นและเรียนรู้สถานการณ์ต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา 8) ได้พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และแนวคิดที่จะนำไปจำลองกรอบแนวคิดในการทำงานเป็นของตนเอง 9) มีการส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรขยายขีดความสามารถในการพัฒนางานตนเอง และเรียนรู้ที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

ด้านรูปแบบวิธีการคิด ประกอบด้วย 1) ให้ความสำคัญและมีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานและเพื่อนร่วมวิชาชีพ มีอิสระทางความคิดในการทำงานและพัฒนางานของบุคลากร 2) มีการปรับรูปแบบวิธีการคิดและวิธีการปฏิบัติงานให้ทันสมัยอยู่เสมอ 3) มีการรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น 4) ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในสถานศึกษา 5) มีการปรับความคิดเข้าหากัน โดยคำนึงถึงเป้าหมายของสถานศึกษาเป็นสำคัญ 6) มีการพัฒนาความคิดให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริงและนำมาปฏิบัติในสถานศึกษา 7) มีการกำหนดนโยบายพัฒนาการเรียนการสอนจากปรัชญาการเรียนรู้และนำมากำหนดนโยบายพัฒนาการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม 8) เปิดโอกาสให้บุคลากรได้ร่วมคิดร่วมปฏิบัติงานเท่าเทียมกัน 9) มีความพร้อมที่จะรับความรู้และแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อนำมาพัฒนาวิธีการคิด สร้างสรรค์ความคิดของตนเอง

ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ประกอบด้วย 1) มีความเชื่อมั่น ศรัทธา ในวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาและมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามวิสัยทัศน์ 2) มีส่วนร่วมในการกำหนดและวางแผนการปฏิบัติงานของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ 3) มีเป้าหมายการทำงานของบุคลากรสนองต่อวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา 4) การมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาให้เป็นสภาพความคาดหวังในอนาคตของทุกคน 5) มีการกำหนดวิสัยทัศน์ได้อย่างชัดเจนสอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาในปัจจุบัน 6) สร้างความรู้สึกให้ทุกคนมีความสำคัญและเป็นส่วน

หนึ่งของสถานศึกษา 7) สร้างบรรยากาศให้สมาชิกทุกคนรู้สึกตื่นเต้น อยากเห็นองค์การของตนเองไปสู่ความสำเร็จ ในเป้าหมายที่ร่วมกันกำหนดขึ้น 8) ได้มีการชี้แจง ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วิสัยทัศน์ เพื่อสร้างความเข้าใจและนำไปสู่การปฏิบัติ 9) มีเป้าหมายในการดำเนินงานของสถานศึกษาตรงกัน 10) มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่อนาคตที่ดีขึ้น

ด้านการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม ประกอบด้วย 1) มีบทบาทหน้าที่ของตนเอง ของเพื่อนร่วมงานและยอมรับในความรู้ ความสามารถของกันและกัน 2) กำหนดเป้าหมายของทีมงานอยู่ตลอดเวลา 3) ในการทำงานเป็นหมู่คณะ มีการมอบหมายให้ปฏิบัติงาน ในรูปของทีมงานและมีโครงสร้างทีมงานอย่างชัดเจน 4) มีการทำงานด้วยระบบกลุ่มหรือร่วมกันเป็นทีม 5) มีการร่วมกันในการแก้ปัญหา การปรับปรุงและการพัฒนาสถานศึกษา 6) มีการทำงานที่สอดคล้องประสานกันได้ดี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการทำงาน 7) จัดให้บุคลากรเข้าร่วมการเรียนรู้เป็นทีม ในด้าน การศึกษาดูงาน การสัมมนา การเผยแพร่ผลงานของสถานศึกษา 8) ยึดหลักการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ 9) มีทัศนคติที่ดีและร่วมมือกันเป็นอย่างดีในการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ 10) มีโอกาสพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

ด้านการคิดอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย 1) จัดลำดับความสำคัญของงาน รวมทั้งแนวทางการพัฒนาได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง 2) นำความรู้ในภารกิจหลักของสถานศึกษาทั้ง 4 งานคืองานวิชาการงานบุคลากร งานงบประมาณ งานบริหารทั่วไปมาใช้ในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี 3) มีกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจในการคิดของบุคคลอย่างเป็นระบบ 4) มีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานแล้วนำมาปรับปรุงพัฒนางานอย่างสม่ำเสมอ 5) มีการสร้างความสัมพันธ์ของงานที่ต้นทำส่งผลกระทบต่องานของสถานศึกษา 6) มีกลไกการปฏิบัติงานของครูในหมวด / ฝ่าย/ งานในสถานศึกษา 7) มีการคิดจากเหตุไปสู่ผลและคำนึงถึงข้อมูลย้อนกลับเสมอ 8) มีการปฏิบัติงานที่เน้นคุณภาพรวมทั้งทำเป็นระบบ 9) มีการปฏิบัติงานเป็นขั้นตอนอย่างเป็นระบบสามารถตรวจสอบรายละเอียดได้ 10) ได้จัดลำดับความสำคัญของระบบงานของสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

- เดช เทียมรัตน์ และกานต์สุตา มาฆะศิรินันท์. (2544).วินัยสำหรับองค์กรเรียนรู้ The Fifth Discipline. กรุงเทพมหานคร : อีระป้อมวรรณกรรม.
- เปี่ยมพงศ์ นุ้ยบ้านด่าน. องค์การแห่งการเรียนรู้. วารสารการศึกษาพยาบาล. 10(3) : 13-17 ; 2543. กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ.
- บุญธรรม โบราณมูล. (2548). “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาล สังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ลือชัย จันทระเป้. (2546). “รูปแบบการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนอาชีวศึกษาคาทอลิกในประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรอุตสาหกรรมดุสิตบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารอาชีวศึกษา สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2548).โรงเรียนการบริหารสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้. พิมพ์ครั้งที่ 5.
- วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. (2544). **การพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- สมคิด สร้อยน้ำ. (2547). “การพัฒนาตัวแบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Gephart, M.A., Marsick, V.J., Buren, M.E. Van & Spiro, M.S. (1996) .**Learning Organization : Come-Alive**. Training and Development, 50(12), 25-30.
- Hoy, W.K. and Miskel. C.G. (2001) .**Educational Administration : Theory, Research, and Practice**. 6th ed. New York : McGraw-Hill.
- Kaiser, Sandra M. (2000) .**Mapping the Learning Organization : Exploring A Model of Organizational Learning**. Dissertation for the Degree of Doctor of Philosophy of the Louisiana State University.
- Marquardt, M. and Reynold A. (1994). **The Global Learning Organization**. New York : IRWIN.,
- Nevis, E.C. and Others. (1995).**Understanding Organizations as Learning Systems Sloan Management Review**. New York : Winter.
- Senge, Peter M. (1990) .**The Fifth Discipline : The Art and Practice of the Learning Organization**. New York : Doubleday Currency.

ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับสินทรัพย์มนุษย์
เพื่อปรับเปลี่ยนยุทธวิธีการดำรงชีพ

Lifelong Learning Skills as Driving Human Assets
to Adapt Livelihood Strategies

ดร. ดุลภาค มณีอินทร์¹

Dr. Dullapark Maneein¹

บทคัดย่อ

หนึ่งในสินทรัพย์ 5 ประการ ขององค์ประกอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน คือ สินทรัพย์มนุษย์ (Human asset) (Chambers & Conway, 1991; DFID, 1999) ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา เพื่อให้ “คน” ได้รู้เท่าทันโลก ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วขึ้นและสามารถขับเคลื่อนกลยุทธ์เพื่อยกระดับการดำรงชีพในชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างฉับพลัน (Technology disruption) ซึ่งถือเป็นแนวโน้มสำคัญในยุคศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสินทรัพย์ของการดำรงชีพทั้ง 5 องค์ประกอบ ดังนั้น ชุมชนจะต้องมีการปรับตัวและปรับเปลี่ยนยุทธวิธีการดำรงชีพอย่างไร เพื่อไม่ให้ตกยุคและเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว และยังคงความสามารถเพื่อเพิ่มศักยภาพการยกระดับการดำรงชีพของครัวเรือนไว้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสามารถในการเรียนรู้และปรับตัวของสินทรัพย์มนุษย์ในยุคการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างฉับพลัน

คำสำคัญ: การเรียนรู้ตลอดชีวิต, สินทรัพย์มนุษย์, การดำรงชีพอย่างยั่งยืน

1 นักวิชาการอิสระ ปรินญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Independent Scholar, Ph.D; Doctor of Philosophy Program in Social Development Administration, School of Social and Environmental Development, National Institute of Development Administration

*Corresponding author; email: dullapark@gmail.com

(Received: 0 xxxxx 0000; Revised: 0 xxxxx 0000; Accepted: 0 xxxxx 0000)

Abstract

One of the 5 assets of sustainable livelihoods framework is human asset (Chambers & Conway, 1991; DFID, 1999; DFID, 2008). It is considered as an important factor in development. As “people” can be aware of the world with tremendously rapid changed and drive strategies to improve community’s livelihoods in a sustainable way. Especially the dimension of technology disruption in the 21st century, which is considered a trend that directly and indirectly affects the assets of all 5 elements of community’s livelihood. Therefore, how communities adapt and change their livelihood strategies in order not to be obsoleted and keep up with rapid changes. They still maintain the ability to enhance the livelihood of households, especially Human assets’ ability to learn and adapt in disruptive era.

Keywords: Lifelong Learning, Human Asset, Sustainable Livelihoods Framework

บทนำ

รายงาน Future of Jobs Survey ของ World economic forum (2023) ที่มีการสำรวจกว่า 800 บริษัท ใน 45 ประเทศทั่วโลก ครอบคลุมคนงานกว่า 11 ล้านคน สะท้อนว่า ทักษะคนงานราว 44% จะถูก เปลี่ยนแปลง จากหน้ามือเป็นหลังมือ หรือ disruption ภายใน 5 ปีข้างหน้า และทักษะทางปัญญา (Cognitive skills) จะมีความสำคัญเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญที่เพิ่มขึ้นของการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนในที่ทำงาน โดยราว 6 ใน 10 ของพนักงาน จำเป็นที่จะต้องรับการอบรมก่อนปี 2570 โดยเฉพาะความรู้ด้านเทคโนโลยีและความสามารถในการปรับตัว ความยืดหยุ่น ความคล่องตัว โดยมีบริษัทราว 30% ที่เน้นด้านทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) ซึ่งสะท้อนได้ว่า ทักษะนี้ควรสร้างมาจากทั้ง 2 ทางคือ 1. องค์กร ที่เร่งสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้เพื่อตอบสนอง ต่อโลกธุรกิจที่เปลี่ยนเร็ว และ 2. ตัวพนักงาน ควรเร่งพัฒนาตนเอง ไม่หยุดการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ และ 45% ของธุรกิจในรายงานเห็นว่า เงินทุนสำหรับการฝึกอบรมทักษะเป็นการแทรกแซงที่มีประสิทธิภาพสำหรับรัฐบาลที่ต้องการเชื่อมโยงผู้มีความสามารถเข้าสู่การจ้างงาน

ภาพที่ 1 การเปลี่ยนแปลง Disruption ในโลกที่หมุนเร็วขึ้น (EEF, 2022)

ดังภาพที่ 1 ข้างต้น กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ได้นำเสนอไว้อย่างน่าสนใจว่า เราอยู่ในโลกที่เทคโนโลยีหมุนเร็วกว่าเมื่อก่อนถึง 20 เท่า เพราะยุคก่อนการเปลี่ยนแปลงฉับพลัน (Disruption) ต้องใช้เวลา 600 ปีที่ชีวิตจะเปลี่ยนจากหน้ามือเป็นหลังมือ แต่ในยุคการเปลี่ยนแปลงฉับพลัน (Disruption) ในศตวรรษที่ 21 จะใช้เวลาเพียง 30 ปีเท่านั้น ดังนั้น ทักษะที่มีอยู่จะหมดความสำคัญลงเร็วมาก สิ่งที่เรารู้ในวันนี้อาจจะใช้ไม่ได้ในอีก 5-10 ปีข้างหน้า ภาครัฐหรือองค์กรจึงควรพัฒนาคน โดยไม่จำกัดแค่ทักษะด้านความรู้ (Hard skills) แต่ควรมีทักษะด้านอารมณ์ (Soft skill) ให้ปรับตัวตามสถานการณ์ได้ โดยความพร้อมในด้านอาชีพที่สำคัญ (Career readiness) คือทักษะทางปัญญา (Cognitive skills) การปรับตัว แก้ปัญหา เรียนรู้ และต่อยอด นำไปสร้างโอกาสให้ตนเอง “คนที่พร้อมในยุคสมัยนี้ ไม่ใช่คนที่มีปัญญา แต่ต้องมีความคล่องตัวด้านอาชีพ มีความพร้อมที่จะดิสรัปต์ (Disrupt) อาชีพของตัวเองตลอดเวลาเพื่อไปกับธุรกิจที่ปรับตัวได้” ผู้รอดในตลาดแรงงานจะมีเพียง 2 กลุ่มเท่านั้น กลุ่มแรก คือ ‘ซูเปอร์เป็ด’ (Jack of all trades หรือ Master of none) หมายถึงกลุ่มคนที่มีความรู้รอบด้าน และสามารถดัดแปลงภาพออกมาใช้เพื่อทำให้ตัวเองแกร่งขึ้น กระทั่งกลายเป็นซูเปอร์เป็ดในด้านนั้นๆ กลุ่มที่สองคือ ‘Jobs Innovators’ หมายถึงกลุ่มคนที่สามารถสร้างงานได้ในแบบที่คนทั่วไปคิดไม่ถึง เช่น รับจ้างงานเอนเตอร์เทนโดยการไปอ่านหนังสือให้คนฟัง (EEF, 2022)

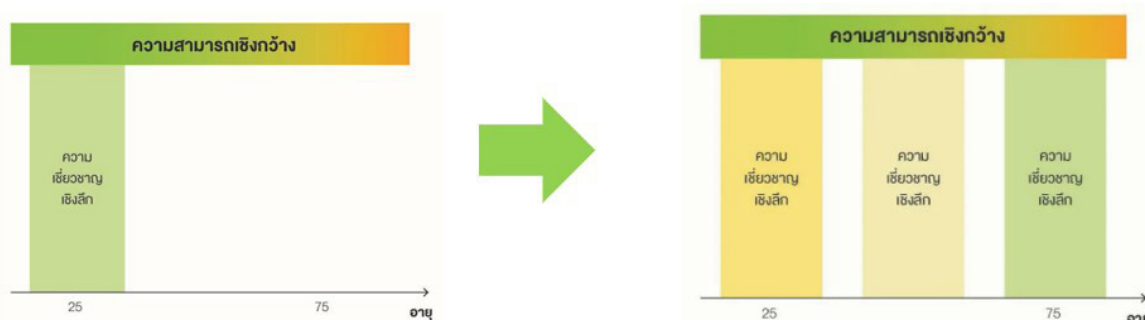
การเรียนรู้ตลอดชีวิต

“การเรียนรู้ตลอดชีวิต” หรือ “Lifelong Learning” คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ต่าง ๆ ผสมผสานกันอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของแต่ละบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย โดย 1. Learn คือการมีองค์ความรู้จากการเรียนรู้ที่ผ่านมา 2. Unlearn คือการเข้าใจว่าสิ่งที่เคยเรียนรู้ในอดีตอาจใช้ไม่ได้ผล จึงไม่ควรยึดติดหรือควรกล่าบล้างสิ่งเดิมๆ ออกไป และ 3. Relearn คือการเรียนรู้สิ่งที่เคยรู้ด้วยมุมมองใหม่ๆ หรือเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ ตามคำกล่าวของ Toffler A. (1970) ในหนังสือ Future Shock ที่ว่า “The illiterate of the 21st century will not be those who cannot read and write, but those who cannot learn,

unlearn, and relearn.” เทคนิคพื้นฐานในการสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับตนเอง คือ ต้องเริ่มจากการมีกรอบความคิดแบบเติบโต (Growth mindset) ไม่เป็นน้ำเต็มแก้ว เปิดรับที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ และควรรหาโอกาสพัฒนาตัวเองเข้าไปอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อ เช่น ร่วมงานกับคนเก่งหรือหมั่นพัฒนาตนเอง อีกทั้งควรเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง หรือ Active learning จะช่วยให้ได้ฝึกทั้งกระบวนการคิดและลงมือทำ สามารถเชื่อมโยงความรู้เข้ากับการทำงานจริง

“ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต” หรือ “Lifelong Learner” ซึ่งในความหมายทั่วไปหมายถึง ผู้ที่รับประสบการณ์เรียนรู้ทั้งที่เป็นแบบทางการ (Formal learning) และไม่เป็นทางการหรือการเรียนรู้ตามอัธยาศัย (Informal learning) เพื่อการมีชีวิตอยู่รอดและสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม และมีความสุขตลอดช่วงชีวิตของแต่ละบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย จากหนังสือ Learn or Lose ของ ดร.นิค ฟาน แดม ได้พูดถึงคุณลักษณะสำคัญของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย 7 ประการ ดังนี้ 1. มีกรอบความคิดแบบเติบโต 2. พัฒนาตนเองให้เชี่ยวชาญอย่างต่อเนื่อง 3. ก้าวออกไปจากกรอบเดิมๆ 4. สร้างแบรนด์ให้กับตัวเอง 5. รับผิดชอบในการพัฒนาและการเรียนรู้ของตนเอง 6. ทำในสิ่งที่รักและมี 7. มีชีวิตชีวา (Van Dam, N.H.M., 2016)

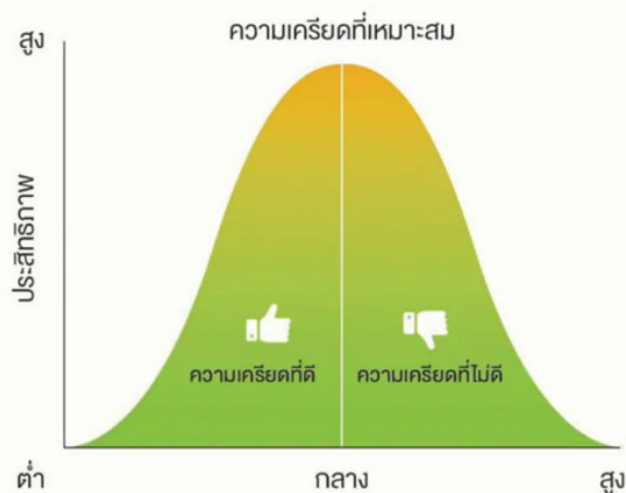
คุณลักษณะแรกของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต คือ กรอบความคิดแบบเติบโต ซึ่งแครอล ดเว็ค (Carol Dweck, 2008) นักจิตวิทยาจากมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ใช้เวลากว่า 30 ปีศึกษาถึงคุณลักษณะของผู้เรียนที่ส่งผลต่อความสามารถในการเรียนรู้ “กรอบความคิด” ของผู้เรียนมีผลกระทบอย่างยิ่งต่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้ทั้งในเรื่องของการยอมรับคำวิพากษ์วิจารณ์และการยอมรับความล้มเหลว สามารถแบ่งกรอบความคิดของผู้เรียนได้ 2 ลักษณะคือ พวกที่มีกรอบความคิดแบบยึดติด (Fixed mindset) และพวกที่มีกรอบความคิดแบบเติบโต (Growth mindset) ผู้ที่มีกรอบความคิดแบบยึดติด มักเชื่อว่าศักยภาพในการเรียนรู้ นั้นจำกัดและถูกกำหนดโดยยีนส์ ภูมิหลังทาง เศรษฐกิจ และสังคม หรือโอกาสที่ได้รับ พวกเขาอาจมีความคิดว่า “ฉันพูดในที่สาธารณะไม่เก่ง ฉันไม่สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ จึงควรหลีกเลี่ยง” ในขณะที่ผู้เรียนซึ่งมีกรอบความคิดแบบเติบโต มักเห็นคุณค่าของสิ่งที่ไม่ถนัดหรือไม่เคยทำมาก่อนว่าเป็นความท้าทายและเป็นโอกาสที่นำไปสู่การเติบโตหรือความรู้ใหม่ๆ ซึ่งสุดท้ายแล้ว ผู้ที่มีกรอบความคิดแบบเติบโตจะสามารถบรรลุศักยภาพได้มากกว่าผู้ที่มีกรอบความคิดแบบยึดติด และคุณลักษณะที่ 2 พัฒนาตนเองให้เชี่ยวชาญอย่างต่อเนื่อง สินทรัพย์มนุษย์มักจะพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะเฉพาะของตนเพียงด้านใดด้านหนึ่ง หรือมีความรู้ลึกแบบรูปตัวที (T-shaped) และใช้ความเชี่ยวชาญเชิงลึกไปตลอดอายุการทำงาน แต่แนวโน้มในอนาคตที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว องค์กรต่างๆ มักต้องการผู้ที่มีทั้งความเชี่ยวชาญเชิงลึกควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะและความรู้ในเชิงกว้างแบบรูปตัวเอ็ม (M-shaped) คือมีความเชี่ยวชาญเชิงลึกที่หลากหลายกว้างขวางตลอดเวลาในแต่ละช่วงชีวิต เพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกที่หมุนเร็วขึ้น

ภาพที่ 2 พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง จาก T-Shaped เป็น M-Shaped (Van Dam, N.H.M., 2016)

คุณลักษณะที่ 3 ก้าวออกไปจากกรอบเดิมๆ ในบริบทการทำงานที่ไม่สะดวกสบายจนเกินไป มนุษย์จะเกิดการพัฒนาและฝึกฝนทักษะใหม่ๆ การเรียนรู้ (Learning zone) จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้คนกล้าก้าวออกไปนอกพื้นที่ปลอดภัย (Comfort zone) (Senninger, 2000; Kiknadze, Nona & Leary, Mark, 2021) และจากกฎของเยิร์คส์-ดอดสัน ความเครียด ซึ่งถูกเรียกว่า ‘ความตื่นตัว’ ที่เพิ่มขึ้น มีความสัมพันธ์กับการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานในรูปแบบเส้นโค้งพาราโบลา เช่น เมื่อคนเพิ่งเริ่มทำงานในองค์กร พวกเขาจะพบกับ ‘ความเครียดที่ดี’ อันนำไปสู่ประสิทธิภาพที่สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม ความเครียดที่มากเกินไปอาจทำให้เกิดความวิตกกังวล และส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพการทำงาน ดังนั้น แม้ว่าการก้าวออกนอกพื้นที่ปลอดภัยจะเป็นสิ่งสำคัญ แต่การเลือกงานที่เหมาะสมในอย่างก้าวที่เหมาะสมก็เป็นสิ่งสำคัญด้วยเช่นกัน (Yerkes, R. M., & Dodson, J. D., 1908)

ภาพที่ 3 กฎของเยิร์คส์-ดอดสัน (Yerkes–Dodson Law) (Yerkes, R. M., & Dodson, J. D., 1908)

คุณลักษณะที่ 4 สร้างแบรนด์ให้กับตัวเอง แบรนด์ของบุคคลเป็นสิ่งไม่คงที่ ซึ่งตลอดเส้นทางอาชีพของแต่ละคนอาจจำเป็นต้องรีแบรนด์ตัวเองหลายครั้งตามการพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยเราสามารถใช้กระบวนการสร้างแบรนด์ เพื่อพัฒนาทักษะและสร้างคุณค่าของตัวเองให้เป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้น ทั้งภายในและภายนอกองค์กร (Gorbatov S, Khapova SN and Lysova EI, 2018) และลำดับที่ 5. รับผิดชอบในการพัฒนาและการเรียนรู้ของตนเอง คือ การสร้างเป้าหมายการเรียนรู้และทำตามเป้าหมายให้สำเร็จ ประเมินความก้าวหน้าเป็นระยะๆ ขอคำแนะนำจากผู้รอบรู้ซึ่งอาจเป็นหัวหน้างาน เพื่อนร่วมงาน ผู้ได้บังคับบัญชา หรือลูกค้า และถ้ามีทุนทรัพย์เพียงพอก็ลงทุนกับการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อย่างสม่ำเสมอ ดังคำกล่าวของ วอร์เรน บัฟเฟตต์ “การลงทุนที่สำคัญที่สุด คือ การลงทุนในการพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง” คุณลักษณะที่ 6 ทำในสิ่งที่รักและมีความหมาย ในภาษาญี่ปุ่นมีคำว่า ‘อิกิไก’ (Ikigai) หมายถึง เหตุผลของการมีชีวิตอยู่ ซึ่งครอบคลุมทุกองค์ประกอบของชีวิต ทั้งมิติของอาชีพ งานอดิเรก ความสัมพันธ์ และจิตวิญญาณ การค้นพบอิกิไกของตัวเองทำให้เกิดความพึงพอใจและเติมเต็มชีวิตให้มีความหมาย จากการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างชาวญี่ปุ่นที่เป็นผู้ใหญ่จำนวนกว่า 43,000 คน พบว่า ผู้ที่ไม่สามารถค้นพบอิกิไก มีความเสี่ยงในการเสียชีวิตด้วยการฆ่าตัวตายสูงกว่ากลุ่มที่ค้นพบอิกิไกอย่างมีนัยสำคัญ หากต้องการค้นหาอิกิไก ให้เริ่มต้นด้วยการตอบคำถาม 4 ข้อ คือ สิ่งที่เรา รัก สิ่งโลกต้องการ สิ่งที่ทำแล้วได้เงิน สิ่งถนัด อิกิไกอยู่ตรงจุดตัดของคำถามเหล่านี้ (García, H., Miralles, F., & Cleary, H., 2018) และคุณลักษณะสุดท้าย คือ มีชีวิตชีวา การมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี การออกกำลังกาย โภชนาการ การนอนหลับ และการผ่อนคลาย เช่น การฝึกเจริญสติ การเล่นโยคะ รวมไปถึงการพัฒนานิสัยที่ดี จะช่วยส่งผลกระทบได้อย่างกว้างขวาง การนอนหลับที่เพียงพอสัมพันธ์

กับความสามารถในการรับรู้ การรักษาและฟื้นฟูความรู้ของสมอง อันส่งผลต่อเนื่องไปถึง สมาธิ ความคิดสร้างสรรค์ การตัดสินใจ ปฏิบัติทางอารมณ์และสังคม

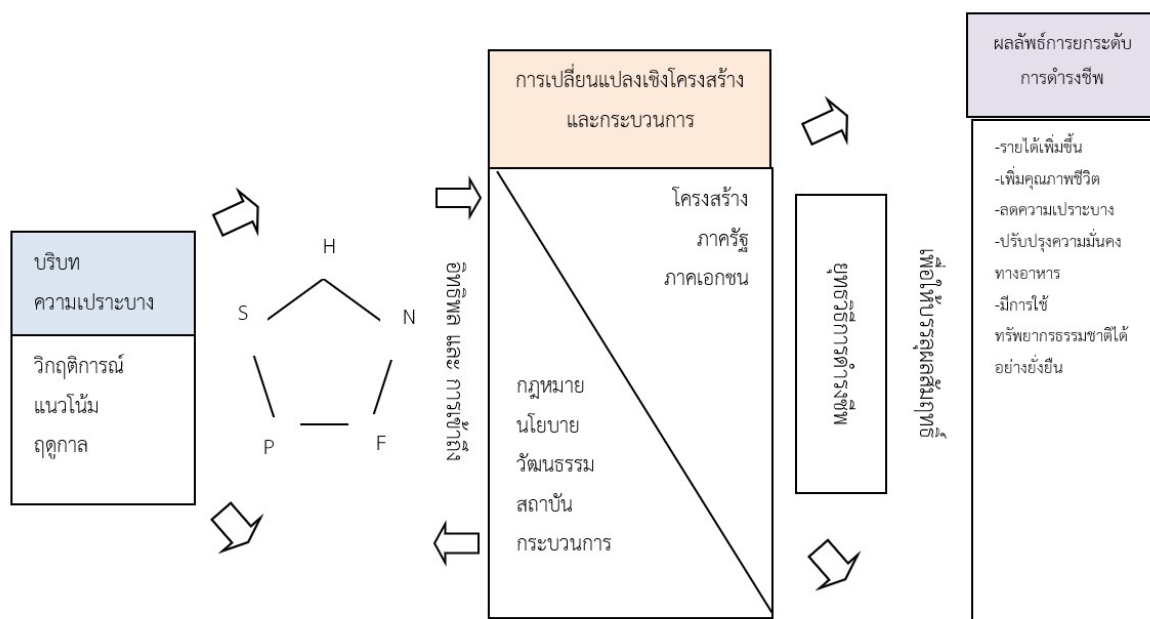
ภาพที่ 4 อิคิไก: เคล็ดลับการมีชีวิตที่ยืนยาวและมีความสุขแบบญี่ปุ่น
(García, H., Miralles, F., & Cleary, H., 2018)

จากความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตข้างต้น ถือได้ว่า ความสามารถทางการคิดและการเรียนรู้ นั้น เป็นลักษณะพิเศษที่สร้างความเป็นสินทรัพย์มนุษย์ (Human asset) ในการดำรงชีพของครัวเรือน และแยกมนุษย์ออกจากสิ่งมีชีวิตอื่นอย่างชัดเจน มนุษย์สามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ พัฒนาและแก้ปัญหาได้ เนื่องจากความสามารถในการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่ การเกิดความต้องการพื้นฐานของชีวิต ทั้งที่เป็นความต้องการทางร่างกาย ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการความรัก ความต้องการการยอมรับ ความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพตนเองไปจนถึงความต้องการที่จะแก้ปัญหา ปรับปรุง หรือพัฒนาเรื่องต่างๆ ล้วนแล้วแต่กระตุ้นให้คนต้องคิด การเรียนรู้จึงเป็นทักษะสำคัญที่ต้องใช้ในกระบวนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งแก่ชรา การเรียนรู้เกิดขึ้นพร้อมกับชีวิตมนุษย์และอยู่คู่ขนานไปกับชีวิต กล่าวคือ มนุษย์เมื่อลืมตามองโลกก็ต้องเริ่มเรียนรู้ ทารกต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและความต้องการทางร่างกาย เมื่อถึงวัยเรียนก็จะมีกิจกรรมที่หลากหลาย สังคมกลุ่มเพื่อนและบุคคลที่ต้องเกี่ยวข้อง ทำให้ได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ กว้างขวางขึ้น ไม่เฉพาะภายในโรงเรียนหรือภายในสถาบันเท่านั้น เมื่อบุคคลก้าวออกมาสู่โลกของสายอาชีพ การเรียนรู้ของบุคคลก็จะลึกซึ้งขึ้น โดยเฉพาะการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่าง ๆ และต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับหัวหน้างานและเพื่อนร่วมงาน เนื่องจากสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง วิทยาการและเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้บุคคลต้องเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อติดตามให้ทันความเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงอาชีพการงานให้เหมาะสม ก้าวทันกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว นอกจากนี้ ยังต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมตามช่วงพัฒนาการชีวิต อันนำไปสู่ความสามารถในการปรับเปลี่ยนยุทธวิธีในการดำรงชีพของครัวเรือนตามกรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (ดุชนิ ดามี, 2557; ยุทธการ สืบแก้ว, 2551)

กรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน

กรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืนให้ความสำคัญกับความสามารถในการจัดการสินทรัพย์ด้านต่าง ๆ เพื่อลดความเปราะบางที่ครัวเรือนต้องเผชิญ โดยจำแนกสินทรัพย์ออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ สินทรัพย์ด้านกายภาพ (Physical asset) สินทรัพย์ด้านการเงิน (Financial asset) สินทรัพย์ด้านธรรมชาติ (Natural asset) สินทรัพย์ด้านมนุษย์ (Human asset) และ สินทรัพย์ด้านสังคม (Social asset) ซึ่งสินทรัพย์เหล่านี้บางส่วนอยู่ในความครอบครองของบุคคล ในขณะที่บางส่วนอาจเป็นทรัพย์สินร่วม (Common property) ที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงและมีสิทธิ์นำมาใช้ประโยชน์ รวมทั้งเข้าไปได้จัดการได้ นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาถึงความยากจน และความเปราะบางของครัวเรือนด้วย โดยอาจดูได้จากฤดูกาล วิกฤตการณ์ เช่น สถานการณ์โรคระบาดโควิด และแนวโน้ม เช่น การเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันในมิติของเทคโนโลยี (Technology disruption) อันนำไปสู่ความอ่อนแอและลดทอนความเข้มแข็งของบุคคลและครัวเรือนในการทำมาหากิน ในขณะเดียวกันยังสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน โดยที่ความสำเร็จของความพยายามที่จะดำรงชีพอย่างยั่งยืนได้มักจะต้องดำเนินการผ่านยุทธวิธีการดำรงชีพ (Livelihood strategy) ด้วยการเปลี่ยนผ่านเชิงโครงสร้างและกระบวนการอันเกี่ยวเนื่องกับนโยบายและการแทรกแซงของสถาบันหรือองค์การทั้งที่เป็นภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการแทรกแซงมักจะแสดงออกมาในรูปของกิจกรรมที่ทำและประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน อันเป็นผลมาจากการเลือกยุทธศาสตร์ในการดำรงชีพไปใช้ในการปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีพระดับครัวเรือน รวมทั้งการลดความเปราะบาง ซึ่งคนในชุมชนเหล่านี้อาจพบกับความยากลำบากที่มาจากทั้งภัยธรรมชาติ แนวโน้ม และวิกฤตการณ์จากภายนอกชุมชน โดยมุ่งเน้นไปที่ความสามารถในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ยั่งยืนควบคู่กับการปรับปรุงสินทรัพย์ของครัวเรือนและในชุมชนให้มีมูลค่าและคุณค่าเพิ่มขึ้น (Chambers & Conway, 1991; DFID, 1999)

H สินทรัพย์มนุษย์ | S สินทรัพย์ทางสังคม | N สินทรัพย์ธรรมชาติ | P สินทรัพย์ทางกายภาพ | F สินทรัพย์การเงิน

ภาพที่ 5 Sustainable Livelihoods Framework (DFID, 2008)

สินทรัพย์ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำรงชีพของครัวเรือนในชุมชน อาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า สินทรัพย์ครัวเรือน (Household capitals) ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังกล่าวข้างต้น ได้แก่ ภาพที่ 1 1) สินทรัพย์ทางกายภาพ (Physical asset) หมายถึง สาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา การคมนาคมขนส่ง รวมถึงเครื่องมือ เทคโนโลยี และเครื่องจักรเพื่อการผลิต ซึ่งเป็นสินทรัพย์ในการผลิต 2) สินทรัพย์ทางการเงิน (Financial asset) หมายถึง เงินสด เงินออม สินเชื่อ และหนี้สินของครัวเรือนที่ใช้เป็นทุนหมุนเวียนในชีวิตประจำวัน 3) สินทรัพย์ทางธรรมชาติ (Natural asset) หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลาย เช่น น้ำ ดิน ลม อากาศ แหล่งพันธุกรรมพืชและสัตว์ รวมถึงระบบวัฏจักรของน้ำและสถานที่บำบัดและบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม เช่น บ่อบำบัดน้ำเสีย 4) สินทรัพย์มนุษย์ (Human asset) หมายถึง ทักษะ ความรู้ และความสามารถของแรงงาน ตลอดจนการมีสุขภาพที่ดีและความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ที่สามารถใช้ประโยชน์จากสินทรัพย์อื่น ๆ 5) สินทรัพย์ทางสังคม (Social asset) หมายถึง ทรัพยากรทางสังคม เช่น เครือข่าย ประชาสังคม การมีส่วนร่วมของภาคพลเมือง ความสัมพันธ์ทางสังคม และการเป็นสมาชิกของชมรมและสมาคม (Bhandari, 2013; Masae, 2013; Maneein, 2023)

การเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การดำรงชีพอย่างยั่งยืน

1. การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างฉับพลัน (Technology disruption) ส่งผลกระทบต่อสินทรัพย์ของการดำรงชีพทั้ง 5 องค์ประกอบ

การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างฉับพลัน (Technology disruption) เป็นแนวโน้มที่ส่งผลกระทบต่อสินทรัพย์ของการดำรงชีพทั้ง 5 องค์ประกอบ ก่อนข้างชัดเจนในช่วงหลายปีที่ผ่านมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงโรคระบาดโควิด ซึ่งถือว่าเป็นวิกฤตการณ์ ตามกรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน องค์ประกอบแรกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนในแง่ของระบบนิเวศ (Ecosystem) ของการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ สินทรัพย์สังคม นับแต่ยุคเทคโนโลยี 5G เป็นต้นมา ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมเริ่มปรับตัวเข้ามาใช้งานออนไลน์บนมือถือมากขึ้น และยิ่งในช่วงโรคระบาดโควิดก็ยิ่งเป็นปัจจัยกระตุ้นให้ผู้คนในสังคมลดการพบปะพูดคุย มีการเว้นระยะห่างในการสนทนา ปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานและการซื้อขายสินค้าผ่านระบบออนไลน์มากขึ้น สินทรัพย์ลำดับต่อมา คือ สินทรัพย์การเงิน จากการขยายกลุ่มของผู้ใช้งานออนไลน์ในเกือบทุกช่วงวัยทำให้เกิดตลาดของสินค้าออนไลน์เพิ่มขึ้น ผู้คนในชุมชนสามารถสร้างรายได้จากยอดผู้ชมของแพลตฟอร์มออนไลน์นอกเหนือจากการขายสินค้า เช่น ยูทูบ ดิจิตอล เป็นต้น ครัวเรือนในชุมชนเริ่มเข้ามาสร้างคอนเทนต์ที่เป็นเรื่องราวของท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้มีจำนวนเพิ่มขึ้น ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มโดยไม่ต้องเดินทางไปทำงานต่างถิ่นเหมือนอย่างที่ผ่านมา สินทรัพย์กายภาพ การคมนาคมขนส่งที่เปลี่ยนไป จากเดิมที่คนในชุมชนจะสัญจรไปมาหาสู่กันด้วยรถประจำทาง เช่น รถเมล์หรือรถสองแถว เพื่อพบปะสังสรรค์กัน ก็ปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็นการพูดคุยผ่านวิดีโอคอล ที่สามารถเห็นหน้าตาของคู่สนทนา ส่งไฟล์ข้อมูล รูปภาพให้กันได้สะดวกยิ่งขึ้น ไม่จำเป็นต้องเดินทางด้วยการระบบคมนาคมขนส่งเหมือนสมัยก่อนเพียงอย่างเดียว สินทรัพย์ธรรมชาติ อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลกระทบทางอ้อมเมื่อเทคโนโลยีก้าวหน้า ผู้คนในชุมชนก็สามารถเข้าถึงและรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้ดียิ่งขึ้น ทำให้ตระหนักและสำนึกถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อลดปริมาณการเดินทางไปมาหาสู่กันด้วยพาหนะที่ใช้เชื้อเพลิงแบบสันดาปก็จะยิ่งช่วยลดปริมาณคาร์บอนไดออกไซด์และทำให้อากาศของชุมชนสะอาดมากยิ่งขึ้น และสินทรัพย์อันดับสุดท้าย คือ สินทรัพย์มนุษย์ หรือ “Lifelong learner” ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยความรู้และสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว กลุ่มคนแรกๆ ที่รับสิ่งใหม่และปรับตัว คือ กลุ่มคนในวัยเรียนที่พร้อมตอบรับเทคโนโลยีอยู่แล้ว และเมื่อโรคระบาดโควิดเข้ามา ก็ยิ่งมีส่วนช่วยกระตุ้นการปรับตัวกับเทคโนโลยีไปในกลุ่มคนหลากหลายช่วงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนผู้สูงวัยที่เริ่มเข้ามาเรียนรู้ ทักษะด้านความรู้ (Hard skills) การใช้งานแพลตฟอร์มบนระบบ

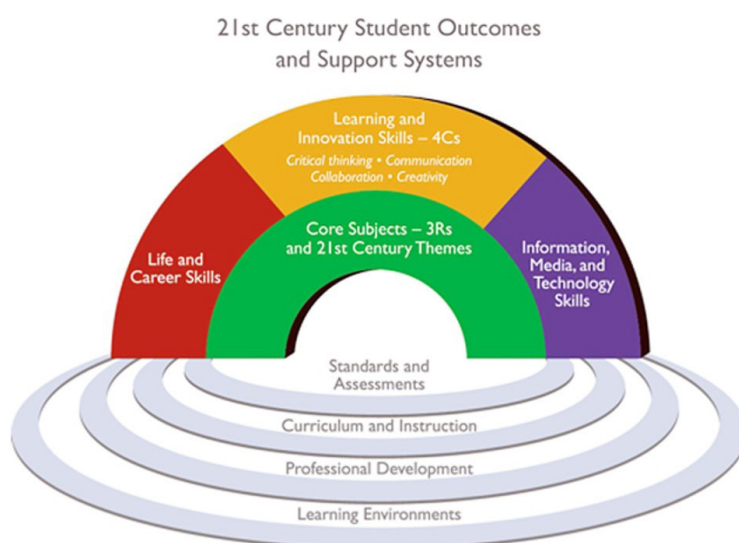

ออนไลน์มากขึ้น ทั้งเครือข่ายโซเชียลมีเดียและการซื้อ-ขายสินค้า ดังนั้น สันทรัพย์มนุษย์ไม่จำกัดแต่เพียงเฉพาะในวัยเรียนแต่เป็นกลุ่มคนในหลากหลายช่วงอายุได้ปรับตัวเพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามาปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนเอง ผ่านการพัฒนาทักษะด้านอารมณ์ (Soft skills) ด้วยกรอบความคิดแบบเติบโต เป็นทักษะทางปัญญา (Cognitive skills) การแก้ปัญหา เรียนรู้ และต่อยอด หรือเรียกว่า ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning)

2. ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตขับเคลื่อนยุทธวิธีการดำรงชีพอย่างยั่งยืน

จากคำนิยามของยูเนสโก ว่าด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่เกิดจนตาย ดังนั้นเอง ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตต้องปรับตัวให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันของเทคโนโลยีด้วยกรอบแนวคิดการเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งองค์ประกอบหลักของการเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 3 ทักษะสำคัญ คือ 1. ทักษะชีวิตและการทำงาน 2. ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี 3. ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ได้แก่ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม โดยมีเป้าประสงค์ด้านทักษะ 3R กับ 8C สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

3R คือทักษะด้านความรู้ ประกอบด้วย 1. Reading (อ่านออก) 2. (W)Riting (เขียนได้) 3. (A)Rithmetics (คิดเลขเป็น) คือ ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 จะต้องสามารถอ่านได้ มีทักษะในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และสามารถเขียนสรุป หรือจับใจความสำคัญ รวมถึงการคิดเลขเป็น ส่วนทักษะด้านอารมณ์ หรือ 8C เป็นทักษะที่จำเป็น โดยนอกจากผู้เรียนจะอ่านออก เขียนได้ และคิดเลขเป็น ผู้สอนจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม (Facilitator) ในยุคของเทคโนโลยีจึงต้องมีการใช้นวัตกรรมเข้ามาในการเรียนการสอน ผู้เรียนได้เรียนแบบลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ฝึกทักษะในด้านการคิด การแก้ปัญหา การทำงานแบบร่วมมือ เป็นบุคคลที่พร้อมจะเรียนรู้ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์และสร้างสรรค์ ด้วยจิตที่มีความเมตตากรุณาและคุณธรรมของผู้เรียนรู้ ประกอบไปด้วย 1. ทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและสามารถแก้ไขปัญหาได้ 2. ทักษะในการสื่อสารและการรู้เท่าทันสื่อ 3. ความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะความเป็นผู้นำ 4. การคิดอย่างสร้างสรรค์และคิดเชิงนวัตกรรม 5. ความเข้าใจในความแตกต่างของวัฒนธรรมและกระบวนการคิดข้ามวัฒนธรรม 6. ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์และรู้เท่าทันเทคโนโลยี 7. ทักษะอาชีพและการเรียนรู้ 8. มีความเมตตากรุณา มีคุณธรรม และมีระเบียบวินัย (UNESCO Institute for Lifelong Learning., 2018; González-Pérez LI, Ramírez-Montoya MS., 2022; Thwe, W.P., Kálmán., 2023)

ภาพที่ 6 ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (UNESCO, 2018)

ในยุคศตวรรษที่ 21 ประชากรในโลกนี้คงไม่อาจปฏิเสธการรับรู้หรือเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีได้ แต่ผู้คนในทุกช่วงวัยต้องปรับตัวและประยุกต์ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เริ่มตั้งต้นด้วยกรอบความคิดแบบเติบโต พร้อมจะเรียนรู้ด้วยการก้าวออกจากพื้นที่ปลอดภัยที่ตัวเองคุ้นชินวิธีการ Learn, Unlearn และ Relearn เพื่อเรียนรู้ทักษะเดิมในมุมมองใหม่ หรือ เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างฉับพลัน (Technology disruption) ในโลกดิจิทัลของยุคศตวรรษที่ 21 เช่นปัจจุบัน (UNESCO, 2018) ดังนั้นเอง ชุมชนก็ต้องปรับยุทธวิธีการดำรงชีพด้วยการปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้างและกระบวนการอันเนื่องจากผลกระทบของสินทรัพย์การดำรงชีพอย่างยั่งยืนทั้ง 5 สินทรัพย์ที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วยการพัฒนาความเชี่ยวชาญเชิงลึกควบคู่ไปกับทักษะและความรู้ในเชิงกว้างแบบรูปตัวที (T-shaped) ของความรู้ใหม่ๆ ที่เข้ามา เชื่อมโยงกับองค์ความรู้แบบตัวทีของความรู้และความเชี่ยวชาญเดิมๆ ที่ชุมชนมีอยู่ ด้วยกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ 1. ทบทวนทักษะเดิมที่มีอยู่ (Re-skill) 2. เสริมทักษะที่มีอยู่ให้เชี่ยวชาญมากยิ่งขึ้น (Up-skill) 3. เพิ่มทักษะใหม่ (New-skill) เช่น เรื่องเทคโนโลยีในยุคศตวรรษที่ 21 เป็นต้น (Suwannee, 2019; Li, L., 2022) ผสานกันเป็นการเรียนรู้แบบตัวเอ็ม (M-Shaped) ต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ ตามความรู้และความเชี่ยวชาญใหม่ๆ ที่เข้ามาเสริมแรงให้กับชุมชนในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งความรู้ใหม่ๆ มักจะเกิดจากการแทรกแซงการพัฒนา (Development intervention) ขององค์กรภายนอกต่างๆ เข้ามาช่วยกระตุ้นและเสริมแรงให้เกิดการปรับยุทธวิธีเพื่อยกระดับการดำรงชีพของครัวเรือนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแทรกแซงด้วยการให้ความรู้เชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับเทคโนโลยีและความรู้พื้นฐานสำหรับการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship) (Maneein, 2023) เช่น การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย การเงิน การตลาดเพื่อสร้างรายได้ ความมั่นคงของครัวเรือน และหากชุมชนสามารถปรับแนวทางการเรียนรู้ให้ทันสมัยกับโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลัน (Disruption) ตามแนวทางการเรียนรู้ 3R x 8C ของยุคศตวรรษที่ 21 ด้วยกรอบแนวคิดแบบเติบโต ชุมชนเหล่านั้นก็จะสามารถปรับยุทธวิธีการดำรงชีพได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอกชุมชนได้ดียิ่งขึ้น

3. ปรับเปลี่ยนยุทธวิธีการดำรงชีพอย่างเท่าทันสู่การยกระดับการดำรงชีพอย่างยั่งยืน

สรรพสิ่งต่าง ๆ คงไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากการปรับตัวและเปลี่ยนแปลง เวกเซ่นสตีวโลกติกดำบรรพ์ ไดโนเสาร์ที่ต้องสูญพันธุ์ไปเพราะไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันเมื่อหลายล้านปีก่อน หรือดังคำกล่าวของ แจ็ค เวลช์ อดีต CEO ของ GE “จงเปลี่ยนแปลงตัวเอง ก่อนที่จะถูกบังคับให้เปลี่ยนแปลง” (“Change before you have to.”: Jack Welch’s quote) ดังนั้นเอง สิ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง คือ การเปลี่ยนแปลง การยกระดับการดำรงชีพของครัวเรือนให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ครัวเรือนในชุมชนเองก็ต้องมีการปรับตัว ปรับยุทธวิธีให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างฉับพลัน

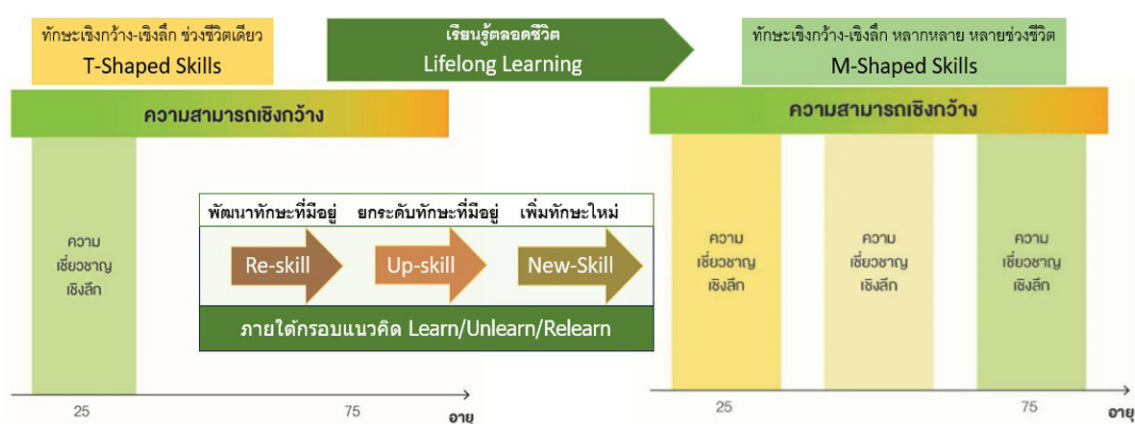
แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี ทำให้ประชากรทุกช่วงวัยสามารถเข้าถึงเทคโนโลยี อินเทอร์เน็ต และบริการออนไลน์ต่างๆ ได้มากขึ้น ภาพการตลาดแบบออฟไลน์ที่ต้องอาศัยสถานที่ตั้งเป็นสำคัญ ถูกแปรเปลี่ยนไป ทุกพื้นที่ในโลกที่มีอินเทอร์เน็ตเข้าถึงได้ก็สามารถทำการตลาดบนโลกออนไลน์ได้ ดังนั้นเอง ชุมชนสามารถสร้างรายได้จากการตลาดออนไลน์ได้หลากหลายรูปแบบ (Digital marketing) เช่น สมาชิกครัวเรือนสามารถสร้างรายได้จากการเล่าเรื่องราววิถีชีวิตประจำวัน การรวมกลุ่มทำกิจกรรมผ่านรูปแบบวีดิทัศน์ชุมชน การท่องเที่ยวชุมชน ผลิตภัณฑ์จากวัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น (Srivetbodee, S., 2021; Le, N. and Ratten, V., 2021) เมื่อคนในชุมชนเริ่มมองเห็นถึงสัญญาณของความสำเร็จจากการยกระดับการดำรงชีพระดับครัวเรือนก็อาจทำให้ชาวบ้านที่ยังลังเลหรือยังไม่ได้สนใจเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมร่วมบนฐานชุมชนได้เปลี่ยนความคิดและเริ่มเข้ามามีส่วนร่วม (Participation) จนนำไป

สู่การยกระดับการดำรงชีพของครัวเรือน ทั้งการสร้างงานและรายได้เสริมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน รายได้จากมูลค่าเพิ่มของผลผลิตการเกษตรและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น มีเวลาอยู่กับครอบครัวและมีความสุขมากขึ้น รวมถึงการลดความเปราะบางจากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีที่สร้างผลกระทบในวงกว้างทั่วโลก (Krantz, 2001; Maneein, 2023)

ในทางกลับกัน หากชุมชนไม่รับรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้กับยุทธวิธีการดำรงชีพของครัวเรือน การเข้าถึงจากบุคคลภายนอกชุมชนเกี่ยวกับเรื่องราว ภูมิปัญญา และผลิตภัณฑ์ของพื้นที่ชุมชน ก็จะเป็นไปได้อย่างยากมาก และยังมีชุมชนอื่นๆ ที่นำเอาเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาที่มีอยู่ก็จะทำให้ชุมชนที่ไม่ยอมปรับตัวเหล่านั้นก็จะยิ่งสูญเสียความสามารถในการแข่งขันมากขึ้น (Competitive advantage) และอาจไม่สามารถยกระดับการดำรงชีพของครัวเรือน จนอาจต้องยอมจำนนอยู่กับความเปราะบางทางสังคมท่ามกลางความท้าทายและความผันผวนที่เกิดขึ้น ทั้งความเปราะบางของการพึ่งตัวเศรษฐกิจ ภัยธรรมชาติ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ มลภาวะทางอากาศ ปัญหาประชากร ความไม่แน่นอนของภูมิรัฐศาสตร์โลก ล้วนส่งผลกระทบต่อค่าครองชีพและความมั่นคงในชีวิต การเพิ่มขึ้นของหนี้ครัวเรือน (UN, 2023; UNDP, 2023)

สินทรัพย์มนุษย์ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญขององค์ประกอบสินทรัพย์การดำรงชีพในการขับเคลื่อนยุทธวิธีการดำรงชีพทั้งในเชิงโครงสร้างและกระบวนการให้สอดคล้องการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างฉับพลัน แนวโน้มที่มากกระทบกับบริบท ความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน โดยใช้กระบวนการพัฒนาทักษะใหม่ๆ ขยายกรอบพื้นที่ที่ออกจากพื้นที่ปลอดภัยไปสู่พื้นที่การเรียนรู้ ขยายความสามารถเชิงกว้าง ทักษะทางอารมณ์ การทำงานงานร่วมกับผู้อื่น คู่ขนานไปกับการพัฒนาทักษะด้านความรู้ ความสามารถเชิงลึกของทักษะใหม่ๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยี ความรู้ทางการเงิน หรือความรู้ใหม่ๆ ที่เรายังไม่เคยได้เรียนรู้มาก่อน ผ่านกระบวนการ พัฒนาทักษะที่มีอยู่ในงานใหม่ (Re-skill) เพิ่มยกระดับทักษะที่มีอยู่ (Up-skill) และ เพิ่มทักษะใหม่ (New-skill) ภายใต้กรอบแนวคิด Learn/ Unlearn/ Relearn (Toffler A., 1970) เรียนรู้ทฤษฎีควบคู่กับการปฏิบัติการ หรืออีกนัยหนึ่ง การทำซ้ำกระบวนการเรียนรู้แบบ T-Shaped skills หลายๆ ครั้ง อย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็น M-Shaped ดังภาพที่ 7 และเมื่อ “คน” มีความรู้เชิงปฏิบัติการ ทักษะที่ทำให้รู้ “เท่าทัน” การเปลี่ยนแปลงโลกอันรวดเร็ว จะทำให้เข้าใจภาพ ความเปราะบางทางสังคมของชุมชนที่จะมากกระทบกับสินทรัพย์ของการดำรงชีพได้ชัดเจนขึ้น ทำให้สามารถปรับเปลี่ยนหรือพลิกแพลงยุทธวิธีการดำรงชีพของครัวเรือนในชุมชนได้ทันการณ์ก่อนที่จะถูกสภาพแวดล้อมภายนอกบังคับให้ต้องเปลี่ยนแปลง

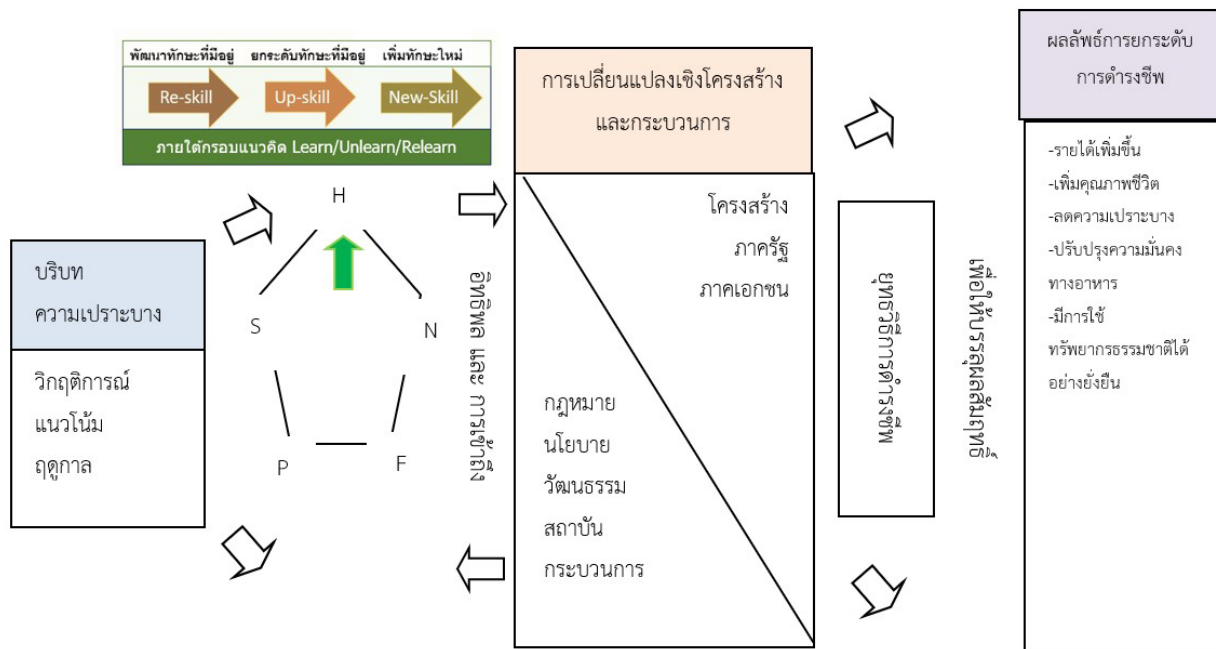

ภาพที่ 7 กระบวนการเพิ่มทักษะให้กับสินทรัพย์มนุษย์ด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต

อภิปรายและข้อเสนอแนะ

ในยุคศตวรรษที่ 21 องค์ประกอบการดำรงชีพของครัวเรือนที่สำคัญ คือ สินทรัพย์มนุษย์ จากภาพที่ 8 สินทรัพย์มนุษย์ได้รับการพัฒนาทักษะตามกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต 1. พัฒนาทักษะที่มีอยู่ในงานใหม่ (Re-skill) เช่น พัฒนาทักษะให้เหมาะสมกับงานใหม่ 2. ยกระดับทักษะที่มีอยู่ (Up-skill) เช่น ยกระดับทักษะให้เป็นมืออาชีพ เชี่ยวชาญมากขึ้นในงานที่ทำอยู่ในปัจจุบัน และ 3. เพิ่มทักษะใหม่ (New-skill) เช่น ทักษะใหม่กับงานใหม่ ตามกรอบแนวคิด Learn/Unlearn/Relearn ให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ 3R x 8C ของการเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีลักษณะงานหรือทักษะเปลี่ยนไป จากที่แต่ก่อนจะพูดถึงเฉพาะทักษะด้านความรู้ (Hard skills) หรือทักษะด้านอารมณ์ (Soft skills) ทักษะใดทักษะหนึ่ง แต่ในปัจจุบัน การทำงานร่วมกันแบบข้ามสายงาน (Cross-functional) มีความสำคัญมากขึ้น ดังนั้น ความเชี่ยวชาญและชำนาญการเฉพาะทักษะด้านความรู้หรือทักษะด้านอารมณ์ คงไม่สามารถตอบโจทย์ลักษณะงานในยุคศตวรรษที่ 21 แต่ต้องปรับเปลี่ยนไปเป็น Cross-functional skill หรือ ทักษะแบบ M-Shaped ซึ่งต้องพัฒนายกระดับความสามารถทั้งทักษะด้านความรู้ ความเชี่ยวชาญเชิงลึก และทักษะด้านอารมณ์ ความสามารถเชิงกว้าง ความเป็นมืออาชีพ มีลักษณะเป็นคนที่เรียนรู้เชิงปฏิบัติการควบคู่กันทั้งทักษะด้านความรู้และทักษะด้านอารมณ์ที่หลากหลายไปตลอดชีวิต หรืออาจเรียกว่า “มนุษย์เปิด” (Multipotentiality) บุคคลที่มีความสามารถหลากหลายในการทำงาน สามารถเสริมศักยภาพการทำงานของตนเองให้ดีขึ้น และเป็นที่ต้องการขององค์กรได้ หากใครไม่สามารถปรับตัวได้ทันก็อาจทำให้เกิดภาวะแพ้ภัยตัวเอง หรือที่เรียกว่า ตกยุค (Obsolete) และไม่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานหรือองค์กรต่างๆ ในที่สุด

พิจารณาจากองค์ประกอบสินทรัพย์ทั้ง 5 ประการของการดำรงชีพอย่างยั่งยืน เมื่อสินทรัพย์มนุษย์ถูกยกระดับขึ้นด้วยทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่พร้อมปรับตัวให้เท่าทันกับโลกที่หมุนเร็วขึ้น ก็จะกลายเป็นแรงผลักดันให้กับอีก 4 องค์ประกอบ 1. สินทรัพย์สังคม 2. สินทรัพย์กายภาพ 3. สินทรัพย์การเงิน 4. สินทรัพย์ธรรมชาติ สภาพสังคมที่มีสัญญาณปรับตัวไปเป็นสังคมไร้เงินสด ใช้ผ่านแอปพลิเคชันบนมือถือของโลกดิจิทัล มีการใช้งานออนไลน์บนโลกอินเทอร์เน็ตมากขึ้น ส่งผลต่อเนื่องมายังสินทรัพย์กายภาพ เช่น จำนวนสาขาของธนาคารและการเดินทางคมนาคมเนื่องจากการทำธุรกรรมทางการเงินก็จะลดลงตามไปด้วย และในแง่ของสินทรัพย์การเงิน ก็อาจทำให้บุคคลสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนหรือเงินกู้ทั้งในระบบและนอกระบบได้ง่ายขึ้น หากบริหารจัดการไม่ดีก็อาจทำให้หนี้ครัวเรือนเพิ่มขึ้นได้ง่ายเช่นเดียวกัน ในทางกลับกัน หากครัวเรือนใช้งานออนไลน์ที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายได้ในทิศทางที่ถูกต้อง โอกาสในการสร้างรายได้ก็มีมากขึ้นเช่นกัน ตัวอย่างเช่น การจัดสรรปันส่วนจากการยอดไลค์และยอดวิวของแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียบนโลกอินเทอร์เน็ต ส่งผลต่อผลกระทบอิทธิพลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและกระบวนการ เช่น พรบ. คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (Personal Data Protection Act: PDPA) เพื่อป้องกันการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคลของทุกคน รวมถึงการจัดเก็บข้อมูลและนำไปใช้โดยไม่ได้แจ้งให้ทราบ และไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของข้อมูลเสียก่อน

H สินทรัพย์มนุษย์ | S สินทรัพย์ทางสังคม | N สินทรัพย์ธรรมชาติ | P สินทรัพย์ทางกาย | F สินทรัพย์การเงิน

ภาพที่ 8 การพัฒนาสินทรัพย์มนุษย์ด้วยกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อปรับเปลี่ยนยุทธวิธีการดำรงชีพ

เมื่อโครงสร้างทางสังคมและกระบวนการ เช่น กฎหมาย นโยบาย ได้รับการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับแนวโน้มตามบริบทของโลกในศตวรรษที่ 21 เช่น การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างฉับพลัน (Technology disruption) ดังที่กล่าวข้างต้น ชุมชนก็ต้องปรับตัวโดยอาศัยคุณลักษณะเด่นของสินทรัพย์มนุษย์ที่เป็นนักคิดนักเรียนรู้ มุ่งมั่นในการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อนำทักษะต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้มาปรับเปลี่ยนยุทธวิธีการดำรงชีพของครัวเรือนเพื่อให้สามารถตอบสนองกับการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีในบริบทของการใช้ชีวิตประจำวันซึ่งส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมกับองค์ประกอบสินทรัพย์การดำรงชีพของครัวเรือน ทั้ง 5 ประการ หากชุมชนไม่สามารถปรับยุทธวิธีการดำรงชีพให้สอดคล้องกับโครงสร้างและกระบวนการที่เปลี่ยนไป ก็อาจส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์การยกระดับการดำรงชีพ ทั้งรายได้ คุณภาพชีวิต ความเปราะบาง ความมั่นคงทางอาหาร รวมถึงธรรมชาติโดยรอบของชุมชน และอาจต้อง “ตกยุค” ไปในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- ดุชนี คำมี. (2557) การศึกษาตลอดชีวิต : พัฒนาสังคมไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้.
Mahidol R2R e-Journal, 1(2), 12-30.
- ยุทธการ สืบแก้ว. (2551). การพัฒนาแบบวัดอภิปัญญาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น.
วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะครุศาสตร์ กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Bhandari PB. (2013). Rural livelihood change? Household capital, community resources and livelihood transition. *J Rural Stud.* 2013 Oct 1;32:126-136. doi: 10.1016/j.jrurstud.2013.05.001. PMID: 24043919; PMCID: PMC3772533.
- Chambers, R., & Conway, G. (1991). Sustainable rural livelihoods: practical concepts for the 21st century. *IDS Discussion Paper*, 296, 1-29. doi:ISBN 0 903715 58 9
- DFID. (1999). Sustainable Livelihoods Guidance Sheets Framework Introduction Vulnerability Transforming. *Context*, 26-26. doi:10.1002/smj
- DFID. (2008). DFID 's Sustainable Livelihoods Approach and its Framework. *Development*, 1-5.
- Dweck, C. S. (2008). Can personality be changed? The role of beliefs in personality and change. *Current Directions in Psychological Science*, 17(6), 391–394. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2008.00612.x>
- Equitable Education Fund (EEF). (2022). Retrieved February 2, 2024 from <https://research.eef.or.th/kiatanantha-lounkaew-k-shaped/>
- García, H., Miralles, F., & Cleary, H. (2018). *Ikigai: the Japanese secret to a long and happy life.* Large print edition. Waterville, Maine, Thorndike Press Large Print.
- González-Pérez LI, Ramírez-Montoya MS. (2022). Components of Education 4.0 in 21st Century Skills Frameworks: Systematic Review. *Sustainability*. 2022; 14(3):1493. <https://doi.org/10.3390/su14031493>
- Gorbatov, S., Khapova, S. N., & Lysova, E. I. (2018). Personal branding: Interdisciplinary systematic review and research agenda. *Frontiers in Psychology*, 9, Article 2238. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02238>
- Krantz, L. (2001). The sustainable livelihood approach to poverty reduction. *Division for Policy and Socio-Economic Analysis*(February), 44-44.
- Kiknadze, Nona & Leary, Mark. (2021). Comfort zone orientation: Individual differences in the motivation to move beyond one's comfort zone. *Personality and Individual Differences*. 181. 111024. 10.1016/j.paid.2021.111024.
- Le, N. and Ratten, V. (2021), "Digital Marketing and Social Entrepreneurship in Vietnam", *Thaichon, P. and Ratten, V. (Ed.) Developing Digital Marketing*, Emerald Publishing Limited, Leeds, pp. 41-64. <https://doi.org/10.1108/978-1-80071-348-220211003>
- Li, L. (2022). Reskilling and Upskilling the Future-ready Workforce for Industry 4.0 and Beyond. *Inf Syst Front*. <https://doi.org/10.1007/s10796-022-10308-y>

- Maneein, D. (2023). Community-Based Social Entrepreneurship and Rural Livelihood Improvement. Graduate School of Social Development and Management Strategy. National Institute of Development Administration
- Masae, A. (2013). Structural Change and Natural Resource-based Livelihood Adjustment among Wetland Settlers in Southern Thailand. (1), 57-67.
- Senninger, T. (2000). Abenteuer leiten-in Abenteuern lernen: Methodenset zur Planung und Leitung kooperativer Lerngemeinschaften für Training und Teamentwicklung in Schule, Jugendarbeit und Betrieb. Ökotopia Verlag.
- Srivetbodee, S. (2021). Marketing and Process Innovation: Case Studies of Thailand's Green Social Entrepreneurs. *Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences*, 10(2), 112-125. Retrieved from <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/MFUconnexion/article/view/254797>
- Suwannee Pradit. (2019). A Study of New-skill Re-skill and Up-skill development needs of alumni of Rajamangala University of Technology Thanyaburi. Retrieved from <http://www.repository.rmutt.ac.th/dspace/bitstream/123456789/3880/1/20220203-Research1-Suwannee%20P..pdf>
- Thwe, W.P., Kálmán. (2023). A. Lifelong Learning in the Educational Setting: A Systematic Literature Review. *Asia-Pacific Edu Res* (2023). <https://doi.org/10.1007/s40299-023-00738-w>
- Toffler, A. (1970). *Future shock*. New York, Random House.
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2018). A Global Framework of Reference on Digital Literacy Skills for Indicator 4.4.2 retrieved January 29, 2024 from <https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/ip51-global-framework-reference-digital-literacy-skills-2018-en.pdf>
- United Nations (2023). *The Global Sustainable Development Report 2023*. Retrieved December 30, 2023 from <https://sdgs.un.org/gsdrr/gsdrr2023>
- United Nations Development Programme (2023). *Making Our Future: New Directions for Human Development in Asia and the Pacific*. Retrieved December 30, 2023. from https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-11/undp_regional_human_development_report_web_final_0.pdf
- Van Dam, N.H.M. (2016). *21st Century Corporate Learning & Development: Trends and Best Practices*.
- Van Dam, N.H.M. (2016). *Learn or Lose*. Breukelen. Netherlands. Nyenrode Publishing.
- World Economic Forum. *The future of jobs report 2023*. Retrieved January 29, 2024 from <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023/>
- Yerkes, R.M., & Dodson, J.D. (1908). The Relation of Strength of Stimulus to Rapidity of Habit Formation. *Journal of Comparative Neurology & Psychology*, 18, 459-482. <https://doi.org/10.1002/cne.920180503>

การประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี
(สังวรจันทสรราชวรวิหาร) ประจำปีการศึกษา 2565

Evaluation of the Learning Resource Development Project in Wat Don Kai Dee
Municipality School.(Sangworn Chanthasornrat Witthaya) Academic Year 2022

สุภรัตน์ อินทรสมบุญ¹

Supparat Intarasomboon

บทคัดย่อ

การประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทสรราชวรวิหาร) ประจำปีการศึกษา 2565 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation) 2) ประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) 3) ประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) 4) ประเมินผลผลิต (Product Evaluation) 5) ประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) 6) ประเมินประสิทธิผล (Effectiveness Evaluation) 7) ประเมินความยั่งยืน (Sustainability Evaluation) และ 8) ประเมินการถ่ายทอดความรู้ (Transportability Evaluation) ของการประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทสรราชวรวิหาร) ประจำปีการศึกษา 2565

การประเมินโครงการในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ใช้กรอบแนวคิดการประเมินแบบ CIPPIEST Model ผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) คือ ผู้บริหาร ครูและพนักงาน คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชน จำนวน 150 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สรุปผลการประเมินได้ดังนี้

1. ผลการประเมินโครงการจากผู้บริหาร ครูและพนักงาน คณะกรรมการสถานศึกษา ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก คือ 1) ด้านผลกระทบ 2) ด้านผลผลิต และ 3) ด้านประสิทธิผล ตามลำดับ

2. ผลการประเมินโครงการจากนักเรียน ผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก ดังนี้ 1) ผลผลิตจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เหมาะสมกับการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน 2) ผลกระทบจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมและเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ และ 3) ผลกระทบจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดี เกิดบรรยากาศที่ดีที่ส่งผลให้ผู้ปกครอง และชุมชนเกิดความเชื่อมั่นไว้วางใจส่งบุตรหลานไว้ให้โรงเรียนดูแล ตามลำดับ

คำสำคัญ : การประเมินโครงการ, การพัฒนาแหล่งเรียนรู้,โรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี

1 รองผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทสรราชวรวิหาร)

Abstract

The evaluation of the learning resource development project in Wat Don Kai Dee Municipal School for the academic year 2022 aims to: 1) Context evaluation, 2) Input evaluation, 3) Process evaluation, 4) Product evaluation, 5) Impact evaluation. Effectiveness evaluation, 7) Sustainability evaluation, and 8) Transportability evaluation of the learning resource development project at Wat Don Kai Dee Municipal School for the academic year 2022.

This project evaluation is survey research using the CIPPIEST Model evaluation conceptual framework. Samples are the school's administrator, teacher, staff, the school committee, students, parents, and community members, for a total of 150 people. The tool used to collect data was a questionnaire. The statistics used were frequency, percentage, average, and standard deviation. The results of the evaluation can be summarized as follows:

1. The project evaluation results from administrators, teachers, staff, and school board members, overall, had a high average score. When considering each aspect, it was found that the average score was high in every aspect. The top three average scores, from highest to lowest, were 1) Impact, 2) Productivity, and 3) Effectiveness, respectively.

2. The results of project evaluation from students, parents, and community members were at a high level overall. The top three average values, from highest to lowest, were as follows: 1) The results from the development of learning resources were appropriate for promoting student learning. 2) The impact from the development of learning resources made students ready and motivated to learn. 3) The impact from the development of learning resources created a good environment and atmosphere that led parents and the community to have confidence in sending their children to the school for care, respectively.

Key word : Project evaluation, Development of learning resources, Wat Don Kai Dee Municipality School

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษานับเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดในการพัฒนามนุษยชาติ เป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาของทุกประเทศล้วนมุ่งสู่การพัฒนาพลมนุษย์ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุขซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่สถานศึกษาจะต้องจัดการศึกษาและบริหารการศึกษาให้สอดคล้องกับกระแสของการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพภูมิอากาศ สภาพเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม รวมไปถึงด้านการศึกษา ซึ่งการให้การศึกษาศตวรรษที่ 21 นั้นได้เปลี่ยนแปลงทัศนคติจากกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิมไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ที่ให้โลกของนักเรียนและโลกความเป็นจริงเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่ไปไกลกว่า

การได้รับความรู้แบบง่าย ๆ ไปสู่การเน้นพัฒนาทักษะและทัศนคติประกอบด้วย ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะองค์การ ทัศนคติเชิงบวก ความเคารพตนเอง นวัตกรรม ความสร้างสรรค์ ทักษะการสื่อสาร ทักษะและค่านิยมทางเทคโนโลยี ความเชื่อมั่นตนเองความยืดหยุ่น การรู้จักตนเอง ความตระหนักในสภาพแวดล้อม และความสามารถใช้ความรู้อย่างสร้างสรรค์ (วิโรจน์ สารรัตน์, 2556)

นอกจากนี้การศึกษาในปัจจุบันกำลังเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคของเทคโนโลยีและการสื่อสารการศึกษา (Interactive Age) ซึ่งเน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Education) โดยมีความเชื่อว่าการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อมูลข่าวสารเกิดขึ้นอย่างมากในแต่ละวัน ทำให้สามารถรับทราบข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้ตลอดเวลาไม่ว่าจะอยู่บนส่วนใดของโลกก็ตาม ชาวชนไทยจึงไม่สามารถเรียนรู้ได้เพียงแคในห้องเรียนเหมือนเช่นในอดีตได้อีกต่อไป เนื่องจากภายนอกห้องเรียนนั้นยังมีสิ่งที่ดึงดูดความสนใจอีกมากมาย การพัฒนาเยาวชนไทยจึงต้องพัฒนาทักษะการเรียนรู้ (Learning Skills) ควบคู่กับทักษะชีวิต (Life Skills) เพื่อมุ่งไปสู่ทักษะเพื่อ การดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 (ไพพรรณ เกียรติโชติชัย, 2545, อ้างถึงใน สุริยาพร นพพรเศรษฐกุล, online, เข้าถึงเมื่อ 1 กรกฎาคม 2565, เข้าถึงจาก <https://buuir.buu.ac.th/bitstream/1234567890/7379/1/Fulltext.pdf>)

การจัดสภาพแวดล้อม การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ นับเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งหากสถานศึกษาใดมีบรรยากาศที่ดีก็จะทำให้นักเรียนและบุคลากรในสถานศึกษาเกิดความรู้สึกพอใจ ภูมิใจ อบอุนใจ สบายใจ รู้สึกในความเป็นเจ้าของ และอยากมาโรงเรียน ส่วนสถานศึกษาที่มีบรรยากาศไม่ดีจะทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึก เบื่อหน่าย ห่างเหิน เฉยเมย ว่าเหว และไม่อยากมาโรงเรียน ทำให้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนและการทำงานของครู ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีนั้นจะต้องอาศัยกระบวนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสม โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบาย ควรให้บุคลากรในสถานศึกษามีส่วนร่วม มีการนำข้อมูลจากการสำรวจสภาพปัจจุบันมากำหนดเป็นนโยบายในการแก้ปัญหาและพัฒนาของสถานศึกษา การมอบหมายงานหรือการสั่งการก็เป็นไปตามสายการบังคับบัญชา เหมาะสมกับความสามารถ ไม่เกินกำลัง มอบหมายงานแล้วติดตามดูแล ช่วยเหลือ ถามไถ่ดูแลความเหน็ดเหนื่อย ยกย่องชมเชย มีการสร้างขวัญกำลังใจ จัดสวัสดิการให้ หลากหลายรูปแบบ เป็นต้น

การจัดสภาพแวดล้อม การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 นับว่าเป็นสิ่งใหม่และท้าทายความสามารถของผู้บริหารและบุคลากรของสถานศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นผู้บริหารในฐานะผู้นำขององค์กรจะต้องใช้หลักการและแนวคิดการบริหารเชิงกลยุทธ์มาใช้ในการจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคศตวรรษที่ 21 การบริหารจัดการที่ทำให้สถานศึกษามีการเปลี่ยนแปลงที่สมบูรณ์ คือ สถานศึกษาต้องเป็นสถานศึกษาแห่งการเรียนรู้มีความพร้อมในด้านทรัพยากร วัสดุ และเทคโนโลยี งบประมาณ และทรัพยากรบุคคล สามารถ จัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานกำหนด ได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วนทุกด้าน เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาได้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และสังคม รวมทั้งเป็นสถานศึกษาที่สามารถเป็นแบบอย่างในการให้ความช่วยเหลือชุมชน ซึ่งผู้เรียนจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนเป็นสำคัญ

โรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรรราชวรวิหาร) อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาครได้ดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกระดับ พร้อมกับทบทวนและสะท้อนความคิดเห็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาซึ่งกำหนดนโยบายและจุดเน้นและยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ครู และผู้บริหารเพื่อผลักดันให้คุณภาพการจัดการศึกษาสูงขึ้นเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมกับกำหนดรายละเอียดเกณฑ์การประเมินโดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

เพื่อเป็นแนวทางในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติและส่งเสริมให้สถานศึกษาในสังกัดได้เร่งรัดและดำเนินการขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อผู้เรียน

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาเป็นสิ่งใหม่ที่ทำหาความสามารถของผู้บริหาร และถือเป็นภารกิจร่วมกันของทุกคนในสถานศึกษา จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรราชราษฎร์วิทยา) ประจำปีการศึกษา 2565 ขึ้น และเพื่อให้เกิดประโยชน์ เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการ และยิ่งประโยชน์ไปสู่ผู้เรียนอย่างสูงสุด จึงได้จัดทำการประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรราชราษฎร์วิทยา) ประจำปีการศึกษา 2565 ขึ้น เพื่อให้ทราบข้อมูลการดำเนินการแต่ละขั้นตอน ตลอดจนจุดเด่น จุดด้อย ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อการดำเนินการว่ามีความรู้ความเข้าใจ และเพื่อให้ได้ข้อมูลของโครงการที่จะเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงพัฒนาโครงการดังกล่าว เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและโรงเรียนต่อไป

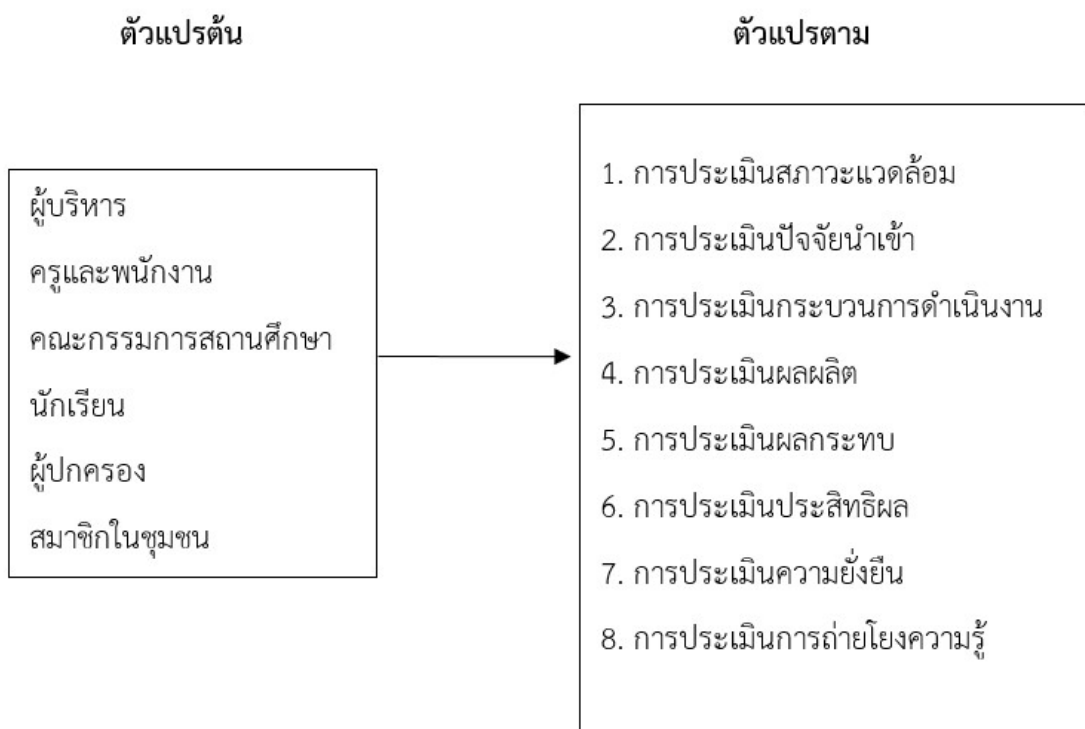
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อประเมินสภาวะแวดล้อม (Context evaluation) ของโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรราชราษฎร์วิทยา) ประจำปีการศึกษา 2565
2. เพื่อประเมินปัจจัยนำเข้า (Input evaluation) ของโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรราชราษฎร์วิทยา) ประจำปีการศึกษา 2565
3. เพื่อประเมินกระบวนการ (Process evaluation) ของโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรราชราษฎร์วิทยา) ประจำปีการศึกษา 2565
4. เพื่อประเมินผลผลิต (Product evaluation) ของโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรราชราษฎร์วิทยา) ประจำปีการศึกษา 2565
5. เพื่อประเมินผลกระทบ (Impact evaluation) ของโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรราชราษฎร์วิทยา) ประจำปีการศึกษา 2565
6. เพื่อประเมินประสิทธิผล (Effectiveness evaluation) ของโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรราชราษฎร์วิทยา) ประจำปีการศึกษา 2565
7. เพื่อประเมินความยั่งยืน (Sustainability evaluation) ของโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรราชราษฎร์วิทยา) ประจำปีการศึกษา 2565
8. เพื่อประเมินการถ่ายทอดความรู้ (Transportability evaluation) ของโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรราชราษฎร์วิทยา) ประจำปีการศึกษา 2565

กรอบแนวคิด

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการดำเนินงานโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรราชราษฎร์วิทยา) ประจำปีการศึกษา 2565 โดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPP_{EST} MODEL ตามแนวความคิดของ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 2015, อ้างถึงใน สมคิด พรหมจ้อย, 2563) ซึ่งแบ่งการประเมินออกเป็น 8 ด้าน คือ 1) การประเมินสภาวะแวดล้อม 2) การประเมินปัจจัยนำเข้า 3) การประเมินกระบวนการดำเนินงาน 4) การประเมินผลผลิต 5) การประเมินผลกระทบ 6) การประเมินประสิทธิผล 7) ประเมินความยั่งยืน และ 8) การประเมินการถ่ายทอดความรู้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหาในการประเมินครั้งนี้ ดำเนินการประเมินโดยใช้รูปแบบประเมิน CIPPIEST MODEL ตามแนวความคิดของ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 2015, อ้างถึงใน สมคิด พรหมจรรย์, 2563) เป็นการประเมิน วัตถุประสงค์และรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ มีลักษณะเป็นแบบประเมินความก้าวหน้าเพื่อชี้จุดเด่น จุดด้อย ของการดำเนินงาน ทั้งในระยะก่อนการดำเนินงาน ระหว่างการดำเนินงาน และเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงานโดยประเมินในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1.1 การประเมินสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation)
- 1.2 การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation)
- 1.3 การประเมินกระบวนการดำเนินงาน (Process Evaluation)
- 1.4 การประเมินผลผลิต (Product Evaluation)
- 1.5 การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation)
- 1.6 การประเมินประสิทธิผล (Effectiveness Evaluation)
- 1.7 การประเมินความยั่งยืน (Sustainability Evaluation)
- 1.8 การประเมินการถ่ายทอดความรู้ (Transportability Evaluation)

2. ขอบเขตของผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) ได้แก่ ผู้บริหาร ครูและพนักงาน คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัย ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ผู้ประเมินโครงการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 1) ทำหนังสือขออนุญาตผู้บังคับบัญชาเพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลประเมินโครงการ
- 2) ผู้ประเมินโครงการดำเนินการแจกแบบสอบถามและเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

การสร้างเครื่องมือและหาคุณภาพเครื่องมือ

ในการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม มีจำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ 1) ฉบับที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรราชวรวิหาร) ประจำปีการศึกษา 2565 สำหรับผู้บริหาร ครูและพนักงาน คณะกรรมการสถานศึกษา และ 2) ฉบับที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรราชวรวิหาร) ประจำปีการศึกษา 2565 สำหรับนักเรียน ผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชน ผู้ประเมินได้ดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

2. สร้างแบบสอบถามโดยนำแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลต่าง ๆ ทั้งหมดที่ศึกษามาสร้างเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จากนั้นหาคุณภาพแบบสอบถามโดย 1) การหาความเที่ยง (Validity) และ 2) การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability)

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป และนำข้อมูลที่ได้มาดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ
2. การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นที่มีต่อการประเมินโครงการ โดยการคำนวณหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) แปลความหมายของคะแนน โดยได้กำหนดเกณฑ์ความหมายค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ที่กำหนด (พิชิต ฤทธิ์จัญญ, 2564)

4.51 - 5.00 หมายถึง มีความคิดเห็น / มีการปฏิบัติ ในระดับมากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายถึง มีความคิดเห็น / มีการปฏิบัติ ในระดับมาก

2.51 - 3.50 หมายถึง มีความคิดเห็น / มีการปฏิบัติ ในระดับปานกลาง

1.51 - 2.50 หมายถึง มีความคิดเห็น / มีการปฏิบัติ ในระดับน้อย

1.00 - 1.50 หมายถึง มีความคิดเห็น / มีการปฏิบัติ ระดับน้อยที่สุด

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลแล้ว นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติวิเคราะห์ คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปจากผู้ให้ข้อมูล (Key Informant)

ตารางที่ 1 จำนวนและค่าร้อยละของผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) ทั้งหมด

ประเภท	ผู้ให้ข้อมูล (คน)	ร้อยละ
1. ผู้บริหาร	3	2.00
2. ครูและพนักงาน	87	58.00
3. คณะกรรมการสถานศึกษา	13	8.66
4. นักเรียน	20	13.34
5. ผู้ปกครอง	20	13.34
6. สมาชิกในชุมชน	7	4.66
รวม	150	100.00

จากตาราง พบว่า ผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) ส่วนใหญ่คือ ครูและพนักงาน จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 58.00 รองลงมาคือ นักเรียน จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 13.34 ผู้ปกครอง จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 13.34 คณะกรรมการสถานศึกษา 13 คน คิดเป็นร้อยละ 8.66 สมาชิกในชุมชน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 4.66 และผู้บริหาร 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.00 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินโครงการจากผู้บริหาร ครูและพนักงาน และคณะกรรมการสถานศึกษา (จากแบบสอบถามฉบับที่ 1)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินโครงการจากผู้บริหาร ครูและพนักงาน และคณะกรรมการสถานศึกษา ทั้งในภาพรวมและรายด้าน มีรายละเอียดดังนี้

ผลการประเมินโครงการ ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.33, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.44) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก คือ 1) ด้านผลกระทบ (ค่าเฉลี่ย = 4.47, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.42) 2) ด้านผลิต (ค่าเฉลี่ย = 4.45, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.46) และ 3) ด้านประสิทธิผล (ค่าเฉลี่ย = 4.40, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.55) ตามลำดับ

ผลการประเมินโครงการ ด้านสภาวะแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.30, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.40) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย 3 ข้อแรก ดังนี้ 1) ความเป็นมา หลักการและเหตุผลของโครงการ มีความสอดคล้องกับนโยบายในการจัดการศึกษาและวิสัยทัศน์ของโรงเรียน (ค่าเฉลี่ย = 4.42, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.45) 2) รูปแบบกิจกรรม ระยะเวลา สถานที่ และงบประมาณ กำหนดขึ้นโดยคำนึงถึงความเหมาะสมของบริบทของโรงเรียนและชุมชน (ค่าเฉลี่ย = 4.34, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.33) และ 3) วัตถุประสงค์ของโครงการ มีความสอดคล้องกับสภาพความต้องการของนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน (ค่าเฉลี่ย = 4.27, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.44) ตามลำดับ

ผลการประเมินโครงการ ด้านปัจจัยนำเข้า มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.28, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.45) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย 3 ข้อแรก ดังนี้ 1) ครูผู้รับผิดชอบโครงการเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย = 4.49, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.51) 2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการมีความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการจนแล้วเสร็จ (ค่าเฉลี่ย = 4.31, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.42) และ 3) ระยะเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการ มีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย = 4.24, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.43) ตามลำดับ

ผลการประเมินโครงการ ด้านกระบวนการดำเนินงาน มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.39, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.42) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย 3 ข้อแรก ดังนี้ 1) มีการประชาสัมพันธ์ให้นักเรียน ชุมชนทราบรายละเอียดในการดำเนินโครงการและประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดทำโครงการนี้ (ค่าเฉลี่ย = 4.44, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.41) 2) มีการติดตามผลการดำเนินงาน การใช้งบประมาณ และมีการรายงานผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการทุกกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (ค่าเฉลี่ย = 4.44, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.43) และ 3) มีการประชุมวางแผนงานใช้ใช้หลักการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน (ค่าเฉลี่ย = 4.39, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.49) ตามลำดับ

ผลการประเมินโครงการ ด้านผลผลิต มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.45, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.46) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 3 ข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) ผลผลิตจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทำให้มีอาคาร สถานที่ และภูมิทัศน์เหมาะสมกับการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน (ค่าเฉลี่ย = 4.49, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.41) 2) ผลผลิตจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทำให้มีทรัพยากรทางการศึกษา วัสดุ อุปกรณ์เหมาะสมกับการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน (ค่าเฉลี่ย = 4.47, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.52) และ 3) ผลผลิตจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทำให้เกิดบรรยากาศที่ดีเหมาะสมกับการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน (ค่าเฉลี่ย = 4.40, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.46) ตามลำดับ

ผลการประเมินโครงการ ด้านผลกระทบ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.47, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.42) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 3 ข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) ผลกระทบจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (ทรัพยากรทางการศึกษา วัสดุ อุปกรณ์) ทำให้มีเพียงพอ พร้อมสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน (ค่าเฉลี่ย = 4.49, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.46) 2) ผลกระทบจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดี เกิดบรรยากาศที่ดี ที่ส่งผลให้ผู้ปกครองและชุมชนเกิดความเชื่อมั่นไว้วางใจส่งบุตรหลานไว้ให้โรงเรียนดูแล (ค่าเฉลี่ย = 4.48, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.42) และ 3) ผลกระทบจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (ภูมิทัศน์ อาคาร สถานที่) ทำให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมและเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ย = 4.46, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.42) ตามลำดับ

ผลการประเมินโครงการ ด้านประสิทธิผล มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.40, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.55) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 3 ข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) โครงการฯ เกิดประสิทธิผล บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ (ค่าเฉลี่ย = 4.41, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.59) 2) โครงการฯ เกิดประสิทธิผล แหล่งเรียนรู้ อาคาร สถานที่ ภูมิทัศน์ และทรัพยากรทางการศึกษา วัสดุ อุปกรณ์ ได้รับการจัดหา สร้างใหม่ ซ่อมแซม ปรับปรุง พัฒนา จนเกิดความพร้อมและเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน (ค่าเฉลี่ย = 4.40, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.51) และ 3) โครงการฯ เกิดประสิทธิผล บรรลุตามระยะเวลา และงบประมาณที่กำหนดไว้ (ค่าเฉลี่ย = 4.39, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.56) ตามลำดับ

ผลการประเมินโครงการ ด้านความยั่งยืน มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.27, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.46) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 3 ข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว บริหารเห็นความสำคัญ เห็นประโยชน์ และเห็นชอบให้มีการดำเนินโครงการเช่นเดียวกันนี้อีกในปีการศึกษาถัดไป (ค่าเฉลี่ย = 4.13, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.42) 2) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ อาคารสถานที่ ภูมิทัศน์ และทรัพยากรทางการศึกษา ยังคงมีการพัฒนาและมีผู้รับผิดชอบดูแลอย่างต่อเนื่อง (ค่าเฉลี่ย = 4.09, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.49) และ 3) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว ชุมชนเห็นประโยชน์ เห็นความสำคัญ มีการสนับสนุน ช่วยกันดูแลและใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง (ค่าเฉลี่ย = 4.06, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.47) ตามลำดับ

ผลการประเมินโครงการ ด้านการถ่ายทอดความรู้ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.13, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.40) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 3 ข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว ผู้ประเมินโครงการมีการเผยแพร่ความรู้ในการดำเนินงานในเชิงวิชาการ (ค่าเฉลี่ย = 4.18, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.40) 2) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว มีการประชุมจัดทำ PLC เพื่อถ่ายทอดความรู้ในการดำเนินงานในโรงเรียน (ค่าเฉลี่ย = 4.12, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.42) และ 3) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว มีการประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อให้นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ดูแลรักษา และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (ค่าเฉลี่ย = 4.10, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.39) ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินโครงการจากนักเรียน ผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชน (จากแบบสอบถามฉบับที่ 2)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินโครงการจากนักเรียน ผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

การประเมินโครงการจากนักเรียน ผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.20, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.45) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก ดังนี้ 1) ผลผลิตจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทำให้มีอาคาร สถานที่ ภูมิทัศน์ ทรัพยากรทางการศึกษา วัสดุ อุปกรณ์ เหมาะสมกับการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน (ค่าเฉลี่ย = 4.43, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.31) 2) ผลกระทบจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (ภูมิทัศน์ อาคาร สถานที่ทรัพยากรทางการศึกษา วัสดุ อุปกรณ์) ทำให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมและเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ย = 4.40, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.42) และ 3) ผลกระทบจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดี เกิดบรรยากาศที่ดีที่ส่งผลให้ผู้ปกครอง และชุมชนเกิดความเชื่อมั่นไว้วางใจส่งบุตรหลานไว้ให้โรงเรียนดูแล (ค่าเฉลี่ย = 4.38, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.51) ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้ประเมินโครงการจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญ จากการค้นพบในการประเมินโครงการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไถ่ (สังวรจันทรราชราษฎร์วิทยา) ประจำปีการศึกษา 2565 มีค่าเฉลี่ยโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ สืบเนื่องจากจาก

กระแสการปรับเปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง สถานศึกษาจึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้ ให้นักเรียนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกศตวรรษ 21 โดยทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skills) ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กในศตวรรษที่ 21 นี้ มีความรู้ ความสามารถและทักษะจำเป็นซึ่งเป็นผลจากการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ จุดเปลี่ยนที่สำคัญที่เชื่อมต่อกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในลักษณะของการแปลงยุทธศาสตร์ระยะยาวไปสู่การปฏิบัติให้เป็นผลเป็นรูปธรรมในช่วง 5 ปีแรกเพื่อเตรียมความพร้อมของคน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม ซึ่งกระทรวง ศึกษาธิการนั้นมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ

นอกจากนี้การศึกษาในปัจจุบันกำลังเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคของเทคโนโลยีและการสื่อสารการศึกษา (Interactive Age) ซึ่งเน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Education) โดยมีความเชื่อว่าการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อมูลข่าวสารเกิดขึ้นอย่างมากในแต่ละวัน ทำให้สามารถรับทราบข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้ตลอดเวลาไม่ว่าจะอยู่บนส่วนใดของโลกก็ตาม เยาวชนไทยจึงไม่สามารถเรียนรู้ได้เพียงแคในห้องเรียนเหมือนเช่นในอดีตได้อีกต่อไป เนื่องจากภายนอกห้องเรียนนั้นยังมีสิ่งที่ดึงดูดความสนใจอีกมากมาย การพัฒนาเยาวชนไทยจึงต้องพัฒนาทักษะการเรียนรู้ (Learning Skills) ควบคู่กับทักษะชีวิต (Life Skills) เพื่อมุ่งไปสู่ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21

การจัดสภาพแวดล้อม การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนจึงนับเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งหากสถานศึกษาใดมีบรรยากาศที่ดีก็จะทำให้นักเรียนและบุคลากรในสถานศึกษาเกิดความรู้สึกพอใจ ภูมิใจ อบอุ่นใจ สบายใจ รู้สึกในความเป็นเจ้าของ และอยากมาโรงเรียน ส่วนสถานศึกษาที่มีบรรยากาศไม่ดีจะทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึก เบื่อหน่าย ห่างเหิน เฉยเมย ว้าเหว และไม่อยากมาโรงเรียน ทำให้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนและการทำงานของครู ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีนั้นจะต้องอาศัยกระบวนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสม โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบาย ควรให้บุคลากรในสถานศึกษามีส่วนร่วม มีการนำข้อมูลจากการสำรวจสภาพปัจจุบันมากำหนดเป็นนโยบาย ในการแก้ปัญหาและพัฒนาของสถานศึกษา การมอบหมายงานหรือการสั่งการก็เป็นไปตามสายการบังคับบัญชาเหมาะสมกับความสามารถ ไม่เกินกำลัง มอบหมายงานแล้วติดตามดูแล ช่วยเหลือ ถามไถ่ดูแลความเหน็ดเหนื่อย ยกย่องชมเชย มีการสร้างขวัญกำลังใจ จัดสวัสดิการให้ หลากหลายรูปแบบ เป็นต้น

สำหรับการจัดสภาพแวดล้อม การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 นับว่าเป็นสิ่งใหม่และท้าทายความสามารถของผู้บริหารและบุคลากรของสถานศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นผู้บริหารในฐานะผู้นำขององค์กรจะต้องใช้หลักการและแนวคิดการบริหารเชิงกลยุทธ์มาใช้ในการจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคศตวรรษที่ 21 การบริหารจัดการที่ทำให้สถานศึกษามีการเปลี่ยนแปลงที่สมบูรณ์ คือ สถานศึกษาต้องเป็นสถานศึกษาแห่งการเรียนรู้มีความพร้อมในด้านทรัพยากร วัสดุ และเทคโนโลยี งบประมาณ และทรัพยากรบุคคล สามารถ จัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานกำหนด ได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วนทุกด้าน เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาได้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และสังคม รวมทั้งเป็นสถานศึกษาที่สามารถเป็นแบบอย่างในการให้ความช่วยเหลือชุมชน ซึ่งผู้เรียนจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับ การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนเป็นสำคัญ

โรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรรราชวรวิหาร) อำเภอรพ่มแบ่น จ้งหวัดสมุทรสาครได้ดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกระดับ พร้อมกับทบทวนและสะท้อนความคิดเห็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาซึ่งกำหนดนโยบายและจุดเน้นและยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ครู และผู้บริหารเพื่อผลักดันให้คุณภาพการจัดการศึกษาสูงขึ้นเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมกับกำหนดรายละเอียดเกณฑ์การประเมินโดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติและส่งเสริมให้สถานศึกษาในสังกัดได้เร่งรัดและดำเนินการขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อผู้เรียน

สรุปได้ว่า การจัดทำโครงการดังกล่าวเกิดขึ้นจากการเห็นจำเป็นและความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่เป็นสิ่งใหม่ที่ทำหายความสามารถของผู้บริหาร และถือเป็นภารกิจร่วมกันของทุกคนในสถานศึกษาสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของโรงเรียน จึงทำให้โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรรราชวรวิหาร) ประจำปีการศึกษา 2565 ที่จัดขึ้นจึงถือได้ว่าเกิดประโยชน์ เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลยังประโยชน์ไปสู่ผู้เรียนอย่างสูงสุด จึงทำให้ผลการประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรรราชวรวิหาร) ประจำปีการศึกษา 2565 อยู่ในระดับมาก

2. เมื่อพิจารณาผลการประเมินเป็นรายด้าน การประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรรราชวรวิหาร) ประจำปีการศึกษา 2565 มีประเด็นการอภิปรายที่น่าสนใจดังนี้

2.1 ประเด็นด้านสภาวะแวดล้อม จากผลการประเมินโครงการ พบว่า มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากข้อคำถามที่ว่า 1) ความเป็นมา หลักการและเหตุผลของโครงการ มีความสอดคล้องกับนโยบายในการจัดการศึกษาและวิสัยทัศน์ของโรงเรียน 2) วัตถุประสงค์ของโครงการ มีความสอดคล้องกับสภาพความต้องการของนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน 3) วัตถุประสงค์ของโครงการ มีความสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและชุมชน 4) รูปแบบกิจกรรม ระยะเวลา สถานที่ และงบประมาณ กำหนดขึ้นโดยคำนึงถึงความเหมาะสมของบริบทของโรงเรียนและชุมชน 5) เป้าหมายและผลที่คาดว่าจะได้รับ กำหนดขึ้นโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนซึ่งผลการประเมินชี้ให้เห็นว่าประเด็นการประเมินเกี่ยวกับด้านสภาวะแวดล้อมเป็นองค์ประกอบหลักที่สนองต่อความสำเร็จและโอกาสที่จะทำให้โครงการเกิดสัมฤทธิ์ผลในเบื้องต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของแวตตา พุกษา (2550) ที่กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินจะช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์ และมาตรฐานของการดำเนินงานมีความชัดเจนขึ้น กล่าวคือ ก่อนที่โครงการจะได้รับการสนับสนุนให้นำไปเชื่อมโยงจะได้รับการตรวจสอบอย่างละเอียดจากผู้บริหาร และผู้ประเมิน ส่วนใดที่ไม่ชัดเจน เช่น วัตถุประสงค์หรือมาตรฐานในการดำเนินงาน หากขาดความแน่นอนชัดเจนจะต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้มีความถูกต้องชัดเจนเสียก่อน ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าการประเมินโครงการมีส่วนช่วยทำให้โครงการมีความชัดเจน และสามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้อย่างได้ผล มากกว่าโครงการที่ไม่ได้รับการประเมิน ซึ่งความเหมาะสมของจุดมุ่งหมายถือเป็นการประเมินที่มีความสำคัญยิ่ง กล่าวคือจุดหมายของโครงการไม่เหมาะสมแล้วผลการประเมินอื่น ๆ ที่ตามมาก็ไร้ความหมายไปด้วย ดังนั้นการประเมินสิ่งแรกของโครงการโดยพิจารณาจุดมุ่งหมายของโครงการเหมาะสมหรือไม่ จึงเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้การประเมินโครงการเกิดผลสำเร็จจากเหตุผลดังกล่าวจึงส่งผลให้การประเมินโครงการ ด้านสภาวะแวดล้อม โดยรวมมีความสอดคล้องอยู่ในระดับมาก

2.2 ประเด็นด้านปัจจัยนำเข้า และประเด็นด้านกระบวนการดำเนินงาน

ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากข้อคำถามที่ว่า 1) ครูผู้รับผิดชอบโครงการเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถเหมาะสม 2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการมีความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการจนแล้วเสร็จ 3) ระยะเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการ มีความเหมาะสม

4) งบประมาณที่ใช้สำหรับดำเนินโครงการมีความเหมาะสม และ 5) วัสดุ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้ในการดำเนินโครงการมีความเหมาะสม

ด้านกระบวนการดำเนินงาน พบว่า มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากข้อคำถามที่ว่า 1) มีการประชุมวางแผนงานใช้ใช้หลักการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน 2) มีการประชุมชี้แจง สื่อสาร ประชาสัมพันธ์ให้ผู้รับผิดชอบ และผู้เกี่ยวข้องเข้าใจขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน 3) มีการประชาสัมพันธ์ให้นักเรียน ชุมชนทราบรายละเอียดในการดำเนินโครงการและประโยชน์ที่จะได้รับการจัดทำโครงการนี้ 4) มีการดำเนินกิจกรรมตามโครงการทุกกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและเป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้ในโครงการ และ 5) มีการติดตามผลการดำเนินงาน การใช้งบประมาณ และมีการรายงานผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการทุกกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

ทั้งจากประเด็นปัจจัยนำเข้าและประเด็นกระบวนการดำเนินงาน ต่างก็สอดคล้องกับแนวคิดของ อีริคส์สัน อารมณเลิศ (2557) ที่เสนอไว้ว่า การประเมินโครงการคือการพิจารณาว่าผลการดำเนินงานต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในแผนงานโครงการต่าง ๆ ที่ได้มีการดำเนินงานไปแล้วด้วยกระบวนการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทั้งปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ เพื่อพิจารณาเกี่ยวกับความต้องการ แนวทาง วิธีการปรับปรุงแก้ไขเกี่ยวกับโครงการ ตลอดจนสารสนเทศที่สามารถชี้ให้เห็นถึงระดับความสำเร็จ ความผิดพลาด ปัญหาและอุปสรรค และเช่นเดียวกับแนวคิดของแวตตา พุกษา (2550) ที่เสนอไว้ว่า การประเมินโครงการช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์เมื่อโครงการได้รับการตรวจสอบวิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไขให้ดำเนินการไปด้วยดี ย่อมจะทำให้แผนงานดำเนินไปด้วยดีและบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ หากโครงการใดโครงการหนึ่งมีปัญหาในการนำไปปฏิบัติย่อมกระทบกระเทือนต่อแผนงานทั้งหมดโดยมีส่วนร่วม ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้เช่นเดียวกันว่าหากการประเมินโครงการมีส่วนช่วยให้โครงการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมหมายถึงการประเมินโครงการมีส่วนช่วยให้แผนงานบรรลุถึงดำเนินงานไปด้วยดีเช่นเดียวกัน และนอกจากนี้ยังมีความสำคัญในการควบคุมคุณภาพของงาน ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าการประเมินโครงการเป็นการตรวจสอบ และควบคุมชนิดหนึ่ง ซึ่งดำเนินงานอย่างมีระบบ ปัจจัยทุกชนิดที่ใช้ในการดำเนินงานจะได้รับการวิเคราะห์อย่างละเอียด กล่าวคือ ทั้งข้อมูลนำเข้า (Inputs) กระบวนการ (Process) และผลงาน (Outputs) จะได้รับการตรวจสอบประเมินผลทุกขั้นตอน ส่วนใดที่เป็นปัญหา หรือไม่มีคุณภาพจะได้รับการพิจารณาย้อนกลับ (Feedback) เพื่อให้มีการดำเนินงานใหม่จนกว่าจะเป็นไปตามมาตรฐาน หรือเป้าหมายที่ต้องการ สอดคล้องกับงานวิจัยของชัชฎา อุดมสิทธิ์ และคณะ (2560, online.) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนเพชรพิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 40 ซึ่งพบว่า รูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนเพชรพิทยาคม ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ 2) การวางแผน 3) การบูรณาการ 4) การให้บริการ 5) การพัฒนา 6) การรายงานผล และได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่าในการจัดการแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนผู้บริหารควรดำเนินการตามกระบวนการของรูปแบบ ให้ครบทั้ง 6 ขั้นตอน เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้อย่างแท้จริง ซึ่งจะเห็นได้ว่าทั้งด้านสภาวะแวดล้อมและด้านกระบวนการดำเนินงานเป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยทำให้การดำเนินโครงการดังกล่าวประสบความสำเร็จ ทั้งนี้เริ่มจากการขั้นตอนการชี้แจง การประชาสัมพันธ์ การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล

2.3 ประเด็นด้านผลผลิต การประเมินโครงการ ด้านผลผลิตมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากข้อคำถามที่ว่า 1) ผลผลิตจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทำให้มีอาคาร สถานที่ และ ภูมิทัศน์เหมาะสมกับการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน 2) ผลผลิตจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทำให้มีทรัพยากรทางการศึกษา วัสดุ อุปกรณ์เหมาะสมกับการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน 3) ผลผลิตจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทำให้เกิดบรรยากาศที่เหมาะสมกับการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน สอดคล้องกับแนวคิดที่กลยา ศรีวิเชียร (2550, อ้างถึงใน อีริคส์สัน อารมณเลิศ, 2557) กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินโครงการต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ได้ข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจดำเนิน

การขยายโครงการให้ต่อเนื่อง หรือระงับ หรือล้มเลิกโครงการ เพื่อประโยชน์ในการควบคุมคุณภาพของงาน ช่วยให้การดำเนินโครงการมีความเสียหายน้อยลง ทำให้สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงทำให้โครงการในครั้งนี้มีประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย มีการใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างคุ้มค่า แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ แก้ปัญหาอันเกิดจากผลกระทบของโครงการ ช่วยในการควบคุมคุณภาพของงาน ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงาน และช่วยในการตัดสินใจในการบริหารโครงการ ทั้งนี้ทำให้ทราบถึงผลผลิตของโครงการอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทรรศนีย์ วรหาคำ (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนวัดจันทร์ประดิษฐาราม สังกัดสำนักงานเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร พบว่า 1) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนวัดจันทร์ประดิษฐาราม สังกัดสำนักงานเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของครู โดยรวมและรายด้านทั้ง 4 ด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนวัดจันทร์ประดิษฐารามตามความคิดเห็นของนักเรียน โดยรวมและรายด้านทั้ง 4 ด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 3) การเปรียบเทียบการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนวัดจันทร์ประดิษฐาราม สังกัดสำนักงานเขตภาษีเจริญกรุงเทพมหานครตามความคิดเห็นของครู เมื่อจำแนกตามระดับชั้นที่สอนและประสบการณ์สอน พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการเปรียบเทียบการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามความคิดเห็นของนักเรียนจำแนกตามเพศของนักเรียน พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเช่นเดียวกันกับงานวิจัยของ ประวีณา โกควณิช (2559) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาเรียนรวม ระดับประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี พบว่า 1) สภาพการดำเนินงานปัจจุบันของการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพการดำเนินงานที่พึงประสงค์ของการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) แนวทางการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาเรียนรวม ระดับประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี ตามความต้องการจำเป็นมากที่สุด ตามลำดับดังนี้ ด้านภูมิทัศน์จัดให้มีสนามกีฬา สนามเด็กเล่น ด้านความปลอดภัย จัดให้มีสัญญาณไฟ สัญญาณกริ่ง ด้านการบริหารจัดการ บุคลากรในสถานศึกษามีส่วนร่วมด้านการจัดสภาพแวดล้อม ด้านการเรียนการสอน จัดให้มีสื่อการเรียนการสอนเพียงพอกับการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล จัดให้มีการอบรมเพื่อพัฒนาการสอนสำหรับเด็กพิเศษ ตามลำดับ จากที่กล่าวมาทั้งแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจึงทำให้เห็นได้ว่าผลการประเมินด้านผลผลิตของโครงการในครั้งนี้จึงมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก

2.4 ประเด็นด้านผลกระทบ ผลการประเมินโครงการ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณาจากข้อคำถามที่ว่า 1) ผลกระทบจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (ภูมิทัศน์ อาคาร สถานที่) ทำให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมและเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ 2) ผลกระทบจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (ทรัพยากรทางการศึกษา วัสดุ อุปกรณ์) ทำให้มีเพียงพอ พร้อมสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน และ 3) ผลกระทบจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดี เกิดบรรยากาศที่ดี ที่ส่งผลให้ผู้ปกครองและชุมชนเกิดความเชื่อมั่นไว้วางใจส่งบุตรหลานไว้ให้โรงเรียนดูแล ดังแนวคิดของสตฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 2007) ที่ได้ปรับขยายรูปแบบการประเมิน CIPP โดยปรับขยายการประเมินผลผลิต (products evaluation) ออกเป็นการประเมินผลกระทบ (impact evaluation: I) การประเมินประสิทธิผล (effectiveness evaluation: E) การประเมินความยั่งยืน (sustainability evaluation: S) และการประเมินการถ่ายโยงความรู้ (transportability evaluation: T) สิ่งที่ได้รับจากการประเมิน ได้แก่ โครงการหรือหลักสูตรแผนงาน หรือสิ่งแทรกแซงต่าง ๆ โดยที่ส่วนขยายของมิติการประเมินที่เพิ่มขึ้นนี้มีความหมายครอบคลุมรวมถึงการประเมินผลผลิตเดิม การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation: I) เป็นการประเมินผลงานหรือผลที่เกิดจากการเรียน และนำความรู้ที่เกิดขึ้นไปใช้ในการทำงานได้ เช่น เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยหรือผู้ร่วมวิจัย มีผลงานทางวิชาการ และได้รับการยอมรับจากสังคมหรือชุมชน เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของชัชฎา อุดมสิทธิ์ และคณะ

(2560, online) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนเพชรพิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 40 ผลวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนเพชรพิทยาคม ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ 2) การวางแผน 3) การบูรณาการ 4) การให้บริการ 5) การพัฒนา 6) การรายงานผล และผลการใช้รูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน จากการประเมินความพึงพอใจของครูอยู่ในระดับมากที่สุด และความพึงพอใจของนักเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่าสำหรับผู้บริหารโรงเรียน ในการจัดการแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนผู้บริหารควรดำเนินการตามกระบวนการของรูปแบบ ให้ครบทั้ง 6 ขั้นตอนเพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้อย่างแท้จริง และข้อเสนอแนะสำหรับครูที่ปฏิบัติหน้าที่สอนและใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนรู้อาจใช้แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนตามนโยบายของโรงเรียนในด้านการใช้รูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนรู้อาจให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้อาจและเช่นเดียวกับงานวิจัยของประยูร เครื่องกันท์ (2560, online) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนชุมชนบ้านเจ็ดสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานีเขต 2 พบว่า การจัดแหล่งเรียนรู้ทั้งด้านวิชาการและด้านสนับสนุนวิชาการ และความพึงพอใจของผู้ใช้บริการแหล่งเรียนรู้ พบว่า หลังการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีการพัฒนามากที่สุด ระดับความพึงพอใจอยู่ที่ระดับมาก เรียงตามลำดับที่ 1 - 3 คือ ห้องสมุด ห้องพุทธศาสน์ และห้องเรียน และหลังการพัฒนาพบว่า แหล่งเรียนรู้ทุกแหล่งเรียนรู้มีการพัฒนาขึ้น ซึ่งได้เปรียบเทียบความพึงพอใจของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประเมินระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการแหล่งเรียนรู้ดังกล่าว ระหว่างวงรอบที่ 1 และวงรอบที่ 2 ในภาพรวม มีการพัฒนาคิดเป็นร้อยละ 21.80

2.5 ประเด็นด้านประสิทธิผล ด้านความยั่งยืน และด้านการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งทั้ง 3 ประเด็นนี้มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า

ประเด็นด้านประสิทธิผล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากข้อคำถามที่ว่า 1) โครงการฯ เกิดประสิทธิผล บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ 2) โครงการฯ เกิดประสิทธิผล บรรลุตามระยะเวลาและงบประมาณที่กำหนดไว้ และ 3) โครงการฯ เกิดประสิทธิผล แหล่งเรียนรู้ อาคาร สถานที่ ภูมิทัศน์ และทรัพยากรทางการศึกษา วัสดุ อุปกรณ์ ได้รับการจัดหา สร้างใหม่ ซ่อมแซม ปรับปรุง พัฒนา จนเกิดความพร้อมและเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

ประเด็นด้านความยั่งยืน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากข้อคำถามที่ว่า 1) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว บริหารเห็นความสำคัญ เห็นประโยชน์ และเห็นชอบให้มีการดำเนินโครงการเช่นเดียวกันนี้อีกในปีการศึกษาถัดไป 2) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ อาคารสถานที่ ภูมิทัศน์ และทรัพยากรทางการศึกษา ยังคงมีการพัฒนาและมีผู้รับผิดชอบดูแลอย่างต่อเนื่อง และ 3) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว ชุมชนเห็นประโยชน์ เห็นความสำคัญ มีการสนับสนุน ช่วยกันดูแลและใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

ประเด็นด้านการถ่ายทอดความรู้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากข้อคำถามที่ว่า 1) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว ผู้ประเมินโครงการมีการเผยแพร่ความรู้ในการดำเนินงานในเชิงวิชาการ 2) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว มีการประชุมจัดทำ PLC เพื่อถ่ายทอดความรู้ในการดำเนินงานในโรงเรียน และ 3) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว มีการประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อให้นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ดูแลรักษา และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ทั้ง 3 ประเด็นนี้ อาจเป็นดังที่นอกซ์ (Knox, 1972 อ้างถึงใน สมคิด พรหมจ้อย, 2560) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีความมุ่งหมายเฉพาะเพื่อแสดงให้เห็นถึงเหตุผลที่ชัดเจนของโครงการอันเป็นพื้นฐานสำคัญของการตัดสินใจว่า ลักษณะใดของโครงการมีความสำคัญมากที่สุด ซึ่งจะต้องทำการประเมินเพื่อหาประสิทธิผล และข้อมูลชนิดใดที่จะต้องเก็บไว้เพื่อการวิเคราะห์ เพื่อรวบรวมหลักฐานความเป็นจริงของโครงการและข้อมูลที่จำเป็นเพื่อนำ

ไปสู่การพิจารณาถึงประสิทธิผลและข้อมูลชนิดใดที่จะต้องเก็บไว้เพื่อการวิเคราะห์ เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การสรุปผลของโครงการ เพื่อการตัดสินใจว่าข้อมูลหรือข้อเท็จจริงใดที่สามารถนำไปใช้ได้มาก และเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจในการพัฒนาปรับปรุงโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเห็นว่าโครงการนี้มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับงานวิจัยของทรงพล สีนวล (2564, online) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการบริหารจัดการงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมโรงเรียนพะทายพิทยาสังเกตสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 22 ได้เสนอแนะไว้ว่าควรขอรับความร่วมมือจากชุมชนเพื่อให้การสนับสนุนด้านแรงงานทรัพยากรหรืองบประมาณจัดระเบียบการใช้อาคารสถานที่ให้ชัดเจนให้เกิดประโยชน์สูงสุดและควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการควบคุมดูแลอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมโดยเปิดโอกาสในชุมชนและนักเรียนเข้ามีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลกำกับติดตามและประเมินผลการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง และเช่นเดียวกับงานวิจัยของพรทิพย์ วารินิล (2563, online) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดอ่างทอง ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า ควรมีการวางแผนในการจัดหางบประมาณเพื่อสนับสนุนในการดำเนินงานอาคารสถานที่ ควรมีการจัดทำแผนการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมและจัดสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกอาคารให้เป็นสัดส่วนให้เอื้อต่อการเรียนรู้จัดให้มีแหล่งเรียนรู้เช่นสภาพแวดล้อมพื้นที่ของสนามเด็กเล่นนอกจากนี้ควรมีการตรวจสอบซ่อมบำรุงเครื่องเล่นสนามอยู่เสมอและควรจัดให้มีอุปกรณ์ป้องกันการบาดเจ็บและควรมีการซักซ้อมแผนการป้องกันภัยในศูนย์เด็กเล็กอย่างต่อเนื่อง

จากทั้ง 3 ประเด็นจะเห็นได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าโครงการดังกล่าวมีประโยชน์ต่อตนเอง โรงเรียนชุมชนและสังคม และเมื่อต้องการรักษา พัฒนาจึงมีการร่วมมือกันด้วยการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาโครงการนี้ต่อไป ดังที่ได้ระบุไว้ในด้านการถ่ายทอดความรู้ ที่ระบุไว้ว่าหลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว มีการประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อให้นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ ดูแลรักษา และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการประเมินไปใช้

จากผลการวิจัยการประเมินโครงการในครั้งนี้ เพื่อให้การประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรราชราษฎร์วิทยา) ประจำปีการศึกษา 2565 เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ผู้ประเมินมีข้อเสนอแนะในการนำผลการประเมินไปใช้ ดังนี้

1.1 ผู้บริหารควรมีการประสานความรู้มือกับชุมชนในพื้นที่หรือท้องถิ่นใกล้เคียงให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและจัดการเรียนรู้ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในโรงเรียน เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมมีความสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและชุมชนมากที่สุด เช่น การใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนหลังเลิกเรียน การเป็นสวนสาธารณะ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สถานที่ออกกำลังกายที่ชุมชนสามารถมาใช้ประโยชน์ร่วมกันได้

1.2 ควรเสนอนโยบาย แผนงาน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อี (สังวรจันทรราชราษฎร์วิทยา) ให้เห็นประโยชน์และความสำคัญเกี่ยวกับการดำเนินงาน เพื่อ ผู้นำส่วนท้องถิ่นเข้ามาช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินงานได้ต่อเนื่องและจริงจัง

1.3 ควรมีแผนการดำเนินงาน งบประมาณ เพื่อการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะในการเป็นครูผู้อำนวยความสะดวก เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด

1.4 ควรจัดทำวิจัยเพื่อเสนอแนะแนวทางการบริหาร เพื่อพัฒนาการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารโครงการ ตลอดจนเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างสูงสุด ได้แก่ แนวทางการบริหารเชิงกลยุทธ์กับการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้โรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อีดี (สังวรจันทรราชราษฎร์วิทยา) อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร

ข้อเสนอแนะสำหรับการประเมินในครั้งต่อไป

เพื่อให้การประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อีดี (สังวรจันทรราชราษฎร์วิทยา) ในปีการศึกษาถัดไป เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล และเก็บรวบรวมข้อมูลได้ทุกมิติ ดังนั้น จึงควรทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดย เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ใช้ประโยชน์สัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และนอกจากนี้ยังควรเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม (focus group) เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมทุกมิติ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการนำข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาปรับปรุงโครงการต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (online). เข้าถึงเมื่อ 1 มิถุนายน 2565. เข้าถึงได้จาก

<http://sci544148041.blogspot.com/p/6.html>.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2554). รายงานการพัฒนาบุคลากรทั้งโรงเรียนโครงการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยคณะนักวิจัยในพื้นที่. กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

ทรงศนีย์ วรหาคำ. (2560). การศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียน

วัดจันทร์ประดิษฐาราม สังกัดสำนักงานเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร".

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ธีรศักดิ์ อุ่นอารมณ์เลิศ. (2557). การประเมินโครงการ. นครปฐม : ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประวีณา โกวณิช. (2559). แนวทางการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับสถานศึกษา

เรียนรวม ระดับประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์

มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ราชมงคล ธัญบุรี.

พัชรภรณ์ โพธิ์สัย. (2558). สภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนบ้านนาค่านาในสังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ. สารนิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์

มหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.

พิชิต ฤทธิ์จรรยา. (2564). หลักการวัดและประเมินผลทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โรงเรียนเทศบาลวัดดอนไก่อีดี. (online). เข้าถึงเมื่อ 1 กรกฎาคม 2565. เข้าถึงจาก

<https://www.dkd.ac.th/history.html>

วิโรจน์ สารรัตน์. (2556). กระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษา กรณีที่เสนอต่อการศึกษาศตวรรษที่ 21.

กรุงเทพฯ: หจก.ทิพย์วิสุทธิ.

- สมคิด พรหมจ้อย. (2563). เทคนิคการประเมินโครงการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬา.
- สุริยาพร นพกรเศรษฐกุล. (online). ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา
จังหวัดระยองสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 18. เข้าถึงเมื่อ 1 กรกฎาคม
2565, เข้าถึงจาก <https://buuir.buu.ac.th/bitstream/1234567890/7379/1/Fulltext.pdf>)
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (online). ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง
(พ.ศ.2552-2561). เข้าถึงเมื่อ 1 กรกฎาคม 2565, เข้าถึงจาก
http://www.onec.go.th/onec_web/page.hp?mod=Outstand&file=view&itemId=18.)
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. online, แนวทางการจัดการทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้น
สมรรถนะทางสาขาวิชาชีพ, เข้าถึงเมื่อ 1 กรกฎาคม 2565, เข้าถึงจาก
https://webs.rmutl.ac.th/assets/upload/files/2016/09/20160908101755_51855.pdf)
- อารียา สดาร์ตัน. (2556). การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร
สำนักงานเขตราชเทวี. สารนิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหาร
การศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ภาษาต่างประเทศ

- Bloom B. S. (2005). Human Characteristic and School Learning. New York McGraw – Hill.
- Cronbach, Lee J. (1990). Essentials of psychological testing (5 ed.). New York: Harper Collins
publishers.
- Davidson D. (2002). Learning Mathematic in Group Situation, The Mathematics Teacher, 67(1).
- Fox S. Robert. (2010). School Climate Improvement: A Challenge to the School Administrator.
Colorado: Phi Dela Kappa.
- Kanjanawasee, S. (2015). CIPP model for change: Meaning, importance, and development. Social
Science Research Association of Thailand Journal, 2(1), 3-10.
- McVey G.F. (1999). Learning Environment. Oxford: Pergamon.
- Parphol, M. (2015). Curriculum evaluation for learning and development (3rd eds.) Bangkok: Cha
ransanitwong Printing Co., Ltd.
- Stufflebeam, D. L., & Shinkfield, A. J. (2007). Evaluation: Theory, models and applications. San
Francisco: Jossey-Bass.
- Stufflebeam, D. L. (2015). The 21 century CIPP model. In Alkin, M.C. (Ed). Evaluation roots: tracing
theorists' views and influences. London, england: SAGE publisher.

การประเมินโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (ค่ายพาเพลินเจริญปัญญา)
โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภोधัญบุรี จังหวัดปทุมธานี
ประจำปีการศึกษา 2565

Evaluation of projects promoting
development in all 4 areas (Wisdom creation camp) Bueng Yitho Municipal
Kindergarten 1, Bueng Yitho Subdistrict, Thanyaburi District,
Pathum Thani Province Academic year 2022.

วลีย์ โคตรรวงจันทร์¹

Wali Khodwuangchan

บทคัดย่อ

การประเมินโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (ค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภोधัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) 2) ประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) 3) ประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) 4) ประเมินผลผลิต (Product Evaluation) 5) ประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) 6) ประเมินประสิทธิผล (Effectiveness Evaluation) 7) ประเมินความยั่งยืน (Sustainability Evaluation) และ 8) ประเมินการถ่ายโยงความรู้ (Transportability Evaluation) ของโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (เข้าค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภोधัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565

การประเมินโครงการในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้กรอบแนวคิดการประเมินแบบ CIPPIEST Model ผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) คือ ผู้บริหาร ครูและพนักงาน คณะกรรมการสถานศึกษานักเรียน และผู้ปกครอง รวมจำนวนทั้งสิ้น 145 คน เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้คือ 1) แบบสอบถาม และ 2) แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป และการวิเคราะห์เนื้อหา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงพรรณนา สรุปผลการประเมินได้ดังนี้

1. ผลการประเมินโครงการ จากผู้บริหาร ครูและพนักงาน และคณะกรรมการสถานศึกษา มีผลการประเมินโดยรวมและรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก คือ 1) ด้านกระบวนการดำเนินงาน 2) ด้านผลผลิต และ 3) ด้านประสิทธิผล

2. ผลการประเมินโครงการจากการสัมภาษณ์นักเรียน พบว่า โครงการนี้มีประโยชน์ซึ่งนักเรียนอยากให้งดกิจกรรมเช่นนี้อีกในปีถัดไป และอยากให้มีการเรียนรู้อื่นๆเกี่ยวกับการร้องเพลง การเต้น และกิจกรรมเข้าจังหวะ ส่วนสิ่งที่นักเรียนประทับใจที่สุด ได้แก่ คุณครูใจดี และสนุกสนาน

3. ผลการประเมินโครงการจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง พบว่า โดยภาพรวมผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อ

¹ รองผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียนดวงกมล สังกัดเทศบาลนครรังสิต จังหวัดปทุมธานี

โครงการในครั้งนี้ อยากให้จัดทำโครงการเช่นนี้อีกในทุกปี สำหรับในปีถัดไปหากให้ชุมชนมีส่วนร่วมอาจทำได้โดยเพิ่มฐานการเรียนรู้โดยให้เป็นฐานการเรียนรู้จากปราชญ์ชุมชน เป็นต้น

คำสำคัญ : การประเมินโครงการ, การส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน,โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1

Abstract

Project Evaluation to promote the development of all 4 skills (Attending to Pa-Ploen Charoen Panya Camp) Bueng Yitho Municipal Kindergarten School 1 Bueng Yitho Subdistrict Thanyaburi District Pathum Thani Province aims to 1) Context Evaluation, 2) Input Evaluation, 3) Process Evaluation, 4) Product Evaluation, 5) Impact Evaluation, 6) Effectiveness Evaluation, 7) Sustainability Evaluation, and 8) Transportability Evaluation of development of all 4 skills project (Attending to Pa-Ploen Charoen Panya Camp) Bueng Yitho Municipal Kindergarten School 1 Bueng Yitho Subdistrict Thanyaburi District Pathum Thani Province

This project evaluation is survey research using the CIPPIEST Model evaluation conceptual framework. Key informants are the school's administrator, teacher, staff, the school committee, students, and parent representatives, for a total of 145 people. This project evaluation has collected quantitative and qualitative data. The tools used were 1) questionnaires and 2) interviews. Analyze data with ready-made computer programs and content analysis. The statistics used for analysis and presentation are frequency, percentage, average, standard deviation and descriptive statistics. The results of the evaluation can be summarized as follows:

1.The project evaluation results from administrators, teachers, staff, and the school board showed that the overall and individual evaluation results were at a high level in all aspects. The average scores from highest to lowest were ranked in the top 3: 1) the operational process, 2) the output, and 3) the effectiveness.

2.The project evaluation results from the interviews with students found that this project was useful and students wanted to organize activities like this again in the following year and wanted to have a learning base related to singing, dancing, and rhythmic activities. As for what students were most impressed with, the teachers were kind and fun.

3.The project evaluation results from the interview with parents found that overall, parents were satisfied with the project this time and wanted to organize a project like this every year. For the next year, if the community is involved, it can be done by adding a learning base by making it a learning base from community wise men, etc.

Key word : Project evaluation, Promoting development in all 4 areas, Bueng Yitho Municipal Kindergarten 1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเจริญเติบโตและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยช่วงอายุ 0-5 ปีถือว่ามีสำคัญต่อพัฒนาการของเด็กที่จะปลูกฝังให้เด็กเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพและเป็นรากฐานการดำเนินชีวิตในอนาคตต่อไป พ่อแม่ควรตระหนักถึงความสำคัญและดูแลเอาใจใส่ในการอบรมเลี้ยงดูลูกในช่วงวัยดังกล่าว ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) นักจิตวิเคราะห์ได้ย้ำให้เห็นว่าวัยเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์คือระยะ 5 ปีแรกของคนเรา ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับในตอนต้น ๆ ของชีวิตจะมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนเราตลอดจนถึงวาระสุดท้าย เขาเชื่อว่าการอบรมเลี้ยงดูในระยะปฐมวัยนั้นจะมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต อิริคสัน (Erikson) กล่าวว่า วัยทารกตอนปลายเป็นช่วงที่บุคคลเรียนรู้เจตคติของความมั่นใจหรือไม่มั่นใจ ซึ่งขึ้นอยู่กับสิ่งที่พ่อแม่ให้สิ่งที่เด็กต้องการ อาหารการเอาใจใส่ และความรักอย่างชื่นชม เจตคติเหล่านี้ซึ่งเด็กมีอยู่และจะคงอยู่ไปตลอดชีวิต (ปิยวัฒน์ เกตุวงศา และคณะ, 2563) จากที่กล่าวมาทำให้เห็นถึงความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย แต่ด้วยภาวะสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันพ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัวจึงไม่มีเวลาอบรมเลี้ยงดูลูก ทำให้พ่อแม่ต้องพึ่งสถานรับเลี้ยงเด็กทั้งของภาครัฐและเอกชนด้วยคาดหวังให้สถานรับเลี้ยงเด็กดูแลลูกเป็นอย่างดี ดังนั้น ภาครัฐควรตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลเด็กปฐมวัยและสถานรับเลี้ยงเด็กให้มีคุณภาพ เพื่อเด็กจะได้รับการส่งเสริมและเติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพ

การพัฒนาเด็กปฐมวัยจึงถือว่าเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ และเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การเจริญเติบโตของประเทศในอนาคต ทั้งนี้ การพัฒนาต้องเริ่มต้นจากคุณภาพของเด็กในปัจจุบัน โดยมีแนวคิดหลักมาจากหลักฐานเชิงประจักษ์ของทฤษฎีที่สำคัญในหลายทฤษฎี กล่าวคือ พัฒนาการและประสบการณ์ในช่วงแรกของชีวิตจะมีผลต่อการกำหนดโครงสร้างการพัฒนาทางสมองของเด็กโดยทางเดินประสาทสัมผัส (Sensory Pathway) ทั้งด้านการมองเห็นและการได้ยินจะได้รับการพัฒนาเป็นลำดับแรก ตามมาด้วยการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและการเรียนรู้ ซึ่งจะมีการเจริญเติบโตสูงสุดในช่วงปีแรกของชีวิต และเป็นรากฐานสำหรับการเรียนรู้ พฤติกรรม และสุขภาพในอนาคต ดังนั้น ช่วงปฐมวัยจึงเป็นช่วงที่สำคัญที่สุดของชีวิต เพราะเป็นช่วงที่พัฒนาการด้านต่าง ๆ เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา ภาษา จริยธรรม ความคิดสร้างสรรค์ และทักษะทางสังคม อีกทั้งการลงทุนในช่วงแรกของชีวิตจะทำให้ได้รับผลตอบแทนสูงที่สุด และยังช่วยเพิ่มผลิตภาพของการลงทุนในช่วงระยะเวลาถัดไป เนื่องจากทักษะที่ได้รับในช่วงแรกจะช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ในระยะเวลาต่อมา การลงทุนในเด็กที่ช่วงแรกเกิดจนถึงปฐมวัย (ศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย (ทีแพค) สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2563)

โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ได้จัดทำโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (เข้าค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) ประจำปีการศึกษา 2565 ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ให้นักเรียนเกิดทักษะในการคิด ค้นคว้าและสร้างสรรค์ผลงาน 2) ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า 3) ให้นักเรียนได้มีประสบการณ์จากกิจกรรมต่าง ๆ และนำไปปรับใช้ในการเรียนในระดับสูงขึ้น 4) ให้นักเรียนมีความสุขสนุกสนานในกิจกรรมการเรียนการสอน และ 5) ให้นักเรียนเกิดความสามัคคีในหมู่คณะ รูปแบบกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงจากการเข้าค่ายที่มีฐานกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงให้นักเรียนได้เป็นอย่างดี เพราะนักเรียนจะได้สัมผัสและลงมือปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวด้วยตนเองผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ 7 ฐานดังนี้ ฐานที่ 1 นวดพาเพลิน (Sook Na. Massage) ฐานที่ 2 รักษ์ไทย (Love & Like Thai) ฐานที่ 3 อังกฤษคิดส์สนุก (English Kids for fun) ฐานที่ 4 ศิลป์สร้างสรรค์ (Create Arts) ฐานที่ 5 คณิตคิดส์มหัศจรรย์ (Magic Maths) ฐานที่ 6 EF ธรรมชาติ (First Aid Kids For EF) และ ฐานที่ 7 ครีวอาสา (Funny Cooking)

ผู้ประเมินโครงการในฐานะที่เป็นผู้บริหาร ตำแหน่งรองผู้อำนวยการ จึงได้ทำการประเมินโครงการดังกล่าว เพื่อให้ทราบข้อมูลการดำเนินการแต่ละขั้นตอน จุดเด่น จุดด้อย ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง และเพื่อให้ได้ข้อมูลของโครงการที่จะเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงพัฒนาโครงการต่าง ๆ ของโรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

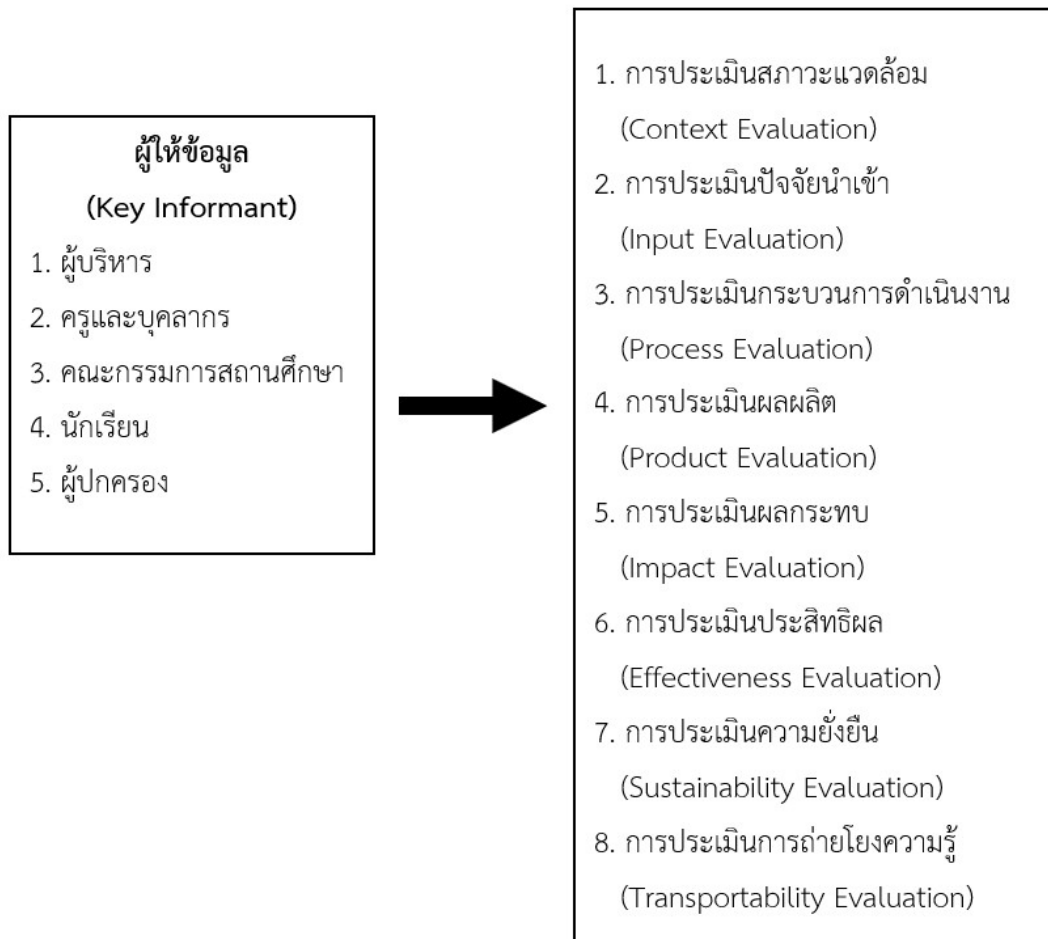
1. เพื่อประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation) ของโครงการส่งเสริมพัฒนาการ ทั้ง 4 ด้าน (เข้าค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอดงเจริญ จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565
2. เพื่อประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) ของโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (เข้าค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอดงเจริญ จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565
3. เพื่อประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) ของโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (เข้าค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอดงเจริญ จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565
4. เพื่อประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ของโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (เข้าค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอดงเจริญ จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565
5. เพื่อประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) ของโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (เข้าค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอดงเจริญ จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565
6. เพื่อประเมินประสิทธิผล (Effectiveness Evaluation) ของโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (เข้าค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอดงเจริญ จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565
7. เพื่อประเมินความยั่งยืน (Sustainability Evaluation) ของโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (เข้าค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอดงเจริญ จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565
8. เพื่อประเมินการถ่ายทอดความรู้ (Transportability Evaluation) ของโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (เข้าค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอดงเจริญ จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565

กรอบแนวคิด

การประเมินในครั้งนี้มุ่งศึกษาการดำเนินงานโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (ค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ประจำปีการศึกษา 2565 โดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPPIEST MODEL ตามแนวความคิดของ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 2015, อ้างถึงใน สมคิด พรหมจ้อย, 2563) ซึ่งแบ่งการประเมินออกเป็น 8 ด้าน คือ 1) การประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation) 2) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) 3) การประเมินกระบวนการดำเนินงาน (Process Evaluation) 4) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation)

5) การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) 6) การประเมินประสิทธิผล (Effectiveness Evaluation) 7) การประเมินความยั่งยืน (Sustainability Evaluation) และ 8) การประเมินการถ่ายทอดความรู้ (Transportability Evaluation) ดังภาพ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา

การประเมินครั้งนี้ ดำเนินการประเมินโดยใช้รูปแบบประเมิน CIPPIEST MODEL ตามแนวความคิดของ สต๊ฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 2015, อ้างถึงใน สมคิด พรหมจักษ์, 2563) เป็นการประเมินเพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ โดยประเมินในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1.1 การประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation)
- 1.2 การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation)
- 1.3 การประเมินกระบวนการดำเนินงาน (Process Evaluation)
- 1.4 การประเมินผลผลิต (Product Evaluation)
- 1.5 การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation)
- 1.6 การประเมินประสิทธิผล (Effectiveness Evaluation)

1.7 การประเมินความยั่งยืน (Sustainability Evaluation)

1.8 การประเมินการถ่ายโยงความรู้ (Transportability Evaluation)

2. ขอบเขตของผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) และการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) จากการตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้บริหาร ครูและบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา

ผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) จากการสัมภาษณ์ ได้แก่ นักเรียน และผู้ปกครอง

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัย ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 1) ทำหนังสือขออนุญาตผู้บังคับบัญชาเพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินโครงการ
- 2) การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้ประเมินโครงการดำเนินการแจกแบบสอบถามและเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ได้กลับคืนมาครบถ้วนจำนวน 25 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100
- 3) การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักเรียนและผู้ปกครอง ผู้ประเมินได้รับความอนุเคราะห์จากครูประจำชั้นเป็นผู้สัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลให้จนครบถ้วน ได้กลับคืนมาครบถ้วนจำนวน 120 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การสร้างเครื่องมือและหาคุณภาพเครื่องมือ

ในการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดำเนินการดังนี้

1 การสร้างแบบสอบถามเพื่อการประเมินโครงการ (สำหรับผู้บริหาร ครูและพนักงาน และคณะกรรมการสถานศึกษา) เรื่อง การประเมินโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (ค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอบึงบุรี จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565

1.1 ศึกษาทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

1.2 สร้างแบบสอบถามโดยนำแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลต่าง ๆ ทั้งหมดที่ศึกษามาสร้างเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จากนั้นหาคุณภาพแบบสอบถามโดยการหาความตรง (Validity) และการหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability)

2. การสร้างแบบสัมภาษณ์ ดำเนินการโดย ศึกษาข้อมูล แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์ของการจัดทำโครงการ แล้วนำมาสร้างเป็นข้อคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมินผลการดำเนินโครงการ แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน (ดังรายนามในภาคผนวก) พิจารณาตรวจสอบความตรงและความถูกต้องของเนื้อหา พิจารณาจากค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index of Item Objective Congruence)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ประเมินได้วิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป และนำข้อมูลที่ได้นำมาดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

- 1) วิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 1 เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ
- 2) วิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 2 เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อโครงการ โดยการคำนวณหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และแปลความหมายของคะแนน เทียบกับเกณฑ์เพื่อแปลความหมายของคะแนน (พิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2564) ดังนี้

4.51 - 5.00 หมายถึง มีความสอดคล้อง / มีความคิดเห็น ในระดับมากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายถึง มีความสอดคล้อง / มีความคิดเห็น ในระดับมาก

2.51 - 3.50 หมายถึง มีความสอดคล้อง / มีความคิดเห็น ในระดับปานกลาง

1.51 - 2.50 หมายถึง มีความสอดคล้อง / มีความคิดเห็น ในระดับน้อย

1.00 - 1.50 หมายถึง มีความสอดคล้อง / มีความคิดเห็น ในระดับน้อยที่สุด

2. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะเป็นข้อความบรรยาย (Descriptive)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลแล้ว นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติวิเคราะห์ คือ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติพรรณนา

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปจากผู้ให้ข้อมูล (Key Informant)

ผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) ทั้งหมด มีจำนวนทั้งสิ้น 145 คน คิดเป็นร้อยละ 100.00 ซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นนักเรียน จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 65.50 รองลงมาคือ ผู้ปกครอง จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 17.25 ครูและพนักงาน จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 9.65 คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 4.85 และ เป็นผู้บริหาร จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 2.75 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินโครงการจากผู้บริหาร ครูและพนักงาน และคณะกรรมการสถานศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินโครงการจากผู้บริหาร ครูและพนักงาน และคณะกรรมการสถานศึกษา ทั้งในภาพรวมและรายด้าน มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2.1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับ และอันดับที่ของการประเมินโครงการส่งเสริม

พัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (ค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1

ตำบลบึงยี่โถ อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565 ในภาพรวม

ภาพรวม ทั้ง 8 ด้าน	ผู้ให้ข้อมูล = 25 คน		ระดับ	อันดับ ที่
	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน		
1. ด้านสภาวะแวดล้อม	4.32	0.40	มาก	8
2. ด้านปัจจัยนำเข้า	4.39	0.36	มาก	4
3. ด้านกระบวนการดำเนินงาน	4.41	0.36	มาก	1
4. ด้านผลผลิต	4.40	0.32	มาก	2
5. ด้านผลกระทบ	3.76	0.32	มาก	7
6. ด้านประสิทธิผล	4.40	0.40	มาก	3
7. ด้านความยั่งยืน	3.80	0.27	มาก	5
8. ด้านการถ่ายทอดความรู้	3.78	0.33	มาก	6
รวม	4.20	0.34	มาก	

การประเมินโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (ค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอดุสิต จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565 ด้านสภาวะแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก คือ 1) รูปแบบกิจกรรมที่จัดในโครงการมีความสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและชุมชน (ค่าเฉลี่ย = 4.38, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.37) 2) วัน เวลา สถานที่จัดโครงการ และงบประมาณ กำหนดขึ้นโดยคำนึงถึงความเหมาะสมของบริบทโรงเรียน และชุมชน (ค่าเฉลี่ย = 4.35, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.33) และ 3) เป้าหมาย และผลที่คาดว่าจะได้จากโครงการ กำหนดขึ้นโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ความเหมาะสมของบริบทโรงเรียน และชุมชน (ค่าเฉลี่ย = 4.33, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.41) ตามลำดับ

การประเมินโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (ค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอดุสิต จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565 ด้านปัจจัยนำเข้า มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก คือ 1) ผู้รับผิดชอบโครงการ และคณะทำงาน เป็นผู้มีความรู้ ความสนใจ ความสามารถเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย = 4.46, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.37) 2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการจนแล้วเสร็จ (ค่าเฉลี่ย = 4.45, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.39) และ 3) ระยะเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการมีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย = 4.40, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.36) ตามลำดับ

การประเมินโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (ค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอดุสิต จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565 ด้านกระบวนการดำเนินงาน มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก คือ 1) มีการประชุมชี้แจง สื่อสาร ประชาสัมพันธ์ ให้ผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องเข้าใจขั้นตอนและวิธีการดำเนินการ (ค่าเฉลี่ย = 4.44, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.38) 2) มีการประชาสัมพันธ์ให้นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนทราบเกี่ยวกับรายละเอียด วัน เวลา สถานที่ และประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับจากการจัดทำโครงการนี้ (ค่าเฉลี่ย = 4.41, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.32) และ 3) มีการดำเนินกิจกรรมตามโครงการทุกกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและเป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้ในโครงการ (ค่าเฉลี่ย = 4.40, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.41) ตามลำดับ

การประเมินโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (ค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอดุสิต จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565 ด้านผลลัพธ์ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทั้ง 3 ข้อ คือ 1) ฐานการเรียนรู้ กิจกรรมที่จัดขึ้นในวันที่ 15 มีนาคม 2566 เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนทั้งด้านสาระความรู้ และความสนุกสนาน (ค่าเฉลี่ย = 4.43, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.35) 2) ฐานการเรียนรู้ กิจกรรมที่จัดขึ้นในวันที่ 15 มีนาคม 2566 ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของผู้เรียน (ค่าเฉลี่ย = 4.40, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.32) และ 3) ฐานการเรียนรู้ กิจกรรมที่จัดขึ้นในวันที่ 15 มีนาคม 2566 ช่วยส่งเสริมทักษะทางวิชาการและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ให้กับผู้เรียน (ค่าเฉลี่ย = 4.39, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.29) ตามลำดับ

การประเมินโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (ค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอดุสิต จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565 ด้านผลกระทบ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทั้ง 3 ข้อ คือ 1) โครงการที่จัดขึ้นในครั้งนี้ เกิดผลกระทบโดยตรงต่อผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ทั้งด้านวิชาการ และด้านการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (ค่าเฉลี่ย = 3.71, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.30) 2) โครงการที่จัดขึ้นในครั้งนี้ เกิดผลกระทบโดยตรงต่อครูและคณะทำงาน ทำให้ได้รับประโยชน์เกิดประสบการณ์ในการจัดทำโครงการ และการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน (ค่าเฉลี่ย

=3.65, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน =0.38) และ 3) โครงการที่จัดขึ้นในครั้งนี้ เกิดผลกระทบทางอ้อมต่อชุมชน ทำให้เกิดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ให้กับชุมชน (ค่าเฉลี่ย =3.62, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน =0.29) ตามลำดับ

การประเมินโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (เข้าค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565 ด้านประสิทธิผล มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก คือ 1) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว โครงการฯ เกิดประสิทธิผล บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (ค่าเฉลี่ย =4.42, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน =0.39) 2) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว โครงการฯ เกิดประสิทธิผล บรรลุตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ (ค่าเฉลี่ย =4.41, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน =0.38) และ 3) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว โครงการฯ เกิดประสิทธิผล มีผู้เข้าร่วมโครงการบรรลุตามจำนวนที่กำหนดไว้ (ค่าเฉลี่ย =4.40, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน =0.43) ตามลำดับ

การประเมินโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (เข้าค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565 ด้านความยั่งยืน มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทั้ง 3 ข้อ คือ 1) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว ผู้บริหารเห็นความสำคัญ เห็นประโยชน์ และเห็นชอบให้มีการดำเนินโครงการเช่นเดียวกันนี้อีกในปีการศึกษาถัดไป (ค่าเฉลี่ย =3.84, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน =0.26) 2) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว ครูผู้สอนได้นำกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการไปพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง (ค่าเฉลี่ย =3.80, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน =0.31) และ 3) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว ชุมชนเห็นประโยชน์ เห็นความสำคัญ และเข้ามามีส่วนร่วม สนับสนุนให้มีการดำเนินโครงการเช่นเดียวกันนี้อีกในปีการศึกษาถัดไป (ค่าเฉลี่ย =3.76, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน =0.24) ตามลำดับ

การประเมินโครงการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (เข้าค่ายพาเพลินเจริญปัญญา) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลบึงยี่โถ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดปทุมธานี ประจำปีการศึกษา 2565 ด้านการถ่ายโยงความรู้ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก คือ 1) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว ผู้บริหารและครู สังเกตเห็นว่าผู้เรียนสามารถถ่ายโยงความรู้จากกิจกรรมที่ได้เข้าร่วมในวันที่ 15 มีนาคม 2566 นำไปใช้เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของตนเองได้ (ค่าเฉลี่ย =3.86, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน =0.33) 2) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว ผู้บริหารและครู สังเกตเห็นว่าผู้เรียนสามารถถ่ายโยงความรู้จากกิจกรรมที่ได้เข้าร่วมในวันที่ 15 มีนาคม 2566 นำไปใช้เพื่อส่งเสริมของทักษะทางวิชาการของตนเองได้ (ค่าเฉลี่ย =3.83, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน =0.39) และ 3) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว ผู้ประเมินโครงการมีการเผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจในการดำเนินโครงการฯ (ค่าเฉลี่ย =3.74, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน =0.31) ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินโครงการจากนักเรียน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินโครงการจากนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด ซึ่งเป็นนักเรียนระดับชั้นอนุบาล ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมินโครงการจากนักเรียนในครั้งนี้ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ โดยได้รับความอนุเคราะห์จากครูประจำชั้นเป็น ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้ให้อย่าง

สรุปได้ว่า นักเรียนส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นว่า โครงการนี้มีประโยชน์ ความรู้ที่ได้รับ เช่น ได้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ ได้คิดเลข เมื่อเรียงลำดับฐานการเรียนรู้ กิจกรรมที่ชอบ 3 อันดับแรก ได้แก่ 1) อังกฤษคิดส์สนุก (English Kids for fun) 2) ฐานศิลปะสร้างสรรค์ (Create Arts) และ 3) ฐานครัวอาสา (Funny Cooking) ซึ่งนักเรียนอยาก

ให้จัดกิจกรรมเช่นนี้อีกในปีถัดไป และอยากให้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับการร้องเพลง การเต้น และกิจกรรมเข้าจังหวะ ส่วนสิ่งที่นักเรียนประทับใจที่สุด ได้แก่ คุณครูใจดี และสนุกสนาน

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินโครงการจากผู้ปกครอง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินโครงการจากผู้ปกครอง (โดยใช้สัดส่วน ร้อยละ 25 ของจำนวน ผู้ปกครองทั้งหมด) ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมินโครงการผู้ปกครองในครั้งนี้ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ โดยได้รับความอนุเคราะห์จากครูประจำชั้นเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้ให้อย่างครบถ้วน

สรุปได้ว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจต่อโครงการนี้ มีความคิดเห็นว่า มีการประชาสัมพันธ์โครงการที่ดี ผู้ปกครองรับทราบ วันเวลา สถานที่จัดโครงการ ผู้ปกครองรับทราบว่ากิจกรรมนี้จะเป็นประโยชน์ต่อบุตรหลานของตนเอง มีความคิดเห็นว่าโครงการนี้มีประโยชน์ต่อบุตรหลาน และชุมชน ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาโครงการและให้ชุมชนมามีส่วนร่วมในครั้งต่อไป ได้แก่ ให้มีปราชญ์ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นวิทยากร เพิ่มฐานการเรียนรู้จากอาชีพในชุมชน และขอสนับสนุนงบประมาณจากภาคเอกชนในชุมชน ตามความเหมาะสม

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผล ผู้ประเมินโครงการจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญ จากการค้นพบในการประเมินโครงการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ผลการประเมินโครงการ จากผู้บริหาร ครูและพนักงาน และคณะกรรมการสถานศึกษามีผลการประเมินโดยรวมและรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก คือ 1) ด้านกระบวนการดำเนินงาน 2) ด้านผลผลิต และ 3) ด้านประสิทธิผลทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดทำโครงการดังกล่าวได้กำหนดขึ้นจากการคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียน ร่วมกับการพิจารณาถึงวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ บริบทของโรงเรียนและชุมชน ประกอบกับโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่จัดทำขึ้นสอดคล้องกับสาระสำคัญของพระราชบัญญัติการพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ.2562 (สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี, online, 1 กรกฎาคม 2565, จาก https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/A/056/T_0005.PDF) ที่ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยเน้นการดูแล พัฒนาและจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์แบ่งออกเป็น 3 แนวทาง คือ การดูแล (Care) การพัฒนา (Development) และการจัดการเรียนรู้ (Education) ซึ่งการพัฒนาเด็กปฐมวัยนั้นจะต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมพัฒนาการ สร้างเจตคติที่ดี มีเตรียมความพร้อมตามวัย และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับบทความวิจัยของทัศนัย สูงใหญ่ (2566) ที่ศึกษาเรื่องแนวทางการจัดประสบการณ์รูปแบบโครงงานเป็นฐานสำหรับเด็กปฐมวัยเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ได้สรุปข้อเสนอแนะไว้ว่า การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยในยุคปัจจุบัน ควรมุ่งเน้นการส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ที่จำเป็นในอนาคต ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการของเด็กในปัจจุบัน ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากความสนใจของเด็กจะช่วยเพิ่มพูนการเรียนรู้ได้มากยิ่งขึ้น โดยสิ่งที่เป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งคือการปรับเปลี่ยนวิธีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นของผู้เรียน การจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ เน้นให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเอง เลือกในสิ่งที่สนใจ โดยมีครูเป็น ผู้คอยอำนวยความสะดวก ให้คำแนะนำ สร้างแรงบันดาลใจ สร้างความท้าทาย ความสนุกในการเรียนจะทำให้เด็กได้เรียนรู้และฝึกฝนทักษะที่จำเป็น จึงส่งผลให้ผลการประเมินโดยรวมและรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้ผู้ประเมินจะได้อภิปรายในประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

2.1 ด้านสถานะแวดล้อม ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ผลการประเมินพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาจากข้อคำถามมีดังนี้

2.1.1 ด้านสถานะแวดล้อม พิจารณาจากข้อคำถามที่ว่า 1) ความเป็นมาหลักการและเหตุผลของโครงการมีความสอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษา และวิสัยทัศน์ของโรงเรียน 2) วัตถุประสงค์ของโครงการมีความสอดคล้องกับสภาพความต้องการของนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน 3) รูปแบบกิจกรรมที่จัดในโครงการมีความสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและชุมชน 4) วัน เวลา สถานที่จัดโครงการ และงบประมาณ กำหนดขึ้นโดยคำนึงถึงความเหมาะสมของบริบทโรงเรียน และชุมชน 5) เป้าหมายและผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการกำหนดขึ้นโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ความเหมาะสมของบริบทโรงเรียน และชุมชน

2.1.2 ด้านปัจจัยนำเข้า พิจารณาจากข้อคำถามที่ว่า 1) ผู้รับผิดชอบโครงการ และคณะทำงานเป็นผู้มีความรู้ ความสนใจ ความสามารถเหมาะสม 2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการจนแล้วเสร็จ 3) ระยะเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการมีความเหมาะสม 4) สถานที่ที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการมีความเหมาะสม 5) งบประมาณที่ใช้สำหรับดำเนินโครงการมีความเหมาะสม และ 6) วัสดุ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้สำหรับดำเนินโครงการมีความเหมาะสม

2.1.3 ด้านกระบวนการดำเนินงาน พิจารณาจากข้อคำถามที่ว่า 1) มีการประชุมชี้แจง สื่อสารประชาสัมพันธ์ ให้ผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องเข้าใจขั้นตอนและวิธีการดำเนินการ 2) มีการประชาสัมพันธ์ให้นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนทราบเกี่ยวกับรายละเอียด วัน เวลา สถานที่ และประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับจากการจัดทำโครงการนี้ 3) มีการดำเนินกิจกรรมตามโครงการทุกกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและเป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้ในโครงการ และ 4) มีการติดตามผลการดำเนินงาน การใช้งบประมาณ และมีการรายงานผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการทุกกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการประเมินโครงการตามแนวคิดของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 2015 อ้างใน สมคิด พรหมจรรย์, 2564) การประเมินภาพรวมของโครงการ ตั้งแต่บริบท ปัจจัยป้อน กระบวนการ และผลผลิต (Context, Input, Process and product) โดยจะใช้วิธีการสร้างเกณฑ์และประสิทธิภาพของโครงการ ทั้งภาพรวมหรือรายปัจจัยเป็นสำคัญ ซึ่งพออธิบายได้ดังนี้ การประเมินด้านบริบท (context Evaluation) เป็นการศึกษาปัจจัยพื้นฐานที่นำไปสู่การพัฒนาเป้าหมายของโครงการ ได้แก่ บริบทของสภาพแวดล้อม นโยบาย วิสัยทัศน์ ปัญหา แหล่งทุน สภาพความผันผวนทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ตลอดจนแนวโน้มการก่อตัวของปัญหาที่อาจจะเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการ เป็นต้น การประเมินปัจจัยป้อน (Input Evaluation) เพื่อค้นหาประสิทธิภาพขององค์ประกอบที่นำมาเป็นปัจจัยป้อน อาจจะทำเป็นบุคคล สิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือ อุปกรณ์ ทรัพยากร ศักยภาพการบริหารงาน เป็นต้น การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการศึกษาต่อการประเมินบริบทและปัจจัยป้อนว่า กระบวนการเป็นไปตามแผนที่วางไว้ เป็นการศึกษาค้นหาข้อบกพร่อง จุดอ่อน หรือจุดแข็งของกระบวนการบริหารจัดการโครงการที่จะนำโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิรัตน์ จุติประภาศ (2559) ที่ประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพเด็กปฐมวัย โรงเรียนเทศบาล 4 มหาราช พบว่า โครงการมีความเหมาะสม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ผู้บริหารมีการสนับสนุนการจัดกิจกรรมของโครงการ ด้านการอำนวยความสะดวก พบว่า โครงการมีความเหมาะสม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า มีการนิเทศแนะนำงานแก่สมาชิกกลุ่มด้วยความเต็มใจและกระตือรือร้น มีการรวบรวมข้อมูลสถานการณ์สภาพภายนอกเป็นข้อมูลประกอบการวางแผน

2.2 ด้านผลผลิต ด้านผลกระทบ ด้านประสิทธิผล ผลการประเมินพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาจากข้อคำถามมีดังนี้

2.2.1 ด้านผลผลิต พิจารณาจากข้อคำถามที่ว่า 1) กิจกรรมที่จัดขึ้นในวันที่ 15 มีนาคม 2566 เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนทั้งด้านสาระความรู้ และความสนุกสนาน ฐานการเรียนรู้ 2) กิจกรรมที่จัดขึ้นในวันที่ 15 มีนาคม 2566 ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของผู้เรียน ฐานการเรียนรู้ และ 3) กิจกรรมที่จัดขึ้นในวันที่ 15 มีนาคม 2566 ช่วยส่งเสริมทักษะทางวิชาการและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ให้กับผู้เรียน

2.2.2 ด้านผลกระทบ พิจารณาจากข้อคำถามที่ว่า 1) โครงการที่จัดขึ้นในครั้งนี้ เกิดผลกระทบโดยตรงต่อผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ทั้งด้านวิชาการ และด้านการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน 2) โครงการที่จัดขึ้นในครั้งนี้ เกิดผลกระทบโดยตรงต่อครูและคณะทำงาน ทำให้ได้รับประโยชน์เกิดประสบการณ์ในการจัดทำโครงการ และการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน และ 3) โครงการที่จัดขึ้นในครั้งนี้ เกิดผลกระทบทางอ้อมต่อชุมชน ทำให้เกิดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ให้กับชุมชน

2.2.3 ด้านประสิทธิผล พิจารณาจากข้อคำถามที่ว่า 1) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว โครงการฯ เกิดประสิทธิผล บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ 2) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว โครงการฯ เกิดประสิทธิผล บรรลุตามงบประมาณที่กำหนดไว้ 3) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว โครงการฯ เกิดประสิทธิผล บรรลุตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ และ 4) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว โครงการฯ เกิดประสิทธิผล มีผู้เข้าร่วมโครงการบรรลุตามจำนวนที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการประเมินโครงการตามแนวคิดของสเติก (Stake, อ้างใน สมคิด พรหมจ้อย, 2564) ที่เสนอว่าการประเมินโครงการจะต้องมี 2 ส่วน คือ การบรรยาย (Descriptive) และการตัดสินคุณค่า (Judgment) ในส่วนการตัดสินคุณค่านั้นต้องคำนึงถึงการปฏิบัติการ (Transactions) ที่เป็นผลสำเร็จของการจัดกระทำงานเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสภาพความเป็นจริง มีส่วนประกอบ 3 ส่วนเช่นกัน คือ สิ่งนำ ปฏิบัติการ และผลลัพธ์ และเช่นเดียวกับสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 2015 อ้างใน สมคิด พรหมจ้อย, 2564) ที่เสนอว่า การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการตรวจสอบประสิทธิผลของโครงการ โดยเฉพาะความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับผลลัพธ์ ที่ได้แล้วนำเกณฑ์ที่กำหนดไว้ไปตัดสินเกณฑ์มาตรฐานนั้น อาจจะกำหนดขึ้นเองหรืออาศัยเกณฑ์ที่บุคคลหรือหน่วยงานอื่นกำหนดไว้ก็ได้ การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation: I) เป็นการประเมินผลงานหรือผลที่เกิดจากการเรียน และนำความรู้ที่เกิดขึ้นไปใช้ในการทำงานได้ การประเมินประสิทธิผล (Effectiveness Evaluation: E) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียนหลักจากจบหลักสูตรว่ามีคุณภาพและความสำเร็จในระดับสูง หรือตรวจสอบความก้าวหน้าด้านความรู้ ความสามารถ หลังปฏิบัติงานไปแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกรแก้ว ทัทมาลัย (2560) ที่ศึกษาการพัฒนาแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า จากการประเมินประสิทธิผลการใช้รูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย พบว่า ครูพี่เลี้ยงเด็กเกิดความรู้ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย มีพฤติกรรมการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยดีขึ้น และทำให้เด็กมีพัฒนาการดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) และเช่นเดียวกับงานวิจัยของสมสุดา มัชฌมจันทร์ (2563) ที่ศึกษาเรื่องการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบโครงการ (Project Approach) เป็นนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลางรูปแบบหนึ่งที่เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ในเรื่องที่สนใจอย่างลุ่มลึก การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบโครงการแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เริ่มต้นโครงการ เป็นระยะที่เด็กค้นพบหัวเรื่องที่สนใจ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เดิม และรวบรวมคำถามที่อยากรู้เกี่ยวกับหัวเรื่องของโครงการ ระยะที่ 2 พัฒนาโครงการ เป็นระยะที่เปิดโอกาสให้เด็กได้สืบค้นข้อมูลเพื่อค้นหาคำตอบของคำถามที่ตั้งไว้ในระยะที่ 1 ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ระยะที่ 3 สรุปผลโครงการ เป็นระยะที่เด็กประเมินผลและนำเสนอโครงการ พบว่า โครงการมีประสิทธิผลอยู่ในระดับมาก

2.3 ด้านความยั่งยืน และด้านการถ่ายทอดความรู้ ผลการประเมินพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาจากข้อคำถามมีดังนี้

2.3.1 ด้านความยั่งยืน พิจารณาจากข้อคำถามที่ว่า 1) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว ผู้บริหาร

เห็นความสำคัญ เห็นประโยชน์ และเห็นชอบให้มีการดำเนินโครงการเช่นเดียวกันนี้อีกในปีการศึกษาถัดไป 2) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว ครูผู้สอนได้นำกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการไปพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง และ 3) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว ชุมชนเห็นประโยชน์ เห็นความสำคัญ และเข้ามามีส่วนร่วม สนับสนุนให้มีการดำเนินโครงการเช่นเดียวกันนี้อีกในปีการศึกษาถัดไป

2.3.2 ด้านการถ่ายโยงความรู้ พิจารณาจากข้อคำถามที่ว่า 1) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว มีการประชุม PLC ผู้บริหารและครูเพื่อถ่ายโยงความรู้ในการดำเนินงานโครงการฯ 2) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว ผู้บริหารและครู สังเกตเห็นว่าผู้เรียนสามารถถ่ายโยงความรู้จากกิจกรรมที่ได้เข้าร่วมในวันที่ 15 มีนาคม 2566 นำไปใช้เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของตนเองได้ 3) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว ผู้บริหารและครู สังเกตเห็นว่าผู้เรียนสามารถถ่ายโยงความรู้จากกิจกรรมที่ได้เข้าร่วมในวันที่ 15 มีนาคม 2566 นำไปใช้เพื่อส่งเสริมของทักษะทางวิชาการของตนเองได้ 4) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว ผู้บริหารและครู สังเกตเห็นว่าชุมชนสามารถถ่ายโยงความรู้จากกิจกรรมที่ได้เข้าร่วมในวันที่ 15 มีนาคม 2566 นำไปใช้เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนได้ และ 5) หลังจากโครงการนี้เสร็จสิ้นแล้ว ผู้ประเมินโครงการมีการเผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจในการดำเนินโครงการฯ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการประเมินโครงการของสมคิด พรหมจรรย์ (2564) ที่เสนอไว้ว่าการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการหรือประเมินผลผลิต (Summative Evaluation) เป็นการประเมินผลรวมสรุป มักจะใช้ประเมินหลังสิ้นสุดโครงการ ซึ่งผลสรุปที่ได้จะนำไปสู่การรายงาน ว่า โครงการได้บรรลุเป้าหมาย (Goals) หรือไม่อย่างไร ตลอดจนการรายงานถึงสถานภาพของโครงการว่าประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวเพียงไร มีปัญหาหรืออุปสรรคใดที่ต้องแก้ไขปรับปรุงข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้ผู้บริหารโครงการสามารถนำไปสู่การตัดสินใจว่าโครงการนั้นควรดำเนินการต่อหรือยกเลิก และเช่นเดียวกับแนวคิดของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 2015 อ้างใน สมคิด พรหมจรรย์, 2564) ที่กล่าวว่า การประเมินความยั่งยืน (Sustainability Evaluation: S) เป็นการประเมินความรู้ความสามารถของผู้เรียนเมื่อจบหลักสูตรว่าสามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปพัฒนางานหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้อย่างต่อเนื่อง การประเมินการถ่ายโยงความรู้ (Transportability Evaluation: T) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปขยายองค์ความรู้ไปสู่ผู้อื่นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยการประยุกต์แนวคิด ทฤษฎีทางการศึกษาใหม่ ๆ ไปปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาได้ หรือนำส่วนหนึ่งของความรู้ที่ได้รับจากหลักสูตรไปใช้ในการสอนแบบบูรณาการในสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอนันตร นาควาไพ (2564) ที่ประเมินโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยโดยใช้แนวคิดการประเมินกรณีที่ประสบความสำเร็จ พบว่า ครูสามารถจัดการเรียนการสอนทางวิทยาศาสตร์ได้ดี ครูสามารถส่งเสริมให้เกิดความสนใจทางวิทยาศาสตร์ ครูส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาความสามารถด้านต่าง ๆ ของตนเอง ครูส่งเสริมให้เด็กเกิดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ผลลัพธ์ ได้แก่ นักเรียนมีความสนใจในวิทยาศาสตร์มากขึ้น นักเรียนมีพัฒนาการทางการรับรู้ผ่านการทดลอง นักเรียนรู้จักแก้ปัญหาและค้นหาความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ นักเรียนมีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์สามารถนำไปต่อยอด และได้พัฒนาโมเดลผลกระทบของโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยไปปรับใช้ได้อย่างต่อเนื่องและประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายของเขตพื้นที่การศึกษาและสอดคล้องกับงานวิจัยของทัศนัย สูงใหญ่ (2566) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องแนวทางการจัดประสบการณ์รูปแบบโครงงานเป็นฐานสำหรับเด็กปฐมวัยเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งได้นำเสนอแนวทางการจัดประสบการณ์รูปแบบโครงงานเป็นฐานสำหรับเด็กปฐมวัยเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับครูในการนำไปประยุกต์ใช้ในชั้นเรียน

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการประเมินไปใช้

จากผลการประเมินโครงการในครั้งนี้ เพื่อให้การประเมินโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ผู้ประเมินมีข้อเสนอแนะในการนำผลการประเมินไปใช้ ดังนี้

1. ผู้บริหารควรมีการประสานความร่วมมือกับชุมชนในพื้นที่หรือท้องถิ่นใกล้เคียงให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น เชิญวิทยากรจากปราชญ์ชุมชน รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ต่างในชุมชนมาเพิ่มเป็นฐานการเรียนรู้เพื่อสร้างประสบการณ์ที่หลากหลายให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมมีความสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและชุมชนมากที่สุด

2. ควรมีแผนการดำเนินงาน งบประมาณ เพื่อการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาศักยภาพครู ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะในการเป็นครูผู้อำนวยความสะดวกเพื่อทำหน้าที่กระตุ้นและส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัยทั้ง 4 ด้าน

3. จากข้อเสนอแนะของผู้เรียนที่เสนอไว้ว่า อยากให้จัดกิจกรรมเช่นนี้อีกในปีถัดไป และอยากให้มีการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการร้องเพลง การเต้น และกิจกรรมเข้าจังหวะ ส่วนสิ่งที่นักเรียนประทับใจที่สุด ได้แก่ คุณครูใจดี และสนุกสนาน ดังนั้น คณะทำงานจึงควรเพิ่มกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ได้แก่ กิจกรรมเข้าจังหวะ กิจกรรมการร้องเพลง การเต้น และเน้นสร้างความสนุกสนานให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านการเล่นที่สนุกสนาน ได้ประสบการณ์ที่ประทับใจ ซึ่งจะส่งผลต่อการจดจำเนื้อหาสาระทางวิชาการได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะสำหรับการประเมินในครั้งต่อไป

เพื่อให้การประเมินโครงการในปีการศึกษาถัดไป เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล และเก็บรวบรวมข้อมูลได้ทุกมิติ ดังนั้น จึงควรทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลข้อมูลเพิ่มเติมด้วยการประเมินทักษะที่เด็กปฐมวัยได้รับการจัดโครงการในครั้งนี้ เช่น การสังเกตพฤติกรรม การวัดเจตคติที่พึงประสงค์ และนอกจากนี้ยังควรเพิ่มการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม (focus group) จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมทุกมิติ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการนำข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาปรับปรุงโครงการต่อไป

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงสุขภาวะของผู้ให้บริการและผู้รับบริการ
สถานเสริมความงามในพื้นที่ตำบลบางพึ่ง อำเภอบางบาล จังหวัดสมุทรปราการ

CHANGES IN HEALTH BEHAVIORS OF CUSTOMERS AND SERVICE PERSON OF BEAUTY
SALON AT BANGPHING, PHAPADANG DISTRICT, SAMUT PAKARN PROVINCE

จำเนียร ไตรจะโปะ¹

ศุภการ สิริไพศาล²

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงสุขภาวะของผู้ให้บริการและผู้รับบริการสถานเสริมความงามในพื้นที่ตำบลบางพึ่ง อำเภอบางบาล จังหวัดสมุทรปราการ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการร้านเสริมสวยในพื้นที่ตำบลบางพึ่ง อำเภอบางบาล จังหวัดสมุทรปราการ 2) เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมด้านสุขภาวะของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการร้านเสริมสวยในพื้นที่ตำบลบางพึ่ง อำเภอบางบาล จังหวัดสมุทรปราการ 3) เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาวะและคุณภาพชีวิตของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการร้านเสริมสวยในพื้นที่ตำบลบางพึ่ง อำเภอบางบาล จังหวัดสมุทรปราการ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การปฏิบัติงานภาคสนามอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research PAR) โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายในการเก็บข้อมูลจำนวน 15 บุคคลครอบคลุมทั้งผู้ให้บริการและผู้ให้บริการสถานเสริมสวย

ผลการศึกษาพบว่า ก่อนจะมีการให้คำแนะนำเรียนรู้เรื่องสุขภาวะที่ปลอดภัยจากการใช้สารเคมีในการเสริมสวย ผู้คนกลุ่มตัวอย่างต่างขาดความรู้ความเข้าใจและไม่ตระหนักถึงโทษที่จะเกิดขึ้นกับสุขภาพร่างกายของตนเอง โดยมีพฤติกรรมการอุปโภคบริโภคที่มุ่งเน้นราคาต่ำที่ประหยัด ถูกและมีปริมาณจำนวนมากโดยไม่คำนึงถึงเรื่องคุณภาพความปลอดภัย ไม่เห็นโทษหรืออันตรายจากการใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีสารเคมีอันตราย ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมในการศึกษาครั้งนี้ทำให้มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักในการดูแลสุขภาวะของตนเอง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงสุขภาวะ เกิดการเรียนรู้ในการดูแลสุขภาพของตนเอง ในการเสริมสวยเลือกใช้ผลิตภัณฑ์และวิธีการที่ปลอดภัย ปลอดภัยจากสารเคมี และมีความตระหนักในดูแลสุขภาพไปสู่การปฏิบัติตนให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงทั้งกายและใจ เป็นการเรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมกาดำเนินชีวิตอย่างปลอดภัย งดเว้นการใช้ การสัมผัส และสูดดมสารเคมีจากการเสริมสวยนำไปสู่การดูแลและให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพด้านอื่น ๆ เช่น การดูแลเรื่องอาหาร โภชนาการการจัดการเวลาในชีวิตประจำวัน การดูแลเรื่องออกกำลังกาย การดูแลเรื่องอารมณ์ และการใส่ใจดูแลสังเกตสุขภาพร่างกายตนเอง ทำให้คุณภาพชีวิตโดยรวมเกิดความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม, สุขภาวะ, สถานเสริมความงาม

¹ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

² รองศาสตราจารย์ ดร.หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Abstract

A research study on changes in health behavior of service providers and service recipients of beauty salons in the Bang Phueng Subdistrict area, Phra Pradaeng District Samut Prakan Province. The objectives of the study are as follows: 1) to study the behavior of service recipients and service providers of beauty salons in the Bang Phueng Subdistrict area, Phra Pradaeng District Samut Prakan Province 2) to study the process of health behavioral change of service recipients and beauty salon service providers in the Bang Phueng Subdistrict area, Phra Pradaeng District Samut Prakan Province 3) to study the results that occur after changes in health and quality of life of service recipients and beauty salon service providers in the Bang Phueng Subdistrict area, Phra Pradaeng District Samut Prakan Province. The study used the qualitative research methods (Qualitative Research) and participatory field work (Participatory Action Research PAR) by specifying a target sample for data collection of 15 individuals, covering both service recipients and beauty salon service providers.

The results of the study found that before perceiving and learning about health safety from using chemicals in beauty treatments people in the sample lacked of knowledges and understanding without realizing the harm that would happen to their own physical health. The service recipients behavior focuses on cheap and economical prices with large quantities, without regardless considering in quality and safety. Both service providers and service recipients of the beauty salon did not realize any harm or danger from using products that contain dangerous chemicals. In contrast, after participating in activities to create knowledge and understanding to raise awareness of taking care of your own health. The result of changing health behaviors is learning to take care of one's health. About beauty with the selection of safe products and methods which are free from chemicals and have awareness of taking care of one's health and leading one to have a healthy body, both physically and mentally. This is considered as a learning and understanding process about safe living habits, refraining from using, touching, and inhaling chemicals from beauty treatments. It can lead to care and focus on other aspects of health care such as food nutrition, daily time management, exercise, emotional care and paying attention to your own physical health This causes the overall quality of life to change in a concrete way for the better. Including paying attention to your own physical health in order to make the quality of life change in a better way.

Keywords: behavior change, health, beauty salon

บทนำ

ในภาวะการณ์ขยายตัวของสังคมเมือง และการแข่งขันเศรษฐกิจและสังคมในยุค ปัจจุบัน มนุษย์ได้พัฒนารูปแบบการดำเนินชีวิตโดยสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกใน หลากหลายรูปแบบ รวมถึงการใช้สารเคมีที่ก่อให้เกิดมลพิษตกค้าง เกิดผลกระทบต่อ สุขภาพ โรคภัยเรื้อรังและการเจ็บป่วยทางร่างกายนานัปการ อีกทั้งยังสูญเสียทรัพยากรในการรักษาดูแล สุขภาพร่างกาย ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นอย่างมาก ยิ่ง ภายใต ภาวะการณ์ดังกล่าวนี้ จึงได้เกิดแนวคิดการสร้างสำนึกเรื่องสุขภาวะการดูแลสุขภาพร่างกาย โดยลดหรือยกเว้นการใช้สารเคมี การใช้ผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติที่ไม่เป็นพิษต่อร่างกายและ สิ่งแวดล้อม แนวคิดดังกล่าวนี้ได้ถูกประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตในทุกด้าน รวมถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจเกือบทุกประเภทของผู้คนในสังคม สุขภาพหรือสุขภาวะในความหมายขององค์การอนามัยโลกคือ “สภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต และทางสังคม มิได้หมายถึงเฉพาะการไม่พิการและไม่เป็นโรคเท่านั้น” ที่ประชุมสมัชชาขององค์การอนามัยโลก ได้เพิ่มคำว่า “spiritual well-being (สุขภาวะทางจิตวิญญาณ)” เข้าไปในความหมายของสุขภาพจิตด้วย สุขภาพดี ประกอบด้วย 1) สุขภาพทางกาย (Physical health) 2) สุขภาพทางจิต (Mental health) 3) การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยดี (Social well – being) 4) สุขภาวะทางจิตวิญญาณ (Spiritual well – being) สอดคล้องกับคำสอนทางพุทธศาสนาในเรื่องสุขภาวะที่ว่า “อโรคยา ปรมาลาภา” ความไม่เป็นโรคคือลาภอันประเสริฐ คือ สิ่งปรารถนาของทุกคนแต่เมื่อคนเราเกิดมีอาการเจ็บป่วยขึ้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากเกิดการระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โควิด-19 ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2562 เป็นต้นมา ผู้คนทั่วโลกรวมถึงคนไทยต่างตื่นตัวในการดูแลสุขภาพร่างกายและให้ความสำคัญในเรื่องสุขภาวะเป็นอย่างมาก ยิ่ง เกิดการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตประจำวันโดยการใส่หน้ากากอนามัย การล้างทำความสะอาดมือและอวัยวะต่าง ๆ การไม่สัมผัสสิ่งของต่าง ๆ โดยไม่จำเป็นและ การประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ด้วยการเรียนรู้คือชีวิต ชีวิตคือการเรียนรู้ ซึ่งการจัดแผนสุขภาพด้วยตนเองเป็นการกำหนดเป้าหมายด้วยการวางแผนเปรียบเทียบเช่นเข็มทิศแผนสุขภาพถือเป็นส่วนหนึ่งของแผนชีวิตประกอบด้วย 4 แผน คือ แผนการจัดการเวลา แผนอาชีพ แผนการเงิน และแผนสุขภาพ (อดิสร พวงชมพู และคณะ, 2554) โดยให้ความสำคัญกับพฤติกรรมสุขภาพด้าน 1) โภชนาการรับประทานอาหารครบ 5 หมู่ และตรงต่อเวลา 2) ด้านการออกกำลังกาย มีการออกกำลังกายสม่ำเสมอ 3) ด้านการพักผ่อนเพียงพอ 4) ด้านการตรวจสุขภาพ และ 5) ด้านกิจวัตรประจำวัน ด้วยสิ่งเหล่านี้หากมีความรู้ ความเข้าใจ และให้ความสำคัญในการกำหนดการทำแผนด้วยตนเองจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี

ในการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ด้านสุขภาวะที่เกิดขึ้นในสังคมไทยนั้นธุรกิจสถานเสริมความงามและร้านเสริมสวยอันรวมถึงร้านตัดผมผู้ชายด้วยต่างมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริการให้บริการเพื่อความปลอดภัยของผู้รับบริการและผู้ให้บริการ ธุรกิจสถานเสริมความงามและร้านเสริมสวยนี้เกิดขึ้นในสังคมไทยมาแล้วกว่า 60 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 และมีพัฒนาการเป็นลำดับเรื่อยมา โดยมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในธุรกิจนี้เป็นจำนวนมาก ทั้งร้านเสริมสวยขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ ช่างทำผมและช่างเสริมสวย โรงเรียนสอนทำผมและเสริมสวย ผู้ประกอบการผลิต นำเข้าและจำหน่ายอุปกรณ์ วัสดุ ผลิตภัณฑ์และเคมีภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสวย ปัจจุบันผู้ประกอบการร้านเสริมสวยได้มีการรวมตัวกันจดทะเบียนเป็นสมาคมเสริมสวยแห่งประเทศไทย(The Beauty Culture Association of Thailand)ซึ่งก่อตั้งสมาคมมาแล้วกว่า 48 ปี และยังมีสมาคมเกี่ยวกับสถานเสริมความงามเกิดขึ้นอีก5 แห่งได้แก่ สมาคมช่างผม-เสริมสวยแห่งประเทศไทย, สมาคมช่างผมมืออาชีพ, สมาคมพัฒนาส่งเสริมอาชีพเสริมสวยตัดผมไทย, สมาพันธ์เครือข่ายช่างผมเสริมสวยและความงามนานาชาติ ทำหน้าที่ดูแล พัฒนาและยกระดับร้านเสริมสวยและช่างเสริมสวยทั่วประเทศเพื่อพัฒนาก้าวสู่ความเป็นสากลที่มีมาตรฐานและปลอดภัย

ภายใต้การดำเนินการของธุรกิจเสริมสวยที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับ เกิดการขยายร้านเสริมสวยกระจายอยู่ทั่วไปในทุกชุมชน ทั้งในชุมชนชนบทและชุมชนเมือง เป็นธุรกิจที่มีมูลค่าจากการประเมินข้อมูลเบื้องต้นว่าสามารถสร้างรายได้เป็นอย่างดีเป็นกอบเป็นกำ ภายใต้เงื่อนไขของทำเลที่ตั้งกิจการที่ดี จาก การสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี 2545 พบว่าธุรกิจเสริมสวยสามารถสร้างรายได้ภายในประเทศกว่า 5 พันล้านบาท และมีอัตราการเติบโตร้อยละ 3 ต่อปี กระทั่งถึงปี 2561 ก่อนช่วงสถานการณ์โควิดพบว่ามีเงินหมุนเวียนในธุรกิจเสริมสวยมากกว่า 1 หมื่นล้านบาท นับเป็นธุรกิจที่มีศักยภาพสูงสามารถสร้างเม็ดเงินให้กับประเทศอย่างมหาศาลและเป็นการสร้างอาชีพให้แก่ผู้คนเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ยังธุรกิจมีการเติบโตมากขึ้นเท่าไร การเร่งนำผลิตภัณฑ์ให้ผลรวดเร็วสวยงามราคาถูกเข้ามาให้บริการในธุรกิจนี้ยังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและกระจายตัวอย่างแพร่หลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบของสารเคมีที่มีฤทธิ์กัดกร่อนในการย้อมสี ดัด ทำสีผม และเล็บ ยิ่งถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย เนื่องจากมีผู้ผลิตและนำเข้ามามากมายหลายราย มีจำนวนมากและราคาถูก เป็นไปตามความต้องการของผู้รับบริการที่มีจำนวนมากขึ้น และมีความถี่ในการใช้บริการมากขึ้นตามสภาวะของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยวัยรุ่นหนุ่มสาวและวัยทำงานที่มีชีวิตที่เร่งรีบในสังคมเมืองถือเป็นกลุ่มที่มีอัตราการเข้าใช้บริการที่มีความถี่และมีความต้องการที่สูงมาก ความถี่ในการใช้บริการที่สูงและเร่งรีบทำให้ธุรกิจเสริมสวยต้องนำเข้าผลิตภัณฑ์เคมีในปริมาณที่สูง โดยสารเคมีที่อยู่ในผลิตภัณฑ์เสริมสวยต่าง ๆ มีผลงานวิจัยทางการแพทย์หลายฉบับต่างยืนยันถึงผลข้างเคียงที่เกิดขึ้นจากการใช้โดยการสัมผัสกับผิวหนังหรือสูดดมเข้าไปในร่างกายส่งผลต่อการเกิดโรคมะเร็งผิวหนังบางชนิด โรคผิวหนัง โรคภูมิแพ้ โรคระบบทางเดินหายใจ โรคมะเร็งปอด โรคมะเร็งต่อมน้ำเหลือง ฯลฯ ซึ่งผลข้างเคียงเหล่านี้ส่งผลเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิต รวมถึงความเสียหายทางเศรษฐกิจที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาโรค เสียโอกาสในการประกอบอาชีพการงาน ซึ่งผลเสียข้างเคียงจากการใช้สารเคมีในผลิตภัณฑ์เสริมสวยนี้เกิดขึ้นกับทั้งตัวผู้รับบริการและผู้ให้บริการ

จากปัญหาทางสภาวะที่เกิดขึ้นในธุรกิจร้านเสริมสวยดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการศึกษาวิจัยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงสภาวะของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการร้านเสริมสวยในกรณีศึกษากิจการร้านเสริมสวยจันทาลอนและเครือข่ายที่ดำเนินกิจการด้านสถานเสริมความงามในพื้นที่ ตำบลบางพึ่ง อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ ที่มีกิจกรรมมากกว่า 20 ปี ได้รับรู้และเล็งเห็นถึงพฤติกรรม ของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการที่ไม่คำนึงถึงความปลอดภัย มุ่งเน้นแต่ผลลัพธ์ที่ก่อให้เกิด ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บอันเป็นผลจากการใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีสารเคมีที่มีพิษร้ายแรง และยังเป็น ภาระค่าใช้จ่ายด้านเศรษฐกิจที่ต้องสูญเสียไปเป็นจำนวนมาก รวมถึงค่าใช้จ่ายในการดูแล รักษาตัวในระยะยาว ดังนั้นผู้ให้บริการร้านเสริมสวยจันทาลอนจึงเกิดแนวคิดต้องการให้ความรู้ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับบริการ โดยมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงในทางสภาวะ ลด การใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีสารเคมีเปลี่ยนไปเป็นผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติและ การดูแลรักษา ความสวยงามของร่างกายอย่างถูกต้อง โดยไม่เกิดสารพิษตกค้าง ลดภาระค่าใช้จ่าย และช่วย ยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้รับบริการให้ดีขึ้น ทั้งด้านสุขภาพ จิตใจ กาย สังคม ปัญญา คุณธรรม เช่น คำนึงถึงความปลอดภัย ปัญหา โรคภัยไข้เจ็บอันเป็นผลจากการที่ไม่รู้เท่าทันสารเคมี โดยการอธิบายเรื่องพิษ ร้ายแรงหรือผลที่จะตามมาจากการใช้สารเคมีบางตัวไม่มีคุณภาพต่อเส้นผม และยังทำลายเส้นผม ไม่เหมาะกับสภาพผม และไม่สวยงาม ทำให้ผมแห้งกระด้าง รากผมไม่แข็งแรง เกิด อาการแพ้ หรืออักเสบและผมไม่เงางาม เพราะสารเคมีอย่างแรงใช้เวลาไม่ผ่านการปรับเปลี่ยนหรือลดสารเคมีแบบอ่อนและเหมาะกับสภาพเส้นผมที่ปลอดภัย ไม่มีผลข้างเคียงหรือตกค้างของสารเคมี เกิดผลดีทั้งด้านสุขภาพกายและใจ รวมถึงการแนะนำปรับเปลี่ยนเทคนิคการปรับลดสารเคมี การให้คำแนะนำ และข้อมูลเพิ่มเติมในด้านผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ใช้สารจากวัตถุดิบตามธรรมชาติ ปลอดภัยและไม่มีผลข้างเคียง ซึ่งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้รับบริการและผู้ให้บริการ ที่คำนึงถึงสภาวะความปลอดภัยนี้เป็นวัตถุประสงค์หลักและเป็นเป้าหมายของการวิจัยในครั้งนี้

2.วัตถุประสงค์งานวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการร้านเสริมสวยในพื้นที่ตำบลบางพัง อำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมด้านสุขภาวะของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการร้านเสริมสวยในพื้นที่ตำบลบางพัง อำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
3. เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาวะและคุณภาพชีวิตของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการร้านเสริมสวยในพื้นที่ตำบลบางพัง อำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

3.ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ ร้านเสริมสวยจันทาลอนและเครือข่ายร้านเสริมสวยในพื้นที่ตำบลบางพัง อำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 2.1 ศึกษาบริบทการให้บริการของร้านเสริมสวยและพฤติกรรมของผู้เข้ารับบริการ
- 2.2 ศึกษาสภาพปัญหาด้านสุขภาพของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการร้านเสริมสวย
- 2.3 ศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงสุขภาวะของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการ

3.3 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 15 ตัวอย่าง ประกอบด้วย

- ตัวแทนกลุ่มผู้ให้บริการอาชีพเสริมสวยจากร้านเสริมสวยต่างๆในพื้นที่ จำนวน 5 คน
- ตัวแทนกลุ่มผู้เข้ารับบริการจำนวน 10 คน แบ่งออกเป็น
 - กลุ่มสตรีวัยรุ่นจำนวน 3 คน
 - กลุ่มสตรีวัยทำงานและผู้สูงอายุ จำนวน 4 คน
 - กลุ่มบุรุษและเยาวชนสตรี จำนวน 3 คน

3.4 ขอบเขตระยะเวลา

เดือนสิงหาคม 2566 ถึงเดือน พฤษภาคม 2567

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงสุขภาวะของผู้ให้บริการและผู้รับบริการสถานเสริมความงามในพื้นที่ตำบลบางพัง อำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การปฏิบัติงานภาคสนามอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research PAR) ยึดหลักแนวคิด การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้รับบริการและผู้ให้บริการสถานเสริมความงามใช้การมีส่วนร่วมโดยใช้กระบวนการ กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการรับบริการ เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่นำไปสู่สุขภาวะที่ดีขึ้นและปลอดภัยจากความเสี่ยงของอันตรายจากสารเคมีและสิ่งตกค้างที่ส่งผลเสียต่อร่างกายของผู้รับบริการและผู้ให้บริการในสถานเสริมความงาม โดยผู้วิจัยใช้ร้านเสริมสวยในตำบลบางพัง อำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมร่วมกัน

4.1 เครื่องมือใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research PAR) โดยวิธีการศึกษาและเครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย

4.1.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นรายบุคคล โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง

4.1.2 การสังเกต (Observation) เป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยมีแบบบันทึกการสังเกตขณะทำการสังเกต

4.1.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยเข้าร่วมสนทนากลุ่มประกอบด้วยผู้เข้ารับบริการเสริมสวยและผู้ให้บริการรวมถึงองค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้จัดการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เสริมสวย สมาคมเสริมสวย สมาคมช่างเสริมสวย และมีแบบบันทึกสรุปผลการสนทนากลุ่มด้วย

4.1.4 การแจกแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ผู้เข้ารับบริการเสริมสวย โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง

4.2 วิธีเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ จากเอกสารหลักฐานที่ได้รวบรวม เช่น ผลการวิจัยหรือผลการทดลองเกี่ยวกับสารเคมีที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพหรือทำให้เกิดโรคร้ายแรง เช่น โรคมะเร็งผิวหนัง โรคทางเดินหายใจอักเสบ ปอดอักเสบ เป็นต้น

การเก็บข้อมูลภาคสนาม จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มผู้เข้ารับบริการและผู้ให้บริการร้านเสริมสวย

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม ในกระบวนการเสริมสวยของร้านเสริมสวยในพื้นที่ และจากการสนทนากลุ่มผู้เข้ารับบริการและผู้ให้บริการร้านเสริมสวย อีกทั้งจากการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามจากผู้เข้ารับบริการเสริมสวย

5. ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงสุขภาพของผู้ให้บริการและผู้รับบริการสถานเสริมความงามในพื้นที่ตำบลบางพิง อำเภอบางปะแดง จังหวัดสมุทรปราการ ใช้วิธีการนำผลการดำเนินการวิจัยของแต่ละวัตถุประสงค์มาประมวลเรียบเรียงพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ได้ผลการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาศึกษาพฤติกรรมของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการร้านเสริมสวยในพื้นที่ตำบลบางพิง อำเภอบางปะแดง จังหวัดสมุทรปราการ ได้ข้อค้นพบว่า

5.1 กลุ่มตัวอย่างผู้ใช้บริการ (ลูกค้า)

1) ด้านการดำเนินชีวิต

พฤติกรรมการดำเนินชีวิตของกลุ่มตัวอย่างผู้ใช้บริการพบว่าสอดคล้องกับสถานะทางเศรษฐกิจ รายได้และสังคม โดยกลุ่มผู้ใช้บริการส่วนใหญ่ใช้เวลาดำเนินชีวิตไปกับการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมหรือบริษัทที่ตนเองเป็นลูกจ้าง เฉลี่ยการทำงานต่อวันอยู่ที่ 8-12 ชม.ต่อวัน โดยเป็นการทำงานในเวลาปกติจำนวน 8 ชม. โดยสลับช่วงเวลาการทำงานระหว่างช่วงกลางวันและกลางคืน และเป็นการทำงานโดยได้รับค่าตอบแทนล่วงเวลาอีกเฉลี่ยวันละ 2-4 ชม. ใช้เวลาทำงาน 6 วันต่อสัปดาห์ มีวันหยุดพัก 1 วันต่อสัปดาห์สำหรับกรณีผู้ใช้บริการที่รับเงินเดือนเป็นรายเดือน ส่วนผู้ใช้บริการที่รับเงินเดือนเป็นรายวันหรือรายสัปดาห์จะขึ้นอยู่กับชั่วโมงหรือวันในการทำงาน หากหยุดพักก็จะได้ไม่ได้รับค่าจ้างในวันที่ยหยุด โดยมีสวัสดิการขั้นพื้นฐานที่กฎหมายกำหนดได้แก่ สิทธิของประกันสังคม และสวัสดิการของบริษัทเพิ่มเติม เช่น การให้วันหยุดหรือวันลาพักผ่อน การให้เงินโบนัสประจำปี การจัดทำประกันสุขภาพพื้นฐานแบบกลุ่ม เป็นต้น การดำเนินชีวิตของกลุ่มตัวอย่างผู้ใช้บริการกลุ่มนี้จึงเป็นไปตามสถานการณ์การหารายได้เพื่อยังชีพเป็น

หลัก และแทบจะไม่มีเวลาในการดำเนินกิจกรรมด้านอื่นในชีวิต บางส่วนต้องมีการะในการทำงานบ้านเมื่อกลับถึงบ้าน หรือทำงานอื่นเสริมนอกเหนือจากจากประจำ ในส่วนของการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวันก็จะเลือกใช้สินค้าอุปโภคบริโภคจากปัจจัยเรื่องราคาและปริมาณเป็นหลัก โดยราคาเป็นเหตุผลแรกที่ผู้ใช้บริการตัดสินใจเลือกซื้อและใช้สินค้านั้น ๆ ทำให้เกิดการใช้สินค้าอุปโภคบริโภคที่ไม่ได้คำนึงถึงคุณภาพและความปลอดภัย

2) ด้านการดูแลสุขภาพ

กลุ่มตัวอย่างผู้ใช้บริการส่วนใหญ่ไม่มีเวลาในการดูแลสุขภาพร่างกายนอกเหนือจากการนอนหลับพักผ่อน ขาดการออกกำลังกายอย่างเพียงพอและสม่ำเสมอ เมื่อมีอาการเจ็บป่วยของร่างกายจะใช้วิธีการรักษาด้วยการหาซื้อยาจากร้านขายยาด้วยตนเอง หลีกเลี่ยงการไปพบแพทย์ในโรงพยาบาลหรือคลินิกเนื่องจากเหตุผลเรื่องค่าใช้จ่ายและเวลาที่ไม่สามารถลงงานไปพบแพทย์ได้ การพบแพทย์เพื่อทำการรักษาจะเป็นกรณีที่เจ็บป่วยหนักหรือเรื้อรังซึ่งกระทบต่อการทำงาน พฤติกรรมด้านการดูแลสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างผู้ใช้บริการที่เกิดขึ้นนี้มีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยเรื้อรังหรือลุกลามไปสู่การเจ็บป่วยหรือโรคร้ายที่ร้ายแรงเพราะขาดการดูแลสุขภาพหรือการรักษาที่ถูกต้อง

3) ทักษะและความรู้ด้านสุขภาพ

กลุ่มตัวอย่างผู้ใช้บริการส่วนใหญ่ขาดความรู้และมีทักษะที่ผิดในเรื่องสุขภาพ การขาดความรู้พบได้ส่วนใหญ่ในกลุ่มผู้ที่มีการศึกษาดำเนินการต่ำกว่าปริญญาตรี เป็นกลุ่มผู้มีความรู้พื้นฐานในระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า และไม่มีเวลาหรือไม่มีช่องทางในการเข้าถึงความรู้หรือสื่อความรู้ด้านสุขภาพต่างๆอย่างถูกต้อง บางส่วนได้รับความรู้ที่ไม่ถูกต้องหรือข่าวปลอมจากสื่อโซเชียลมีเดียที่ส่งต่อกันมาโดยไม่ได้พิจารณาตรวจสอบ กลั่นกรองความถูกต้อง ทำให้หลงเชื่อไปกับข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง ส่วนในด้านทัศนคติเรื่องการดูแลสุขภาพก็สอดคล้องกับเหตุผลการขาดความรู้โดยกลุ่มตัวอย่างผู้ใช้บริการส่วนใหญ่มีทัศนคติว่าหากมีอาการเจ็บป่วยของร่างกายหมายความว่าร่างกายเป็นปกติ จึงไม่มีการตรวจสุขภาพ ไม่ดูแลสุขภาพ ไม่ออกกำลังกาย ไม่ระมัดระวังเรื่องสุขอนามัยและอาหารการกิน ใช้ร่างกายอย่างไม่ถูกสุขลักษณะเกินกำลัง ขาดการพักผ่อนที่เพียงพอ และใช้วิธีการรักษาเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยอย่างผิดวิธี

5.2 กลุ่มตัวอย่างผู้ให้บริการ(เจ้าของกิจการ/ช่าง)

1) ด้านการดำเนินชีวิต

ผู้ให้บริการหรือช่างเสริมสวยหรือผู้ช่วยช่างในกลุ่มตัวอย่างนี้มีวิถีการดำเนินชีวิตมุ่งเน้นการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เป็นหลัก โดยผู้ให้บริการที่เป็นเจ้าของกิจการกับผู้ให้บริการที่เป็นลูกจ้างของร้านจะมีลักษณะการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันบางประการ เช่น รายได้ของผู้ให้บริการที่เป็นลูกจ้างมาจากเงินเดือนและค่าตอบแทนรายหัว ส่วนรายได้ของเจ้าของกิจการจะมาจากค่าใช้บริการของลูกค้าและการขายผลิตภัณฑ์เสริมต่างๆ เจ้าของกิจการยังต้องมีค่าใช้จ่ายที่เป็นต้นทุนดำเนินการ อาทิ ค่าเช่าสถานที่ ค่าน้ำค่าไฟและค่าสาธารณูปโภคอื่นๆ ค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าผลิตภัณฑ์ที่ต้องใช้ เนื่องจากมีต้นทุนค่าใช้จ่ายที่สูง เจ้าของกิจการจึงมักมีอาชีพเสริมหรือมีรายได้จากช่องทางอื่นประกอบ เช่น การทำสวนเกษตร หรือค้าขายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์อื่นประกอบ ต่างจากผู้ให้บริการที่เป็นลูกจ้างส่วนใหญ่ไม่มีรายได้อื่น และจะทำงานประจำเต็มเวลาที่ร้านเสริมสวย เฉลี่ยวันละ 8-10 ชม.ต่อวันโดยมีวันหยุดประจำสัปดาห์ 1 วัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นวันพุธ

2) ด้านการดูแลสุขภาพและทักษะความรู้ด้านสุขภาพ

ผู้ให้บริการที่เป็นเจ้าของกิจการกับผู้ให้บริการที่เป็นลูกจ้างจะมีข้อแตกต่างกันในเรื่องทักษะความรู้และการดูแลสุขภาพทั้งของตนเองและของลูกค้าผู้มาใช้บริการ โดยผู้ให้บริการที่เป็นเจ้าของกิจการจะเป็นผู้มีโอกาสเข้าถึงความรู้เรื่องสุขภาพหรือการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยต่อสุขภาพจากการเข้าร่วมการอบรมสัมมนาผ่านตัวแทนผลิตภัณฑ์ที่มีการแนะนำสินค้าและบริการใหม่ ๆ หรือการอบรมให้ความรู้ผ่านองค์กรสมาคมด้านการเสริมสวย แต่ส่วนใหญ่

จะเกิดขึ้นผ่านตัวแทนของผู้ผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งในการแนะนำสินค้าจะมีการอบรมให้ความรู้ เทคนิควิธีการใหม่ ๆ ทำให้เจ้าของกิจการที่เข้าร่วมกิจกรรมสามารถเข้าถึงความรู้ในการใช้ผลิตภัณฑ์หรือเครื่องมือ วิธีการที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ และเจ้าของกิจการจะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ให้บริการที่เป็นลูกจ้างของตน เพื่อให้เข้าใจในการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ

ปัจจัยเรื่องราคาของสินค้าและบริการยังมีส่วนต่อทัศนคติด้านสุขภาพ โดยผลิตภัณฑ์สินค้าและการบริการเสริมสวยที่ปลอดภัย ปลอดภัยสารเคมีหรือเป็นผลิตภัณฑ์ออร์แกนิกจะมีราคาที่สูงกว่าผลิตภัณฑ์ที่ใช้สารเคมี ผู้ให้บริการอาจมีการตามใจลูกค้าตามกำลังซื้อสินค้าและบริการที่เน้นถูกและประหยัด ทำให้ต้องใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีสารเคมีหรือมีอันตรายส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย โดยมีผู้ให้บริการทราบถึงโทษที่อาจเกิดขึ้นต่อสุขภาพแต่ไม่สามารถปฏิเสธหรือโน้มน้าวให้ผู้ใช้บริการเปลี่ยนไปใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีราคาแพงกว่าแต่ปลอดภัยได้ ขณะเดียวกันผู้ให้บริการที่มุ่งหวังให้เกิดการทำยอดขายได้รายหัว ก็ไม่ปฏิเสธวิธีการแม้ว่าจะทราบถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสุขภาพร่างกายของผู้ใช้บริการ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมด้านสุขภาพของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการร้านเสริมสวยในพื้นที่ตำบลบางพึ่ง อำเภอบางบาล จังหวัดสมุทรปราการ ได้ข้อค้นพบว่า

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านสุขภาพจากพฤติกรรมแบบเดิมไปสู่พฤติกรรมแบบใหม่ซึ่งได้เห็นภาพของการใช้ชีวิตแบบเดิมที่ส่งผลต่อการดูแลสุขภาพ ภายหลังจากที่ได้เข้าร่วมรับฟังคำแนะนำไปสู่การปฏิบัติเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จึงส่งผลให้สุขภาพดีขึ้นทั้งทางกายและทางใจพฤติกรรมดูแลสุขภาพ แต่ยังคงมีปัญหาคือต้องปรับปรุงในเรื่องของวินัยในการดูแลสุขภาพตนเอง การดำรงชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายใจ และรวมถึงเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบเชิงสุขภาพทางกายใจที่ขาดความสมดุลกัน จึงนำไปสู่แนวทางเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดูแลสุขภาพ โดยเฉพาะการใช้ผลิตภัณฑ์และบริการที่หลีกเลี่ยงสารเคมีอันตรายผ่านการสัมผัส สูดดม บริโภค เป็นต้น โดยมีการจัดกิจกรรม มีแผนกิจกรรมและแผนดำเนินการเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงสุขภาพของผู้รับบริการและผู้ให้บริการจำนวน 2 ครั้ง ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงโทษของการใช้ผลิตภัณฑ์และวิธีการที่มีสารเคมีเป็นอันตรายต่อสุขภาพ จากการมีความรู้ความเข้าใจที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้เกิดการยอมรับและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงสุขภาพของตนเองอย่างสมัครใจและส่งผลโดยรวมต่อสุขภาพกายและใจในทางที่ดีขึ้น

ผลการจัดเวทีการให้คำปรึกษาแนะนำแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ครั้งที่ 1 การสร้างเจตคติการดูแลสุขภาพ การดำเนินชีวิตประจำวันโดยห่างไกลหรือปลอดภัยจากสารเคมีอันตรายที่ ได้มีการเล่าหรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงสุขภาพหรือปัญหาด้านสุขภาพ อาทิเช่น ความดันสูง อาการภูมิแพ้ หายใจติดขัด ปวดอวัยวะ ผื่นผิวหนังมีอาการแพ้และแสบคันเป็นแผลพุพอง เส้นผมร่วง ผมบาง การเป็นโรคเมะเร็งผิวหนัง บางรายมีอาการเกิดขึ้นแล้วแต่พร้อมที่จะเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงสุขภาพโดยเฉพาะการใช้สารเคมีในการเสริมสวยที่ทำให้ร่างกายต้องสัมผัสหรือสูดดมเข้าสู่ร่างกาย เมื่อมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมควบคู่กับการรักษา ส่งผลให้มีอาการทางร่างกายและจิตใจที่ดีขึ้น และเข้าร่วมกิจกรรมอย่างตระหนักและเข้าใจในการรณรงค์ให้ความรู้และคำแนะนำครั้งที่ 2

ผลการปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงสุขภาพครั้งที่ 2 โดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพ การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์และวิธีการที่ปลอดภัยและมีพฤติกรรมเชิงสุขภาพในด้านอื่นๆที่มุ่งเน้นความปลอดภัยต่อตนเองมากขึ้น

สรุปผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมด้านสุขภาพของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการร้านเสริมสวยในพื้นที่ตำบลบางพึ่ง อำเภอบางบาล จังหวัดสมุทรปราการ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. การยอมรับความรู้และคำแนะนำเรื่องสุขภาพ
2. การเรียนรู้วิธีการเลือกและใช้ผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ
3. การเข้าร่วมในกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงสุขภาพ
4. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงสุขภาพที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต
5. การดูแลรักษาสุขภาพและสุขภาพโดยรวมของตนเอง
6. การหลีกเลี่ยงหรือลดการใช้หรือสัมผัสกับสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อม

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการร้านเสริมสวยในพื้นที่ตำบลบางพึ่ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ได้ข้อค้น พบว่า ได้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงภายหลังการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการร้านเสริมสวยในพื้นที่ตำบลบางพึ่ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ดังนี้

1. ความเสี่ยงจากการเกิดโรคร้ายไข้เจ็บและการเจ็บป่วยทางร่างกายลดลง
2. เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันทุกๆด้านโดยเน้นความปลอดภัย
3. สุขภาพที่ดีขึ้นทั้งด้านร่างกายและจิตใจ โดยไม่ต้องกังวลวิตกกังวลต่อการเจ็บป่วย
4. ลดค่าใช้จ่ายจากการต้องซื้อยาหรือรักษาอาการเจ็บป่วยของร่างกาย
5. มีกำลังในการประกอบสัมมาอาชีพที่เพิ่มขึ้นอย่างมีคุณภาพ ไม่ต้องกังวลต่ออาการเจ็บป่วย
6. คุณภาพชีวิตโดยรวมดีขึ้นในทุกๆด้าน

ผลจากการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงสุขภาพทำให้เกิดการเรียนรู้ในการดูแลสุขภาพตนเอง การเสริมสวยและเลือกใช้ผลิตภัณฑ์และวิธีการที่ปลอดภัย ปลอดภัยจากสารเคมี และมีความตระหนักในดูแลสุขภาพไปสู่การปฏิบัติตน ให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงทั้งกายและใจ เป็นการเรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตอย่างปลอดภัยงดเว้นการใช้ สัมผัส และสูดดมสารเคมีจากการเสริมสวยนำไปสู่การดูแลและให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพด้านอื่น ๆ เช่น การดูแลเรื่องอาหาร โภชนาการการจัดการเวลาในชีวิตประจำวัน การดูแลเรื่องออกกำลังกาย การดูแลเรื่องอารมณ์ และการใส่ใจดูแลสังเกตสุขภาพร่างกายตนเอง ทำให้คุณภาพชีวิตโดยรวมเกิดความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

6.1.1 ผลการวิจัยพบว่าผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการเคยมีพฤติกรรมที่ละเลยการดูแลสุขภาพตนเองเนื่องจากข้อจำกัดด้านความรู้ ขาดความเข้าใจและไม่มีผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการดำเนินชีวิตประจำวันที่ต้องมุ่งประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว

6.1.2 ควรมีการจัดกิจกรรมหรือโครงการให้คำปรึกษาแนะนำ ให้ความรู้อย่างเป็นระบบ หรือมีการส่งเสริมณรงค์ให้เห็นโทษภัยของสารเคมีที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันและวิธีการหลีกเลี่ยงป้องกัน

6.1.3 ควรมีการติดตามประเมินผลในระยะยาว รวมถึงควรขยายขอบเขตการศึกษาออกไปในวงกว้างทั้งในระดับกลุ่มคนและสาขาอาชีพอื่น ๆ

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 ควรมีการวิจัยแบบประเมินด้านสุขภาพในทุกสาขาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเคมี

6.2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของผู้คน และชุมชน จากบริบทสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมในแต่ละพื้นที่ เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กรณีศึกษาปัญญาวงค์ และพนัส พงษ์สุนันท์. (2555). การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมสาขาวิชาการจัดการสุขภาพ ชุมชน. สมุทรสงคราม: สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน.
- โกวิท พวงงาม. (2553). การจัดการตนเองของชุมชน. กรุงเทพฯ : เอ็กเพอเนต.
- เกษแก้ว เสี่ยงเพราะ. (2564). ทฤษฎี เทคนิคการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพและการประยุกต์ใช้ในงานสาธารณสุข. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เขมจิรา กุลขำ. (2551). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้บริโภคในการใช้บริการร้านเสริมสวยในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- จักรพันธ์ เพ็ชรภูมิ. (2561). พฤติกรรมสุขภาพ:แนวคิด ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้.พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ชนิดา ห่องแสง. (2553). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการร้านเสริมสวยในเขตพญาไท. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ชมพู เนินหาด. (2560). บทความเรื่องการจัดการความรู้เรื่องจิตบริการสู่งานเป็นเลิศของบุคลากรสายสนับสนุน. การจัดการองค์ความรู้. วิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี.
- ชูลีกร ด่านยุทธศิลป์. (2561). แบบจำลองการส่งเสริมสุขภาพของเพนเตอร์และการประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติการส่งเสริมสุขภาพทางพยาบาล.รายงานการวิจัย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.
- ชูลีกร ด่านยุทธศิลป์. (2561). วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์. 38(2). 132-141
- ดำรงค์ ฐานดี. (ม.ป.ป.). ความรู้เรื่องสังคมและวัฒนธรรม. [ม.ป.ท.: ม.ป.พ.]
- เทศบาลเมืองลัดหลวง. (2566). รายงานประจำปี2565เทศบาลเมืองลัดหลวง.ม.ป.พ.เทศบาลเมืองลัดหลวง.
- จิราณี โหมขุนทด. (2551). ผลของโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารและพฤติกรรมออกกำลังกายของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง.วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิราพร อุ่นฤทธิ์ และคณะ. (2553). รายงานการวิจัยพฤติกรรมการใช้บริการร้านเสริมสวยของผู้หญิงในเขตกรุงเทพมหานคร.รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- ประภากร แก้ววรรณ. (2554). การจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น. อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- พรณี สวนเพลง. (2552). เทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมสำหรับการจัดการความรู้. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด.
- วรรณวิมล เมฆวิมล. (2553). งานวิจัยเรื่องพฤติกรรมดูแลสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษา.บทคัดย่อ.สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- วัลลภา เทพจันทร์. (2555). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้บริการของลูกค้าร้านเสริมสวยสตรีในเขตเทศบาลระยอง จังหวัดระยอง.ปริญญาานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- สร้อยพัชร แป้นเกตุ. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมผู้บริโภคและการตัดสินใจเลือกใช้บริการร้านเสริมสวย: กรณีศึกษาร้านเสริมสวยในเขตชุมชนจิระนคร อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2562). ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ. (2558). สุขศึกษา. กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.).
- สุธิดา ยานประเสริฐ. (2555). แนวทางในการปรับปรุงร้านเสริมสวยเซเลบ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เสรี พงศ์พิศ. (2546). วิธีคิด วิธีทำ แผนชีวิต เศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2553). สุขภาพ 200 คำ เพื่อกินอยู่พอดีมีความสุข. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สำนักการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม. (2560). แนวคิดแนวปฏิบัติในการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็ง อย่างยั่งยืน ภายใต้กองทุนแม่ของแผ่นดิน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- อดิสร พวงชมพู และคณะ. (2554). แผนอาชีพในคู่มือแก่นี้แก่นเริ่มต้นชีวิตใหม่ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- อรพิน สติรมน. (2562). พฤติกรรมบำบัด Behavior Therapy. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.].
- อุษา เทียนทอง. (2550). นักจัดการความรู้ สร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนพึ่งตนเอง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- อัจฉรา ปุระคมและคณะ. (2556). พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน. รายงานการวิจัย ภาควิชาพลศึกษาและกีฬา คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. วิทยาเขตกำแพงแสน.
- อัจฉรา ปุระคม. (2558). การส่งเสริมกิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพผู้สูงอายุ. นครปฐม :เพชรเกษมพรินต์ติ้งกรุ๊ป.

วัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีของจังหวัดบุรีรัมย์

The Believe in Ghost Culture (Phee) in Buri Ram Province

ทินกร จันทรัมย์

ณัฐภัทร ไพรศรี

บทคัดย่อ

ผีเป็นสิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจให้คุณหรือโทษได้ มีทั้งดีและร้ายซึ่งพระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธเรื่องผีเพราะมีปรากฏในพระไตรปิฎก โดยมีกำเนิดคือ มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มนุษย์มีความผูกพันกันและกันได้แสดงพฤติกรรมร่วมกันเกิดเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี เพราะความเชื่อว่าเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษ หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจให้คุณหรือโทษได้ มีทั้งดีและร้ายโดยปรากฏเป็นวัฒนธรรมคือพิธีกรรมแซนโฌนตา คือประเพณีสารทเดือนสิบมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษในการประกอบพิธีกรรมสารท (แซนโฌนตา) สถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมในระดับครอบครัวจะใช้น้ำของตนเองในระดับเครือญาติจะใช้น้ำบ้านผู้อาวุโสสูงสุดของตระกูลและในระดับชุมชนจะใช้ศาลาการเปรียญของวัดเป็นที่ประกอบพิธีส่วนวันและเวลาในการประกอบพิธีกรรมจะตรงกับวันแรม 14-15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี พิธี เลี้ยงหม้อจแม่มดมอญหมายถึงผีบรรพบุรุษประจำตระกูล ซึ่งหากจะแปลรวมความตรง ๆ ก็คือ การมากระทำพิธี “ขึ้นผี” หรือหากพูดในอีกความหมายหนึ่งก็คือ การมาส่ง “เครื่องบรรณาการ” ให้แก่ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษประจำตระกูลโดยผู้ที่มาส่งเครื่องบรรณาการที่ว่านี้ก็คือ ลูกหลานในสายตระกูลที่ได้แต่งงานออกเหย้าออกเรือนกำลังจะสร้างครอบครัวใหม่ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะบอกกล่าวให้ดวงวิญญาณของท่านเหล่านั้นรับรู้ พร้อมกันนั้นก็ขอพรให้ท่านช่วยปกป้องคุ้มครองครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข พิธีกรรมปัญจโกลมะมีวัดจัดขึ้นเพื่อการรักษา การเจ็บไข้ได้ป่วย และเนื่องจากในพิธีกรรมนี้ มีการใช้ศาสตร์ดนตรี กัน ตริ้ม วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงประกอบ เพื่ออัญเชิญจิตวิญญาณ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาประทับที่ร่างทรงของแม่มด ปัจจุบันจึงนิยมเรียกความหมายพิธีการปัญจโกลมะมีวัดนี้ว่า “การรักษาด้วยเสียงดนตรี” หรือดนตรีบำบัด

คำสำคัญ : วัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผี, จังหวัดบุรีรัมย์

Abstract

A ghost (Phee) is something humans believe to be a mysterious condition. Can't see myself but it may appear as though it existed. It may give you or punish you. There are both good and bad. In Buddhism, we do not deny the story of ghosts because they appear in the Tripitaka. The origin of ghosts is Humans come together in groups. Humans have a bond with each other and have behaved together resulting in rituals related to belief in ghosts because they believe that they are the spirits of their ancestors or what humans believe is a mysterious condition. Can't see myself but it may appear as though it existed. It may give you or punish you. There are both good and bad aspects of the appearance of culture. Sandonta ritual is Tenth lunar month tradition the aim is to express gratitude towards the ancestors in performing the Sarth (Sandonta) ritual. The place used for rituals at the family level is their own home. At the kinship level, the house of the highest elder of the family is used, and at the community level, the temple's sermon hall is used for ceremonies. As for the day and time for performing the ritual, it falls on the 14th -15th day of the waning moon of the 10th lunar month every year. Leng Khamoj Witch Ceremony means family ancestor ghost which, if translated directly, means coming to perform a "ghost raising" ceremony, or if we say it in another sense, it means coming to send "tributes" to the spirits of the family ancestors. The person who came to send this tribute is the descendants of the family who have married and are about to start a new family. This is to inform their souls. At the same time, I ask for blessings for you to help protect and protect the family to be peaceful and happy. The Panjom Lamut ritual is held for healing purposes illness and illness and because in this ritual the art of music is used, Kantrum, the Piphat band plays music to invite spirits and sacred things to reside in the witch's medium. Nowadays, it is popular to call the meaning of this Panjom Lamut ritual ceremony as "Music therapy" or Music therapy.

Keywords: Culture of belief in ghosts (Phee), Buri Ram Province

บทนำ

จังหวัดบุรีรัมย์มีคติความเชื่อในการดำเนินชีวิตที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษกล่าวคือมีความเชื่อในอำนาจลี้ลับที่เหนือธรรมชาติ เพราะต้องการความปลอดภัยทั้งร่างกายและจิตใจ ความเชื่อต่างๆ นั้นมักจะได้รับคำบอกเล่าสืบทอดกันมาจากคนรุ่นก่อนว่ามีอำนาจลี้ลับหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้มีความเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพเจ้า เทวดา ภูตผี ปีศาจและผีบรรพบุรุษ มีอำนาจสามารถให้ดี ให้ร้าย ให้ทุกข์ หรือให้สุข แก่มนุษย์ได้ ความเชื่อเหล่านี้ทำให้เกิดลัทธิต่างๆ ขึ้น (พระยาอนุมานราชธน, 2508) ลัทธิการนับถือผีที่ปรากฏในจังหวัดบุรีรัมย์นั้นนับมาตั้งแต่โบราณ กล่าวได้ว่าเป็นคตินิยมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์เลยก็ว่าได้ ประเด็นความเชื่อเรื่องผีนี้เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เชื่อกันว่าจะรับเอามาจากวัฒนธรรมอินเดีย ซึ่งความเชื่อเรื่องผีนั้นมีการจัดประเภทผีทั่วไปไว้มากมายเช่น ผีบรรพบุรุษ รุกเทวดา ผีปอบ ผีนา เจ้าที่ และผีอื่นๆ เชื่อว่ามีผีให้คุณให้โทษ และยังเป็นการแสดงเคารพ กตัญญูต่อผีบรรพบุรุษ ทำให้คนไม่กล้าทำผิดเป็นการควบคุมความประพฤติบุคคลโดยทางอ้อม เพราะหากจะกล่าวถึงความเชื่อเรื่องผี หรือหลักฐานความเชื่อเรื่องผีและการปฏิบัติต่อผีในประเทศไทยในฐานะที่สังคมไทยเป็นสังคมของพระพุทธศาสนานั้น มีวิถีทางในการปฏิบัติต่อผีอย่างไรหรือผีมีฐานะและอิทธิพลอย่างไรต่อสังคมบ้านเราจะพบว่า สังคมไทยกับผีเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดทั้งในแง่ของการยอมรับและในแง่ของการปฏิเสธกล่าวคือ ในยุคแรกสังคมไทยยังคงมีการนับถือผี เพราะถือว่าผีเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวมากที่สุด โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ ดังจะปรากฏในหลักฐานทางโบราณคดีในประเทศไทยพบว่า มีหลักฐานการประกอบพิธีกรรมของคนโบราณที่เกี่ยวข้องกับผีอยู่หลายแห่งต่อมา เมื่อสังคมรับเอาศาสนาพราหมณ์เข้ามาเป็นศาสนา หลักความเชื่อเรื่องผีกับศาสนาพราหมณ์ยิ่งมีความใกล้ชิดกันมาก ประกอบกับคนแต่ละท้องถิ่นมีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์และวิญญาณ คือ มีความเชื่อว่า มีวิญญาณมีอำนาจปกป้องให้คุณหรือให้โทษกับตนเองและสังคม จึงมีการบูชาหรือประกอบพิธีกรรมเพื่อติดต่อกับผี จนในที่สุดกลายมาเป็นประเพณีสืบทอดกันมา

ตามความเชื่อเรื่องผีของจังหวัดบุรีรัมย์ ได้มีการจัดประเภทผีทั่วไป คือ ภูต-เจตภูต ผี ผีกระสือ ผีกระหัง ผีกองกอย ผีกะ ผีกำเนิด ผีกุมารทอง ผีโคมด ผีจะกละ ผีขมบ ผีเชื้อ ผีตาโชน ผีตาแฮก ผีน้ำ ผีนางธณีสีปอบ ผีปู้ตา และผีหลักเมือง ผีเป่า ผีพราย ผีโพง ผีฟ้า-ผีแถนและเทพารักษ์ ผีแม่หม้าย ผีเรือน ผีอำปีศาจ-เปรต (ส. พลายน้อย, 2552) ผีบรรพบุรุษและผีวีรบุรุษ ผีท่า รุกเทวดาและนางไม้ ผีนางตะเคียน ศาลเพียงตาและพระภูมิเจ้าที่ พระภูมิเมือง วิญญาณ ผีประจำหมู่บ้านและผีประจำเมืองผีมหัศจรรย์ ผีปิ้งค่าง สาง ผีหลังกลวง แม่ผดคนทรง และผีถ้วยแก้ว (เสฐียรโกเศศ, 2549) และยังมีผีให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ตามความเชื่อประชาชนภาคอีสานชาวบ้านมีความผูกพันและประกอบพิธีเกี่ยวกับความเชื่อผีสางเทวดา โดยเฉพาะประเพณี ฮีตสิบสอง ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิมที่ชาวบ้านถือปฏิบัติเกี่ยวกับผีหลายครั้งในรอบปี คือ “เดือนอ้าย” ทำบุญเข้ากรรม นิมนต์พระสงฆ์เข้าปริวาสกรรมชาวบ้านเลี้ยง ผีแถน และผีต่างๆ “เดือนเจ็ด” ทำบุญข้าสวะ (โชติ ศรีสุวรรณ, 2551)เป็นการทำบุญเกี่ยวเนื่องกับการเลี้ยงผีเทวอารักษ์หลักบ้านหลักเมือง “เดือนเก้า” บุญข้าวประดับดิน เพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ญาติที่ล่วงลับไป “เดือนสิบ” บุญข้าวสาก เป็นการทำบุญอุทิศแก่เปรต ที่เวียนว่ายในโลกลมนุษย์ ด้วยในสังคมของไทยมีความเชื่อเรื่องผีมากมาย

แนวคิดเรื่องผีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าตรัสถึงเรื่อง ผี วิญญาณ ยักษ์และภูตผีปีศาจ ผีเสื้อน้ำ รากษส สมัยนั้นมีภิกษุรูปหนึ่งถูกผีเข้า ภิกษุอีกรูปหนึ่งมีความประสงค์จะฆ่า จึงทุบตีท่านภิกษุนั้นไม่ถึงแก่กรรมภาพท่านเกิดความกังวลใจว่า เราต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูล พระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า “ภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก” (วิมพา. (ไทย) 1/188/172.) และพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อเมื่อมีอันตราย

เรื่องอันตราย 10 ประการ หนึ่งในนั้น คือ ข้อ 6. ฝิเข้าสิงภิกษุ (วิ.ม. (ไทย) 4/150/230.) ดังนั้น แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้ามีท่าทีมิได้มีปฏิเสธรื่องผี แต่ทรงห้ามเรียนวิชาดิรัจฉานการว่าด้วยเรื่อง ลิกขาบทที่ 9 และ 10 การเรียน ดิรัจฉานวิชาและการสอนดิรัจฉานวิชาของ เรื่อง พวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์เรียน (ดิรัจฉานวิชาคือวิชาที่ไม่มีประโยชน์ ไม่ เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นวิชาที่เบียดเบียนผู้อื่น เช่น (1) วิชาฝึกช้าง, ชีช้าง (2) วิชาฝึกม้า, ชีม้า (3) วิชาการ ขับรถ (4) วิชายิงธนู (5) วิชาฟันดาบ (6) ร่ายมนตร์ทำร้ายผู้อื่นด้วยพิธีอาถรรพณ์ (7) ร่ายมนตร์เสกตะปูฝังดินฆ่าคน หรือเสกเข้าห้อง (8) ร่ายมนตร์ทำผู้อื่นให้อยู่ในอำนาจหรือให้เป็นบ้า (9) ร่ายมนตร์ทำผู้อื่นให้เนื้อเลือดเหือดแห้ง (10) ปลอ่ยสัตว์มีพิษ) ชาวบ้านตำหนิประณาม โพนทะนาว่า “โฉนภิกษุณีจึงเรียนดิรัจฉานวิชาเหมือนหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโศก กามเล่า” ภิกษุณีทั้งหลายได้ยินคนเหล่านั้นตำหนิ ประณาม โพนทะนา บรรดาภิกษุณีผู้มกน้อย พวกกันตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “โฉนพวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์ จึงเรียนดิรัจฉานวิชาเล่า” ครั้นแล้ว ภิกษุณีเหล่านั้นได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุ ทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ทรงประชุมสงฆ์บัญญัติสิกขาบท พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลายทราบว่ พวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์เรียนและการที่พวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์สอนดิรัจฉานวิชา ชาวบ้านตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “โฉนพวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์จึงสอนดิรัจฉานวิชาเหมือนหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโศก กามเล่า” “พวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์สอน ดิรัจฉานวิชาจริงหรือ” ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริงพระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงดำหนิว่า ภิกษุทั้ง หลาย การกระทำอย่างนี้ มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย พระ บัญญัติภิกษุณีใด เรียน สอนดิรัจฉานวิชาต้องอาบัติปาจิตตีย์ (วิ.ภิกษุณี (ไทย) 3/1013-1020/263.)

บริบทและความหมายของผี

บริบทของผีหมายถึง สิ่งที่อยู่แวดล้อม หรือกำกับอยู่โดยรอบและเป็นตัวช่วยให้รู้ความหมาย หรือเข้าใจเรื่อง ราวที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) ที่มีความเชื่อเรื่องผีสืบต่อๆ กันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบันนี้

ความหมายของผี เป็นสิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจให้คุณหรือโทษได้ มีทั้งดีและร้าย เช่น วิญญาณ เรียกคนที่ตายไปแล้วความหมาย สิ่งที่เชื่อกันว่ามีอยู่ในกายเมื่อ มีชีวิต เมื่อตายจะออกจากกายล่องลอยไปหาที่เกิดใหม่ความรับรู้ เช่น จักขุวิญญาณ คือ ความรับรู้ทางตา โสทวิญญาน คือ ความรับรู้ทางหู เป็นชั้น 1 ในชั้น 5 คือรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

กำเนิดของผี

ผีเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่อยู่เหนืออำนาจการควบคุมของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกัน เป็นกลุ่ม มนุษย์มีความผูกพันกันและได้แสดงพฤติกรรมร่วมกันเกิดเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี เป็นลัทธิ ความเชื่อของพวก หรือมีความเชื่อว่าเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษ หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่ เห็นตัว แต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจให้คุณหรือโทษได้ มีทั้งดีและร้าย (กชกร โพธิ์กล้า, 2555) ในพระสุต ตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ [2.สีหนาทวรรค] คติ 5 ประการคือ (1) นรก (2) กำเนิดดิรัจฉาน (3) เปตวิสัย (4) มนุษย์ (5) เทวดา พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระสารีบุตร ไว้เราرضัตนรก ทางที่นำสัตว์ให้ถึงนรก ข้อปฏิบัติที่นำสัตว์ให้ ถึงนรก และรู้ชัดข้อปฏิบัติที่สัตว์ปฏิบัติแล้ว เป็นเหตุให้หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในอบายทุกตวิวิบาตนรกกำเนิด โอปปาติกะ คือ เทวดา สัตว์นรก มนุษย์บางจำพวก และเปรตบางจำพวก (ม.ม. (ไทย) 12/153/152.) สถานที่อยู่ของ ผี คือ ที่ตั้ง แหล่ง เช่น ป่าใหญ่ ภูเขา ป่าช้าผิติด ศาล ต้นไม้ใหญ่ แม่น้ำ ทะเล สิ่งในร่างมนุษย์ ประเภทของผี ที่ปรากฏ คัมภีร์พระไตรปิฎกของเถรวาทคือ เจตภูต ภูต อมนุษย์ (ผี) ยักษ์ รากษส วิญญาณ สัมภเวสี โอปปาติกะ ผีเสื้อน้ำ เปรต อสุรกาย ปีศาจ สัตว์นรก

ความเชื่อเรื่องผีของมนุษย์

ผี คือ วิญญาณของมนุษย์ผู้ตายหรือล่วงลับไปแล้วจิตของมนุษย์จะได้ไปเกิดใหม่ตามกรรมหรือการกระทำที่มนุษย์ได้กระทำเมื่อยังมีชีวิตอยู่ให้เกิดภพภูมิต่างๆ เช่น พรหม เทวดา มนุษย์ สัตว์นรก เปรต สัมภเวสี หรือ อสุรกาย และโอปปาติกะ ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เปรตประเภทต่างๆ เช่น พระมหาโมคคัลลานเถระลงจากภูเขาคิฆมิ ภูฏได้เห็นเปรตตนหนึ่งจึงซักถามด้วยคาถาว่า สักกัญญเปตวัตถุ เปรตถูกค้อนต่อยศีระชะ เจ้าเป็นบ้าไปแล้วหรือ จึงวิ่งไปมาเหมือนเนื้อที่วิ่งพล่าน เปรตได้เล่าว่า ได้ไปเกิดเป็นเปรตในยมโลก ถูกค้อนเหล็กจำนวนหกหมื่นลูกตกมาตี กระหม่อมศีระชะ เพราะผลกรรมที่ได้กระทำต่อพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่า สุเนตร ขณะนั่งเข้าฌานอยู่ที่โคนต้นไม้ ตนได้ติดก่อนกรวดใส่ศีระชะพระปัจเจกพุทธเจ้า ผลกรรมนั้น จึงต้องได้รับทุกข์เช่นนี้ (ขุ.เปต. (ไทย) 26/806-804/300-301.) และที่ปรากฏกายให้พระภิกษุเห็นรูปร่างต่างๆ นั้น เป็นไปตามกรรมที่ตนได้กระทำมาในอดีต เพื่อมาขอรับส่วนบุญส่วนกุศลจากผู้ที่ยินคิดว่าจะได้รับส่วนอุทิศให้ ส่วนผู้คนในยุคนี้ ได้รับรู้ความเป็นไปของสัตว์เหล่านั้นก็ได้ทำบุญอุทิศให้เป็นที่ยับยั้ง ทำให้บุคคลอื่นได้รับรู้อนุโมทนาและเกิดเกรงกลัวต่อบาปกรรม ตั้งตนไว้ถึงพระรัตนตรัย ประกอบด้วย ทาน ศีล ภาวนา สืบไป รวมทั้งกรณีพระเจ้าพิมพิสารอุทิศแก่ญาติ (เปรต) (ขุ.ขุ.(ไทย) 25/1-5/15.)

1) การทำพิธีขับไล่อมมนุษย์ (ผี) ในสมัยพุทธกาลพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้ายังมีพระชนชีพสิ่งที่ปรากฏชัดเจนใน พระอัมมปัทมสูตร (แปล) ภาค 7 ดังที่กล่าวมาในบทที่ 1 ในด้านพิธีกรรมต่างๆโดยให้พระอานนท์เรียนพระปริตรแล้วทำน้ำมนต์ ปะพรมกำแพงเมืองสามวันสามคืน เพื่อขับไล่อมมนุษย์ (ผี) ในเมืองไพศาลีในครั้งนั้น ก็เกิดสวัสดิ์แก่ชาวเมือง

2) การทำพิธีกรรมอุทิศแก่ญาติ (เปรต) ในสมัยพุทธกาล บุพกรรมเปรตญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ในขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ ติโรกฐตสูตร (ขุ.ขุ.อ. (ไทย) 7/177.) ว่าด้วยเรื่องเปรตที่อยู่ภายนอกฝาเรือน (ขุ.ขุ.อ. (ไทย) 7/177.) พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พระศาสดานี้เพื่ออนุโมทนาแก่พระเจ้าพิมพิสาร พวกเปรตพากันมาสู่(เรือนของตน) (ขุ.ขุ.อ. (ไทย) 7/177.) บ้างยืนอยู่ที่ฝาเรือนด้านนอก บ้างยืนอยู่ที่ทางสี่แพร่ง สามแพร่งบ้างยืนพึงอยู่ที่บานประตูเมื่อมีข้าวและน้ำดื่มมากมาย ผู้ถวายอาหารและน้ำดื่ม อุทิศให้ญาติทั้งหลาย (ที่เกิดเป็นเปรต) อนุโมทนาแล้วก็ได้รับความสุขและสมบัติ เปรตอวยพรให้ญาติจะมีอายุยืน เพราะการบูชาญาติ ผู้ให้ทานแก่เปรตญาติแล้ว และทานก็ไม่ไร้ผลและในอรรถกถา ขุททกนิกาย เปตวัตถุ ปฐมวรรค ติโรกฐตเปตวัตถุ อรรถกถาติโรกฐตเปตวัตถุ พระศาสดาเมื่อทรงประทับอยู่ในกรุงราชคฤห์ ทรงปรารภพวกเปรตเป็นอันมากสมัยนั้นเปรตไปเฝ้าพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ทูลถามว่า พวกข้าพระองค์จะได้สมบัติเมื่อไหร่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า บัดนี้ ท่านยังไม่ได้ แต่ในอนาคตจักมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่าโคตม ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น จักมีพระราชาทรงพระนามว่าพิมพิสาร ใน 92 กัป นับแต่ภัททกัปนี้ พระองค์ได้ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าแล้วจักอุทิศแก่พวกท่านเมื่อพระเจ้าพิมพิสาร ทรงนิมนต์ถวายภัตตาหารแด่พระพุทธเจ้าโคตมเป็นประธาน แต่ไม่ได้อุทิศทานแก่เปรตดังใจหวังไว้ ในเวลากลางคืนจึงพากันส่งเสียงร้องอันน่าสะพรึงกลัวอย่างยิ่งใกล้พระราชนิเวศน์ พระเจ้าพิมพิสารเกิดความสะพรึงกลัว นำหวาดเสียว จึงได้กราบทูลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า จักมีเหตุอะไรเกิดขึ้น พระพุทธองค์ตรัสว่า ญาติเก่าที่เกิดเป็นพวกเปรตรอรับการอุทิศส่วนกุศลจากพระองค์ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าแล้ว แต่พระองค์ถวายทานแล้ว มิได้อุทิศให้ก็สิ้นหวังจึงพากันส่งเสียงร้อง พระราชาได้ถวายข้าวยาคุ ถวายผ้า ที่นอนและที่นุ่งห่ม เมื่อทรงหลั่งน้ำทักษิโณทกอุทิศทานให้จึงสำเร็จแก่พวกญาติเกิดปรากฏมีสระโบกขรณี ของเคี้ยวและอาหารเป็นทิพย์ ได้บังเกิดแก่พวกเปรต ความหิวกระหายหมดไป มีผิวพรรณสีดังทองคำ มีความสุขทั้งกายและใจ ได้เครื่องประดับมณีต่างๆ เช่น ผ้า ปราสาท เครื่องลาดและที่นอน (ขุ.ขุ.อ. (ไทย) 39/278-301.)

จากการศึกษาค้นคว้า ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ท่าทีพระพุทธศาสนาที่มีต่อความเชื่อเรื่องผีก็ได้ปฏิเสธแต่อย่างไร ชาวเมืองไพศาลีถูกภัย 3 ประการ คือ ทุพภิกขภัย อดนุสสภัยและโรคภัยเบียดเบียน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง

ตรัสว่าภูตทั้งหลาย ประชาชนชาวมุขย์นี้โดนูกอู่ปะทวะทั้ง 3 ซัดขวางแล้ว ขอต่านทั้งหลายจงเข้าไปตั้งเมตตา ความ เป็นมิตร ความมีอภัยอภัยเอื้อประโยชน์แก่ประชาชนคนมุขย์นั้นเถิด พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า รัตนะ ที่เสมอ ด้วยตถาคตไม่มีเลย ความสวัสดีก็เกิดแก่ราชสกุล ภัยก็จะจับไปพวกอมุขย์ในแสนโกฏิจักรวาล ก็พากันยอมรับพุทธ อาญา (อำนาจป้องกัน) (ขุ.ขุ.อ. (ไทย) 47/2/2/7, 21, 39, 40) หรือพระภิกษุไป จำพรรษาในป่าเกิดเทวดาที่เกล้ง หลอกให้เกิดหวาดกลัว พระพุทธองค์ก็ทรงแนะวิธีการโดยให้เรียนเมตตสูตร (ขุ.ขุ. (ไทย) 25/1-2/20.) ว่าด้วยการแผ่ เมตตา พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ป่า ด้วยอานิสงส์ของเมตตามิ 11 ประการ ย่อมเป็นรัก ของอมุขย์และเทวดา ใน ข้อ 5. เป็นที่รักของอมุขย์ (ผี) และข้อ 6. เทวดาทั้งหลายรวมทั้งมีการกล่าวถึงเรื่องวิมาน ของเปรตและกรรมของเปรตไว้ในพระไตรปิฎกในเล่ม 26 ขุททกนิกาย มิวานวัตถุ 84 เรื่อง และเปตวัตถุ 51 เรื่อง และที่กล่าวเกี่ยวกับเปรตไว้มากมายในพระไตรปิฎกเล่มอื่นๆ เป็นต้น

วัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีในจังหวัดบุรีรัมย์

ความเชื่อของชาวจังหวัดบุรีรัมย์เกิดจากปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวันเช่นเมื่อชีวิตถึงคราววิบัติเกิดโรค ภัยไข้เจ็บ เกิดภัยธรรมชาติปัญหาเหล่านั้นเกินขีดความสามารถที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้คนจึงสร้างความเชื่อว่ามีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้นอำนาจนั้นอาจจะเป็นเทพเจ้าภูตผีปิศาจวิญญาณสัตว์ป่า พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ตลอดจน ดิน น้ำ ลม ไฟ ฉะนั้น เพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นกับตน มนุษย์จึงวิงวอน ขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับโดยเชื่อว่าถ้าบอกกล่าวหรือทำให้อำนาจนั้นพอใจอาจจะช่วยไปตลอดภัย เมื่อพ้น ภัยพิบัติก็ยินดีแสดงความรู้คุณด้วยการเซ่นบวงสรวงบูชาหรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ แต่ละสังคมต่างมีความเชื่อเป็น มรดกสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ชาวบุรีรัมย์มีความเชื่อในสิ่งต่อไปนี้

1. พิธีเซ่นโขนตา

พิธีเซ่นโขนตา คือประเพณีสารทเดือนสิบของคนไทยเชื้อสายเขมรนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความกตัญญู กตเวทิต์ที่มีต่อบรรพบุรุษ ในการประกอบพิธีกรรมสารท (เซ่นโขนตา) นี้จะแบ่งออกเป็น 3 ระดับคือระดับครอบครัว มีหัวหน้าครอบครัวหรือผู้มีอาวุโสสูงสุดของครอบครัวเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมโดยจะจัดเซ่นสรวงขึ้นที่บ้าน ของตนเองผู้ร่วมประกอบพิธีจะประกอบด้วยสมาชิกของครอบครัวและผู้มีเกียรติในระดับเครือญาติจะจัดประกอบ พิธีกรรมขึ้นที่บ้านผู้มีอาวุโสสูงสุดของวงศ์ตระกูลและผู้อาวุโสสูงสุดของตระกูลจะเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ส่วน ผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมในระดับนี้จะประกอบด้วย สมาชิกของครอบครัวหลายๆ ครอบครัวที่นับถือผีบรรพบุรุษ เดียวกันและในระดับชุมชนนั้นจะประกอบพิธีกรรมกันทั่วตำบลหมู่บ้านโดยมีผู้นำในการประกอบพิธีกรรมคือผู้มี อาวุโสสูงสุดของแต่ละตระกูลส่วนผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมจะประกอบด้วยชาวบ้านทุกครอบครัวในหมู่บ้าน รวม ทั้งหมู่บ้านใกล้เคียงที่นับถือผีบรรพบุรุษเดียวกันในระดับชุมชนนี้ นอกจากจะมีผู้อาวุโสเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม แล้วยังมีผู้รู้อื่นๆ เช่น มักคทายก ครู พระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมด้วยส่วนสิ่งของที่ใช้ในการเซ่นไหว้ ประกอบด้วยเครื่องบูชาเครื่องเซ่นไหว้ซึ่งหาได้ตามท้องถิ่นนอกจากนี้ก็จะทำบายเบนต์ (ก้อนข้าว) เพื่อบูชาแม่โพสพ และผีไร่ผืนนาเพื่อความอุดมสมบูรณ์ ของข้าวปลาอาหารในนา สถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมในระดับครอบครัว จะใช้บ้านของตนเองในระดับเครือญาติจะใช้บ้านผู้มีอาวุโสสูงสุดของตระกูลและในระดับชุมชนจะใช้ศาลาการเปรียญ ของวัดเป็นที่ประกอบพิธีส่วนวันและเวลาในการประกอบพิธีกรรมจะตรงกับวันแรม 14-15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ความสัมพันธ์ของพิธีกรรมสารท (เซ่นโขนตา) กับวิถีชีวิตของชาวไทยเขมรจะมีความผูกพันเกี่ยวเนื่องกับทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ไม่ว่าจะเป็นประกอบกิจกรรมใด ๆ ก็ตามชาวไทยเขมรจะต้องมีการเซ่นไหว้บอกกล่าวผีบรรพบุรุษ เสมอด้านคติความเชื่อชาวไทยเขมรมีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ (โขนตา) ชาวบ้านเชื่อว่าผีโขนตาเป็นผู้มีอำนาจให้

คุณให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมสารท (แซนโฌนตา) ก็จะถูกส่งลงโทษ กล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญูและเชื่อว่าคนที่อกตัญญูจะประสบแต่ความล้มเหลวในชีวิตหาความสุขความเจริญไม่ได้ ความเชื่อดังกล่าวซึ่งมีการสืบทอดมา เพื่อให้อบรมบุตรหลาน ท่านก็จะคอยคุ่มครองอวยชัย ให้พร ให้ลูกหลาน ประสบผลสำเร็จในชีวิตมีความสุขความเจริญ และนอกจากนี้ยังเชื่อว่าผีโฌนตานั้นจะคลั่งคลั่ง ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางเกษตรกรรมด้วย ชาวไทยเขมรได้อาศัยความเชื่อในการนับถือผีบรรพบุรุษเดียวกันเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนทำให้เป็นคนมีระเบียบวินัย มีศีลธรรม ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันสืบไป

การเซ่นไหว้บูชาผีของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์เรียกว่าการแซนฆอมจ(เช่นไหว้ผี)ประกอบพิธีกรรมเพื่อเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วลูกหลานยังระลึกถึงท่านอยู่คือเป็นผีที่อยู่ในบ้านเรือนคอยดูแลให้ลูกหลานมีความสุขความเจริญส่วนการประกอบพิธีเพื่อเซ่นไหว้ผีประจำหมู่บ้านนั้นเรียกว่า“การแซนเนียกตา”(แซนคือการเซ่นเนียกตา คือ ฆิปปุยาตายาย)ที่สถิตอยู่ในศาลเพียงตาที่ชาวบ้านสร้างไว้ เรียกว่า กระโถมตา (กระโถมฆิปปุยาตายาย) ซึ่ง จะทำการเซ่นในวันขึ้น 3 ค่ำเดือน 3 (แคว้นยกทม) แต่ละครอบครัวจะนำเครื่องเซ่นไหว้ต่างๆ ใส่ถาดหรือภาชนะอย่างใดอย่างหนึ่งมารวมกันที่บริเวณกระโถมฆิปปุยาตายายมาเซ่นไหว้ร่วมกันเพื่อเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้านการบูชาอีกประเภทหนึ่งคือการเซ่นไหว้ผีไร่ผืนนาซึ่งเป็นการบอกกล่าวให้ท่านทราบว่า จะเริ่มทำไร่นาและขอให้ท่านช่วยดูแลรักษาให้ข้าวเจริญงอกงามอุดมสมบูรณ์การนับถือผียายตาผีบ้านผีกระโถมตา(ชาวบ้านเรียก เนียะตาอยู่ที่ศาลปู่ตา)ซึ่งเชื่อว่าผียายตาเป็นผีดีคอยคุ่มครองลูกหลานแต่พิธีสารทเป็นพิธีกรรมที่เด่นที่สุดเพราะเป็นการแสดงออกถึงการนับถือผีบรรพบุรุษคือเทศกาล เดือน 10 มีการเซ่นไหว้ผียายตาส่วนผีเนียะตาจะทำพิธีเซ่นไหว้ในวันก่อนลงทำนา วันเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเอาข้าวขนยุง ชาวบ้าน เรียกว่า การแซนสะเรอเลิงยุง(พิธีเซ่นไหว้ก่อนเอาข้าวเปลือกขึ้นยุง) ชาวบ้านจะอาศัยศาลปู่ตานี้เป็นที่พึ่งพาทางด้านอื่นด้วย เช่น ใช้เป็นที่บนบาน เป็นที่เรียกหาขวัญให้ผู้ป่วยเวลาสะเดาะเคราะห์ในการเซ่นไหว้ส่วนศาลพระภูมินั้นชาวบ้านเรียกศาลเจ้าเหตุนี้เองความเชื่อเรื่องผีต่างๆของชาวจังหวัดสุรินทร์เชื่อกันว่าผีบรรพบุรุษนั้นติดตามไปทุกหนทุกแห่งจะเห็นได้จากการเซ่นไหว้เวลาจะดื่มสุราจะรินสุราลงพื้น เรียกผียายตามาดื่มทุกครั้งไป การประกอบพิธีกรรมแซนโฌนตาเป็นสิ่งที่ดีเพราะเป็นตัวควบคุมสังคมชนบทให้รู้จักกตัญญูต่อบรรพบุรุษเป็นผลให้เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่บ้านและสังคมหมู่บ้าน ความเชื่อถือนี้อย่างคงอยู่คู่กับสังคมตลอด

2. พิธีเลิงฆอมจแม่มดมอญ

ความเชื่อในเรื่อง “ผีบรรพบุรุษประจำหมู่บ้าน” แล้ว ธรรมเนียมปฏิบัติตามความเชื่อในเรื่อง “ผีบรรพบุรุษประจำสายตระกูล” ก็นับเป็นอีกความเชื่อหนึ่ง ที่ลูกหลานของแต่ละสายตระกูลในรุ่นปัจจุบัน ยังคงยึดถือและสืบทอดปฏิบัติกันมาจนกระทั่งถึงวันนี้

สำหรับ ผีบรรพบุรุษที่แต่ละสายตระกูลให้ความเคารพนับถือนั้น จะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งเท่าที่ สอบเท่าผู้เฒ่าผู้แก่ดูก็พบว่ามียุคไม่น้อย แต่ที่ลูกหลานยังคงมีการจัดพิธีสืบเนื่องมาจนถึงเดี๋ยวนี้ก็คือ สายตระกูลที่ นับถือ “ผีหม้อ” (หม้อจข้งดัย) “ผีกรงหม้อ” (หม้อจกร้องแฉะ) “ผีประก่า” (หม้อจประเก้อม) “ผีแม่มดมอญ” (หม้อจมะมวดมอญ) เป็นต้นในแต่ละปีหรืออาจจะปี 3 – 4 ปี ครั้ง บรรดาลูกหลานในสายสาแหรก จะมีการจัดพิธีเพื่อรำลึกนึกถึงและแสดงความเคารพต่อบรรพชนของตนเอง โดยการเล่นแม่มดแม่หม้อ การเข้าทรงบ๊องบ๊อด รวมไปถึง การ “เลิงฆอมจ” (วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์, 2553)

“เลิงฆอมจ” เป็นคำเขมร คำว่า “เลิง” แปลว่า “ขึ้น” ส่วน “ฆอมจ” แปลว่า “ผี” นั่นก็หมายถึงผีบรรพบุรุษประจำตระกูล ซึ่งหากจะแปลรวมความตรง ๆ ก็คือ การมากระทำพิธี “ขึ้นผี” หรือหากพูดในอีกความหมายนัยหนึ่ง ก็คือ การมาส่ง “เครื่องบรรณาการ” ให้แก่ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษประจำตระกูล โดยผู้ที่มาส่งเครื่องบรรณาการ

ที่ว่านี้ก็คือ ลูกหลานในสายตระกูลที่ได้แต่งงานออกเหย้าออกเรือนกำลังจะสร้างครอบครัวใหม่ ทั้งนี้เพื่อที่จะบอกกล่าวให้ดวงวิญญาณของท่านเหล่านั้นรับรู้ พร้อมกันนั้นก็ขอพรให้ท่านช่วยปกป้องคุ้มครองครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข (วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์, 2553)

สำหรับสิ่งของที่ลูกหลานจะต้องนำมา “ขึ้น” ต่อ “ผี” นั้น ส่วนใหญ่ก็มักจะเป็นสิ่งของเครื่องใช้ อาหารคาว – หวาน ตลอดจนถึงเครื่องสักการบูชาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น หัวหมู ไก่ต้ม เหล้าขาว ผ้าขาว กรวยดอกไม้ธูปเทียนเงิน ฯลฯ ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละสายตระกูล มีธรรมเนียมปฏิบัติที่ยึดถือกันมาอย่างไร และที่สำคัญพิธีกรรมดังกล่าวนี้จะต้องมาประกอบยังบ้านบรรพบุรุษประจำตระกูล เท่านั้น

พิธีกรรมที่ ยึดถือกันมาแต่โบราณก็คือ ลูกหลานคนไหนที่แต่งงานออกเรือน พอเสร็จงานแต่งงานแล้วก็ต้องเตรียมของมาทำพิธีให้เรียบร้อย ใครไม่มาเขาถือว่าไม่เคารพ จะอยู่ที่ไหนก็ต้องหาเวลากลับมา ถ้าไม่กลับมาก็ดำรงชีวิตอย่างไม่อย่างไม่เป็นสุข “เล็งขมิ้อแม่มดมอญ สิ่งของที่ต้องนำมาก็มี หัวหมู 1 หัว กรวยดอกไม้ธูปเทียน 5 กรวย มะพร้าวอ่อน 2 ลูก เหล้าขาว 1 ขวด ผ้าขาว 1 ผืน เงิน 6 บาท บุหรี่ ข้าวสวย ขนมข้าวต้มอาหารคาวหวาน เอามาครบแล้วก็เตรียมเริ่มพิธี คนเฒ่าคนแก่ก็จะมาช่วยกันเรียกผีช่วยบอกกล่าว” (วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์, 2553)

สำหรับพิธีการ “เล็งขมิ้อแม่มดมอญ” ในวันนั้น เริ่มด้วยป้าล่าพัก ผู้อาวุโสประจำสายตระกูล ทำการตรวจสอบสิ่งของเครื่องใช้และเครื่องสักการบูชา ว่าแต่ละอย่างถูกต้องครบถ้วนตามที่กำหนดเอาไว้หรือไม่ จากนั้นลูกหลานทั้งหญิงและชาย จะช่วยกันยกสิ่งของแต่ละอย่างทูลขึ้นเหนือหัว มอบให้แก่ผู้อาวุโสเพื่อเตรียมที่จะทำพิธี “เล็งผี” การ “เล็งผี” เริ่มด้วยการจุดธูปเทียนบูชา พร้อมทั้งบอกกล่าวเชื้อเชิญดวงวิญญาณบรรพบุรุษในสายสาแหรกให้มาชุมนุมกัน ณ สถานที่ประกอบพิธี ทั้งนี้เพื่อให้มาร่วมรับรู้และเป็นสักขีพยานว่า ลูกหลานในสายตระกูลของตนเองได้แต่งงานออกเหย้าออกเรือนไปแล้วกับคนบ้านนั้นบ้านนี้ และวันนี้ทั้งคู่ก็นำอาหารคาวหวาน สิ่งของเครื่องใช้มา “ขึ้น” ให้อย่างครบถ้วนไม่มีขาดตกบกพร่อง (วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์, 2553)

3. พิธีกรรมปัญญาโหล่มะมวด

พิธีกรรมปัญญาโหล่มะมวด เป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษของชาวเขมรแถบอีสานตอนล่าง ตามแนวเทือกเขาพนมดงรัก โดยมีความเชื่อว่า วิญญาณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูตผีปีศาจ และดวงวิญญาณของบรรพบุรุษมีอยู่จริงในอดีตทุกชุมชนหมู่บ้านชาวเขมรสุนทร ต่างร่วมกันจัดงาน “พิธีกรรมปัญญาโหล่มะมวด” ระหว่างหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ไปถึงก่อนฤดูการผลิตใหญ่ “ทำนา” เพื่อเป็นสิริมงคล กระทั่งเป็นประเพณีประจำปีของชุมชนสืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน (วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์, 2553)

พิธีกรรมปัญญาโหล่มะมวด โดยหลักๆแล้วชาวเขมรบุรีรัมย์ มักจะนำพิธีกรรมดังกล่าวมาใช้ เพื่อการรักษา การเจ็บไข้ได้ป่วย และเนื่องจากในพิธีกรรมนี้ มีการใช้ศาสตร์ดนตรี กันตรึม วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงประกอบ เพื่ออัญเชิญจิตวิญญาณ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาประทับที่ร่างทรงของแม่มด ปัจจุบันจึงนิยมเรียกความหมายพิธีการปัญญาโหล่มะมวดนี้ว่า “การรักษาด้วยเสียงดนตรี” หรือดนตรีบำบัด ความเชื่อในพิธีกรรมปัญญาโหล่มะมวด แม้จะมีการสืบทอดมาถึงปัจจุบัน หากแต่ความนิยมและศรัทธาเริ่มเสื่อมคลายลงไปอย่างรวดเร็วในระยะเวลาอันหลังราว 30 ปีที่ผ่านมา โดยกระแสความเชื่อด้านวิทยาศาสตร์ เข้ามาแทนความเชื่อเรื่อง “ปัญญาโหล่มะมวด” พิธีกรรมปัญญาโหล่มะมวด จึงกลายเป็นสิ่งที่ล้าสมัยโบราณ ไสยศาสตร์ ฯ ไม่เป็นที่นิยมเลื่อมใสศรัทธาในหมู่คนรุ่นใหม่ หากแต่ความเชื่อศรัทธาในหมู่ชาวสุนทรเชื้อสายเขมร ที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป ยังคงเชื่อศรัทธา จากผลการรักษาอันปรากฏที่หายจากการเจ็บป่วยด้วยวิธีการปัญญาโหล่มะมวด แม้จะไม่แม่นยำ 100 % แต่ก็สามารถแก้ปัญหาอาการเจ็บไข้บางชนิดที่การแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถเยียวยารักษาได้เช่นกัน คุณตาโบราณ จันทร์กลืน ครูเพลงกันตรึมดนตรีประกอบพิธีปัญญาโหล่มะมวด แห่งบ้านดงมันกล่าวว่า “พิธีกรรมปัญญาโหล่มะมวด” เป็นการเล่นเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยเช่น บางครั้งชาวบ้านไปโรง

พยาบาลด้วยอาการเจ็บปวด แขน ขา ร่างกาย ฯลฯ แพทย์หาสาเหตุไม่เจอ แต่เมื่อมารักษาโดย “พิธีกรรมปัญจโกละมั่ว” ก็จะหายจากการเจ็บป่วย ซึ่งการรักษาด้วยวิธีการนี้ได้มีการสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ “พิธีกรรมปัญจโกละมั่ว” จากจังหวัดบุรีรัมย์ก็มีการไปเล่นอยู่เป็นประจำ ความห่วงใยถึงวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมจะสูญหายไป ปัจจุบันได้พยายามสร้างเยาวชนคนรุ่นใหม่ฝึกฝนศิลปะวัฒนธรรมอันงดงามนี้สืบทอดต่อไปตามความเชื่อของชาวเขมร พวกเขาเชื่อว่าในอิทธิพลของพลังแห่งจักรวาล ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และสรรพสิ่ง ล้วนเกิดจากอิทธิพลอำนาจของจักรวาล ดังนั้นต่างสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก ความสมดุลจะเกิดขึ้นได้ด้วยจิตวิญญาณและศรัทธาโลกวิทยาศาสตร์ในยุคปัจจุบัน แม้จะสามารถพิสูจน์ความเป็นจริงทางกายภาพในระดับหยาบได้อย่างแม่นยำ แต่กลับไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเหตุใดค่าความเค็มของน้ำทะเล อ็อกซิเจนในอากาศ จึงคงที่ในโลกของธรรมชาติ (วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์, 2553)

การปัญจโกละมั่วจะถูกกำหนดขึ้นหลักๆอย่างน้อยใน 2 โอกาส ดังนี้

(1) เล่นในระหว่างช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ตลอดถึง ก่อนฤดูการผลิตใหญ่ “ทำนา” เพื่อบวงสรวงสิ่งศักดิ์ทั้งหลายที่ได้ปกป้องคุ้มครองให้ชนได้อยู่เย็นเป็นสุข และสักการะตอบแทนดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ที่ได้ลบล้างให้ลูกหลานรอดพ้นจากเพศภัยทั้งปวง และประสบความสำเร็จในกิจการงาน ฯลฯ

(2) เล่นเพื่อการรักษาการเจ็บป่วย แก่คน สามารถเล่นได้ตลอดปีเลือกวันประกอบพิธีกรรม 1, วันที่เสริมพลังในพิธีกรรม ควรเป็นวันพฤหัสบดีและวันอังคาร 2, ไม่นิยมเล่นในวัน 15 ค่ำทั้งข้างขึ้นและข้างแรม 3, ต้องไม่ตรงกับวันพระ

หลังจากการเตรียมพร้อมเข้าทรงเรียบร้อยแล้วแม่ตทุกคนจะร่วมกันฟ้อนรำรอบจวนครูหรือเครื่องบัตพลีที่วางกลางปะรำ ด้วยท่วงท่าและบทเพลง ตามแบบวัฒนธรรมเขมร แลบทือเอกเขาพนมดงรักสรุปได้ว่าจังหวัดบุรีรัมย์มีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษที่ปฏิบัติสืบกันมาจนเป็นวัฒนธรรม มีการสะเดาะเคราะห์แก้กรรมให้ตนเองหายจากการเจ็บป่วยและความทุกข์ใจต่างๆ จึงเกิดความไม่สบายใจ พยายามหาวิธีแก้กรรม การสะเดาะเคราะห์ตามความเชื่อ ความสมัครใจของผู้เข้าร่วมพิธี และการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาแก้ปิง เพราะเชื่อว่าตนจะมีอายุที่ยืนยาว เมื่อเกิดความเชื่ออย่างนี้ทำให้เกิด ศาสนาและการทรงเจ้าเข้าผี โดยเฉพาะการทรงเจ้าซึ่งมีความเชื่อว่าถ้าทำตามพิธีกรรมดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วจะประสบความสำเร็จ หายจากอาการทุกข์ใจได้อีกทั้งพิธีกรรมแต่ละพิธีกรรมได้สอดแทรกหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาในการสร้างความเชื่อถือศรัทธา

สรุป

ผีเป็นสิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตนได้อาจให้คุณหรือโทษได้ มีทั้งดีและร้ายซึ่งพระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธเรื่องผีเพราะมีปรากฏในพระไตรปิฎก โดยมีกำเนิดคือ มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มนุษย์มีความผูกพันกันและได้แสดงพฤติกรรมร่วมกันเกิดเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี เป็นลัทธิความเชื่อของพวก หรือมีความเชื่อว่าเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษ หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตนได้อาจให้คุณหรือโทษได้ มีทั้งดีและร้ายโดยปรากฏเป็นวัฒนธรรมคือพิธีกรรมแซนโฌนตา คือประเพณีสารทเดือนสิบของคนไทยเชื้อสายเขมรนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความกตัญญู กตเวทิต์ที่มีต่อบรรพบุรุษ ในการประกอบพิธีกรรมสารท (แซนโฌนตา) นี้จะแบ่งออกเป็น 3 ระดับคือระดับครอบครัว มีหัวหน้าครอบครัวหรือผู้มีอาวุโสสูงสุดของครอบครัวเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมโดยจะจัดเช่นสรวงขึ้นที่บ้านของตนเองผู้ร่วมประกอบพิธีจะประกอบด้วยสมาชิกของครอบครัวและผู้มีเกียรติในระดับเครือญาติจะจัดประกอบพิธีกรรมขึ้นที่บ้านผู้มีอาวุโสสูงสุดของวงศ์ตระกูลและผู้อาวุโสสูงสุดของตระกูลจะเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ส่วนผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมในระดับนี้จะประกอบด้วย สมาชิกของครอบครัวหลายๆ ครอบครัวที่นับถือผีบรรพบุรุษ

เดียวกันและในระดับชุมชนนั้นจะประกอบพิธีกรรมกันที่วัดประจำหมู่บ้านโดยมีผู้นำในการประกอบพิธีกรรมคือผู้มีอาวุโสสูงสุดของแต่ละตระกูลส่วนผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมจะประกอบด้วยชาวบ้านทุกครอบครัวในหมู่บ้าน รวมทั้งหมู่บ้านใกล้เคียงที่นับถือผีบรรพบุรุษเดียวกันในระดับชุมชนสถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมในระดับครอบครัวจะใช้บ้านของตนเองในระดับเครือญาติจะใช้บ้านผู้อาวุโสสูงสุดของตระกูลและในระดับชุมชนจะใช้ศาลาการเปรียญของวัดเป็นที่ประกอบพิธีส่วนวันและเวลาในการประกอบพิธีกรรมจะตรงกับวันแรม 14-15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี พิธีเล็งขมิ้นจมน้ำมดมอญหมายถึงผีบรรพบุรุษประจำตระกูล ซึ่งหากจะแปลรวมความตรง ๆ ก็คือ การมากระทำพิธี “ขึ้นผี” หรือหากพูดในอีกความหมายหนึ่งก็คือ การมาส่ง “เครื่องบรรณาการ” ให้แก่ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษประจำตระกูลโดยผู้ที่มาส่งเครื่องบรรณาการที่ว่าเป็นก็คือ ลูกหลานในสายตระกูลที่ได้แต่งงานออกเหย้าออกเรือนกำลังจะสร้างครอบครัวใหม่ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะบอกกล่าวให้ดวงวิญญาณของท่านเหล่านั้นรับรู้ พร้อมกันนั้นก็ขอพรให้ท่านช่วยปกป้องคุ้มครองครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข พิธีกรรมปัญจโกลมะมีวัตถุประสงค์เพื่อการรักษา การเจ็บไข้ได้ป่วย และเนื่องจากในพิธีกรรมนี้ มีการใช้ศาสตร์ดนตรี กันตรึม วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงประกอบ เพื่ออำนวยความสะดวกวิญญาณ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาประทับที่ร่างทรงของแม่มด ปัจจุบันจึงนิยมเรียกความหมายพิธีการปัญจโกลมะมีดังนี้ว่า “การรักษาด้วยเสียงดนตรี” หรือดนตรีบำบัด

เอกสารอ้างอิง

- กชกร โพธิ์หล้า, ร.ต.ต.. (2555). “การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลความเชื่อเรื่องผีปอบที่มีความสัมพันธ์กับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษากันตยานาง จังหวัดกาฬสินธุ์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**
- ธีรยุทธ บุญมี. (2546). **พหุนิยม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะ กรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- พระยาอนุนามราชชน. (2508). **ประเพณีเบ็ดเตล็ด**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- พระยาอนุนามราชชน เสถียรโกเศศ. (2504). **เรื่องเกี่ยวกับประเพณีไทย (เรื่องในเทศฎาลตรุษสารท).** กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์แพร่การช่าง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542.**กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์. (2553). **บุรีรัมย์ ภูมิหลังประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม**. บุรีรัมย์ : วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์.
- ส.พลายน้อย. (2552). **ตำนานผีไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บริษัทวี.ปรี้นท์.
- เสถียรโกเศศ. (2549). **ผีสงกรานต์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท บีเค อินเตอร์ปรี้น จำกัด.
- อศิน รพีพัฒน์. (2551). **วัฒนธรรมคือความหมาย: ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยา สิรินคร.

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อแทนชื่อคัมภีร์ตามที่ปรากฏในสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยอ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย

ก. รูปแบบการอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และอรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วยเล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่างเช่น อง.ติก. (ไทย) 20/40/203.หมายถึง อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต พระไตรปิฎกเล่มที่ 20 ข้อที่ 40 หน้า 203 ดังนี้

พระวินยปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์			
1	วิ.มหา. (ไทย) =	วินยปิฎก	มหาวิภังค์		(ภาษาไทย)
3	วิ.ภิกขุณี. (ไทย) =	วินยปิฎก	ภิกขุณีวิภังค์		(ภาษาไทย)
4 – 5	วิ.ม. (ไทย) =	วินยปิฎก	มหาวรรค		(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

12	ม.มฺว. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
25	ขุ.ขุ. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
26	ขุ.เปต. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เปตวัตถุ	(ภาษาไทย)

ข.รูปแบบการอ้างอิงพระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัยจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อคัมภีร์แล้วตามด้วยเล่ม/หน้า ตัวอย่างเช่น ขุ.ธ.อ. (ไทย) 41/12 หมายถึง ขุททกนิกายธรรมบทอรรถกถา พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลเล่มที่ 41 หน้า 12 ดังนี้

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ขุ.ขุ.อ. (ไทย) =	ขุททกนิกาย	ปรมัตถโชติกา	ขุททกปาฐะอรรถกถา	(ภาษาไทย)
------------------	------------	--------------	------------------	-----------

Approach Human Rights as Special Education: The Teaching of Children's Human Rights in Early Childhood Education

นางชณิภักดิ์ ศรีวันทา¹

Mrs. Chaninpak Sriwanta¹

บทคัดย่อ

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านสิทธิมนุษยชนของเด็กปฐมวัยต่อเพื่อนที่มีความจำเป็นต้องการพิเศษให้เป็นไปตามแนวคิดความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ของเด็ก เด็กได้ลงมือปฏิบัติผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง เน้นการดำเนินกิจกรรมโดยบูรณาการกระบวนการคิดของสมองด้านความคิด ความรู้สึก และการกระทำ ตามรูปแบบกิจกรรมสำรวจ สืบค้นข้อมูล ลงมือปฏิบัติและคิดวางแผน เพราะการวางรากฐานที่มั่นคงในเด็กปฐมวัยส่งผลให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต ไทย และเป็นพื้นฐานของการสร้างสังคมที่เป็นสุข

คำสำคัญ: การจัดประสบการณ์การเรียนรู้, เด็กปฐมวัย, สิทธิมนุษยชน, เด็กพิการ, การเรียนรู้ผ่านการเรียน

Abstract

Management early childhood learning experiences on human rights for friends with special needs according to the concept of assistance in which aspect? To be able to perform everyday activities or participate in Social participation can be enjoyed by the general public. Align experiences with children's learning styles Children can act through their five senses, moving, exploring, playing, observing, searching, experimenting, and thinking of solving problems on their own. Focus on carrying out activities Emphasis on Active Learning and Executive Function by integrating the brain's thinking processes in thinking, feeling, and acting according to activity patterns: exploring, searching for information, taking action, and thinking and planning. Because laying a solid foundation in early childhood results in their growth into good, quality adults in the future in Thailand and is the basis for creating a happy society.

Keyword: Management early childhood learning experiences, early childhood, human rights, children with disabilities, Play-Based Learning

¹ ครูการศึกษาพิเศษ งานส่งเสริมศักยภาพทางการเรียนรู้ของนักเรียน ระดับอนุบาล โรงเรียนจิตจรดดา กรุงเทพฯ

บทนำ

โรงเรียนเป็นพื้นที่บ่มเพาะการเรียนรู้ที่สำคัญ แต่หลังจากการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ทำให้วิถีการปฏิบัติในโรงเรียน รูปแบบการเรียนการสอน การเล่นเกม การมีปฏิสัมพันธ์ของครูผู้เลี้ยงดูต่อเด็ก และสิ่งอำนวยความสะดวกก่อนวัยเรียนจำนวนมากที่ได้ส่งผลกระทบอย่างมาก ทั้งที่โอกาสเรียนรู้ตั้งแต่ต้นและโปรแกรมการพัฒนาเด็กทั้งแบบไม่เป็นทางการและเป็นทางการผลประโยชน์ด้านความรู้ความเข้าใจ สังคม สุขภาพ และทรัพยากรมนุษย์ในระยะยาวที่สำคัญ ดังเช่นคำกล่าวที่ว่า ช่วงปฐมวัยเป็นช่วงวัยทองของชีวิต ตามลักษณะเฉพาะของปฐมวัยนี้ นักจิตวิทยาและนักการศึกษา ต่างให้ความสนใจที่จะศึกษาหรือหาวิธีการที่จะทำความเข้าใจถึงลักษณะเฉพาะของวัยนี้ ด้วยเหตุที่ว่าเป็นวัยเริ่มต้นของชีวิต เป็นวัยที่เริ่มต้นแห่งพัฒนาการด้านต่าง ๆ ขณะเดียวกันได้มีการศึกษาวิจัยที่มีข้อค้นพบว่า ถ้าเด็กวัยนี้ได้รับการเตรียมตัวหรือวางพื้นฐานด้านพัฒนาการไว้ดีและเหมาะสม หมายถึงว่าเด็กได้รับการวางรากฐานชีวิตที่มั่นคงต่อไป

การศึกษาปฐมวัยมีแนวทางที่สำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ ตามเป้าหมายการพัฒนา (SDGs) ที่มุ่งเพื่อขจัดความยากจนและลดความไม่เท่าเทียมกันภายในและระหว่างประเทศ ในปี พ.ศ. 2573 ใน SDG ด้านที่ 4 ให้คำมั่นสัญญากับโลกที่จะรับประกันความครอบคลุมและการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกัน และส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน และการศึกษาปฐมวัย เป็นเป้าหมายที่กำหนดให้ทุกประเทศต้องทำให้เด็กหญิงและเด็กชายทุกคนสามารถเข้าถึงเด็กปฐมวัยที่มีคุณภาพ ได้รับการพัฒนา การดูแลเลี้ยงดู และการศึกษาปฐมวัย หลักการตามเป้าหมายนี้ทำให้เกิดขอบเขตการดูแลและการศึกษาปฐมวัย (early childhood care and education; ECCE) ถือได้ว่าเป็นสิทธิในการศึกษาตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ 3 ฉบับ ได้แก่ 1. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child; CRC) 2. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (the International Covenant on Economic, Social and Cultural Right; ICESCR) และ 3. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (the Convention on the Rights of Persons with Disabilities; CRPD) กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศทั้ง 3 ฉบับ ได้รับการรับรองจากสมาชิกในองค์การสหประชาชาติรวมทั้งประเทศไทยด้วย ซึ่งเมื่อพิจารณากระบวนการที่นำมาใช้มุ่งไปที่การเด็กปฐมวัยมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพัฒนาการตลอดชีวิต ด้วยการส่งเสริมความสามารถในการมีส่วนร่วมในสังคม ดังเช่น การมีส่วนร่วมในการเล่นทางสังคมตามจินตนาการ พวกเขาจะต่อยอดจากสิ่งที่อาจเป็นลักษณะเฉพาะที่กำหนดได้มากที่สุดของเราในฐานะมนุษย์ นั่นคือ การปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น และความสามารถในการตอบสนองซึ่งกันและกัน (Kemple, 2015) โดยที่การเล่นเป็นวิธีการเรียนรู้ของเด็ก และเป็นเรื่องสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน ตามที่กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ 3 ฉบับ ที่กล่าวถึงเด็ก ๆ จะสำรวจและรู้จักกฎเกณฑ์และสัญลักษณ์ของชุมชนผ่านการเล่น ตลอดจนสร้างบทบาทและสถานการณ์ที่สะท้อนถึงโลกทางสังคมวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมาใหม่ เป็นผลให้พวกเขาเรียนรู้วิธีที่จะอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ต้องการ ร่วมมือกับผู้อื่นด้วยความเต็มใจ และมีส่วนร่วมในพฤติกรรมที่เหมาะสมทางสังคม เมื่อเวลาผ่านไป ความสามารถเหล่านี้จะถูกถ่ายทอดไปยังพฤติกรรมในชีวิตประจำวันของเด็ก ๆ สิ่งสำคัญคือต้องตระหนักถึงธรรมชาติและประโยชน์ของการเล่น (Lester & Russell, 2010) ของเด็กทุกคน

แต่เชื่อว่าเด็กและเยาวชนทุกคนมีสิทธิอย่างเท่าเทียมกัน เด็กพิการ (Children with disabilities) ซึ่งอุปสรรคหลายประการขัดขวางการเข้าถึงสิทธิของพวกเขา รวมทั้งการกีดกันไม่ให้เข้าโรงเรียนซึ่งเป็นพื้นที่การเรียนรู้วิชาการและประสบการณ์ทางสังคม เป็นที่ที่การเล่นและนันทนาการเกิดขึ้น พัฒนาทักษะทางสังคม และวัฒนธรรม ในอดีตมีความชัดเจนที่พวกเขาเข้าไม่ถึงทางกายภาพ ได้แก่ พื้นที่สาธารณะ สวนสาธารณะ สนามเด็กเล่นและอุปกรณ์ โรงภาพยนตร์ โรงละคร สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อย่างเช่น สนามกีฬา ตามนโยบายที่แยกพวกเขาออกจากสนามกีฬาเพื่อความปลอดภัย อุปสรรคในการสื่อสารและความล้มเหลวในการจัดหาเทคโนโลยีการตีความและการปรับตัว

ขาดการคมนาคมที่เข้าถึงได้ ทำให้เกิดแนวคิดการศึกษาแบบเรียนรวม(Inclusive Education) เป็นแนวคิดการจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้เด็กทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมโดยไม่มีการแบ่งแยกความบกพร่องหรือคัดแยกเด็กที่ด้อยกว่าออกจากชั้นเรียน แต่จะใช้การบริหารจัดการให้เด็กเกิดการเรียนรู้และมีพัฒนาการตามความต้องการ โดยปรับสภาพแวดล้อม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หลักสูตร และการประเมินผล เพื่อให้ครูจัดการเรียนการสอนได้ตอบสนองความต้องการของเด็กทุกคน (การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาที่มีความเกี่ยวเนื่องกับกระบวนการทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งให้ความสำคัญกับผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้และผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษเพื่อให้สามารถเข้ารับการศึกษาร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเท่าเทียม (UNESCO, 1994) ซึ่งรวมถึงกลุ่มผู้เรียนที่ประสบปัญหาทางด้านต่างๆ เช่น ความยากจน เพศสภาพ และปัญหาความขัดแย้งอื่นๆ โดยมุ่งเสนอการศึกษาที่มีคุณภาพให้แก่ผู้เรียนที่มีความหลากหลายและมีความต้องการที่แตกต่างกันออกไปโดยไม่เลือกปฏิบัติ มีจุดมุ่งหมายที่จะเติมเต็มสิทธิของทุกคนในการเข้ารับการศึกษาร่วมกัน และมุ่งพัฒนาบุคคลให้สามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี และมีโอกาสตามกระบวนการเรียนรู้ในช่วงปฐมวัย

สิทธิมนุษยชนด้านการศึกษาพิเศษของไทย

สำหรับสิทธิมนุษยชนของ “คนพิการ” จักได้รับการรับรองและการคุ้มครองจากรัฐตามที่ได้กำหนดไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006 (Convention on the Rights of Persons with Disabilities of 2006) ทั้งนี้ อนุสัญญาฯ ได้กำหนดให้คณะกรรมการประจำอนุสัญญา อันได้แก่ คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Committee on the Rights of Persons with Disabilities) โดยมีอำนาจหน้าที่ในการสอดส่องดูแลรัฐภาคีต่าง ๆ ในการปฏิบัติตามพันธกรณีตามข้อบทที่ได้กำหนดไว้ในอนุสัญญา นอกจากนี้ อนุสัญญาดังกล่าวยังได้ระบุถึงการที่รัฐภาคีจักต้องเสนอรายงานการปฏิบัติตามอนุสัญญาหรือ “รายงานของรัฐบาล” (country report) เพื่อที่คณะกรรมการจะได้ประเมิน รวมถึงตรวจสอบในมาตรการตลอดจนการดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐภาคีในประเด็นการรับรองและคุ้มครองสิทธิของคนพิการ พร้อมทั้งการจัดทำข้อเสนอแนะหรือข้อแนะนำทั่วไปสำหรับรัฐภาคีในอันที่จะได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานดังกล่าวข้างต้นเพื่อรับรอง และคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ของคนพิการในประเทศไทยต่อไปได้ (จาตุรงค์ เจริญนำ, 2559) ตามแนวคิดในบริบทของสังคมไทย แนวคิดของคำไว้ 3 คำ คือ ความบกพร่อง (Impairment) ความพิการ (Disability) และอุปสรรค (Handicap) โดยอธิบายได้ ดังนี้

ความบกพร่อง (Impairment) คือ การสูญเสียใด ๆ หรือความผิดปกติของจิตใจ สรีระ หรือโครงสร้างกายวิภาค หรือมีการสูญเสียหรือความผิดปกติในการปฏิบัติหน้าที่ เช่น ตามองไม่เห็น แขนขาเป็นอัมพาต หูสูญเสียการได้ยิน อากาทางประสาท เป็นต้น

ความพิการ (Disability) คือ ข้อจำกัดหรือการขาดซึ่งความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ โดยวิธีการหรือในวิสัยของบุคคลทั่วไป เนื่องจากความบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใด

อุปสรรค (Handicap) คือ ความเสียเปรียบของบุคคล ซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องหรือความพิการ อันเป็นการขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ให้ได้อย่างเต็มที่ตามที่บุคคลทั่วไปพึงทำได้ ทำให้ประสบความยากลำบาก หรือไม่สมารถกระทำการใดสิ่งหนึ่ง ในขณะที่คนทั่วไปสามารถทำได้โดยไม่เป็นปัญหา

ซึ่งทั้ง 3 คำ มีความเชื่อมโยงกันอยู่ในด้าน “ความบกพร่อง” จะอ้างถึงข้อจำกัดของสภาพร่างกาย หรือการรับรู้ต่าง ๆ ของบุคคล ในขณะที่ “ความพิการ” นั้นเป็นมุมมองอยู่ที่ข้อจำกัดอันเกิดจากสังคม จากการที่สังคมได้แบ่งแยกบุคคลซึ่งมีข้อบกพร่องดังกล่าว ทำให้เกิด “อุปสรรค” จะเป็นการมองถึงความเสียเปรียบของบุคคลหนึ่งในการที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง อันเป็นผลมาจากความบกพร่อง (อชิป จันทนโรจน์, 2549)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2547) ได้ให้ความหมายของคนพิการว่า คือ บุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2558) ได้ ให้ความหมายของคนพิการว่าหมายถึง บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใดเพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป

ทั้งนี้พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ.2551 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) ได้ให้นิยามความหมายของคนพิการคล้ายคลึงกับพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ที่ได้ให้ความหมายของคนพิการว่า คือ บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสารจิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใดประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความต้องการจำเป็นพิเศษทางการศึกษาที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป

ซึ่งการจำแนกประเภทและการกำหนดหลักเกณฑ์ความพิการนั้นมีความแตกต่างกันตามความมุ่งหมายในการบังคับใช้กฎหมาย กล่าวคือ ด้านการศึกษา เป็นการจำแนกเพื่อส่งเสริม กระตุ้นพัฒนาการทางด้านการศึกษา และนำไปใช้ในการจัดการศึกษา ส่วนด้านสังคม ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นการจำแนกเพื่อนำไปใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต การฟื้นฟูสมรรถภาพ และการจัดสวัสดิการ ทั้งนี้สำหรับสิทธิมนุษยชนของ “เด็กพิการ” จักได้รับการรับรองและการคุ้มครองจากรัฐตามที่ได้กำหนดไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006 (Convention on the Rights of Persons with Disabilities of 2006) (จาตุรงค์ เจริญนำ, 2559) สำหรับสิทธิมนุษยชนด้านการศึกษาพิเศษของไทย สิ่งที่เป็นรูปธรรมในปัจจุบันประเทศไทยมีการขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนเพิ่มมากขึ้นไม่ว่าเด็กด้อยโอกาสเด็กในชนบทหรือแม้กระทั่งเด็กพิการรัฐบาลก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญและดำเนินการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมความเป็นธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเด็กกลุ่มนี้ให้ดีขึ้นกว่าเดิมโดยเฉพาะการดำเนินการจัดการศึกษาให้แก่เด็กพิการซึ่งต้องตระหนักถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนที่ทุกคนควรจะได้รับโอกาสทางการศึกษาที่ทัดเทียมกันกระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดให้ปี พ.ศ. 2542 เป็นปีการศึกษาเพื่อคนพิการและได้ประกาศต่อสาธารณชนทั่วไปว่า “คนพิการทุกคนที่อยากเรียนต้องได้เรียน” เพื่อเอื้ออำนวยให้เด็กพิการสามารถเข้ารับบริการการศึกษาอย่างเท่าเทียมกับเด็กปกติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้มีนโยบายที่จะพัฒนาโรงเรียนที่จัดการเรียนร่วมให้เป็นโรงเรียนต้นแบบการเรียนรวม และได้มีโอกาสเรียนรวมกับนักเรียนทั่วไปในโรงเรียนใกล้บ้านโดยคัดเลือกเป็นโรงเรียนต้นแบบการเรียนรวมที่เป็นศูนย์บริการทางการศึกษาพิเศษ (Student Support Services : SSS) (อรทัย แสงชัย, 2559) ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงสิทธิมนุษยชนด้านการศึกษาพิเศษของไทยแล้ว การที่เด็กพิการหรือเด็กที่มีความจำเป็นพิเศษได้เข้าสู่ระบบการศึกษาแบบเรียน ควบมีการสอนเรื่องสิทธิมนุษยชนของเด็กปฐมวัย เพราะเป็นช่วงวัยสำคัญในการบ่มเพาะความคิดเพื่อให้เด็กและเยาวชนทุกคนมีสิทธิอย่างจริง

การสอนและกลยุทธ์การส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย การเรียนรู้ผ่านการเล่น

ตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็ก (United Nations Convention on the Rights of the Child; UNCRC) กฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนซึ่งกำหนดสิทธิในทางพลเมือง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และวัฒนธรรม ของเด็ก โดยนิยามว่า เด็ก คือ มนุษย์คนใด ๆ ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี นั้น ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ผ่านการเล่นของเด็กปฐมวัย ซึ่งถือเป็นเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นอันดับแรก เด็กและเยาวชนทุกคนมีสิทธิที่จะเล่นและมีความจำเป็นอย่างแท้จริงในการเล่น การเล่นเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนมีอิสระในการเลือกสิ่งที่จะเล่นและทำ ทายตัวเอง กล้าเสี่ยง และเพลิดเพลินกับเสรีภาพ อีกทั้งอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 17 ระบุว่า เด็ก ๆ จำเป็นต้องเล่นเพื่อที่จะเติบโต เรียนรู้ และการเล่นเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน การเล่นยังให้โอกาสในการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศและจำเป็นต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก ความสำคัญของการเล่นในการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย (Molu, F. E., 2023)

“การเล่นของเด็กถูกเลือกอย่างอิสระตามพฤติกรรมที่ขึ้นเป็นการส่วนตัว โดยมีแรงจูงใจจากภายในตามความต้องการ ความต้องการ และความปรารถนา การเล่นอาจเป็นเรื่องสนุกหรือจริงจังก็ได้ ผ่านการเล่น เด็กๆ จะได้สำรวจโลกทางสังคม วัตถุ และจินตนาการ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างพวกเขากับพวกเขา โดยให้รายละเอียดต่างๆ ขณะเดียวกันก็มีความยืดหยุ่นในการตอบสนองต่อความท้าทายที่พวกเขาเผชิญ โดยการเล่นให้เด็กๆ เรียนรู้และพัฒนาทั้งในระดับบุคคลและในฐานะสมาชิกของชุมชน” เมื่อเด็ก ๆ มีส่วนร่วมในการเล่นทางสังคมและจินตนาการ พวกเขาจะต่อยอดจากสิ่งที่อาจเป็นลักษณะเฉพาะที่กำหนดได้มากที่สุดของเราในฐานะมนุษย์ นั่นคือ การปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น และความสามารถในการตอบสนองซึ่งกันและกัน (Kenneally, 2007) เด็กๆ จะสำรวจและรู้จักกฎเกณฑ์และสัญลักษณ์ของชุมชนผ่านการเล่น ตลอดจนสร้างบทบาทและสถานการณ์ที่สะท้อนถึงโลกทางสังคมวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมาใหม่ เป็นผลให้พวกเขาเรียนรู้วิธีที่จะอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ต้องการ ร่วมมือกับผู้อื่นด้วยความเต็มใจ และมีส่วนร่วมในพฤติกรรมที่เหมาะสมทางสังคม (Lester & Russell, 2010) ขณะที่เด็กเล่นพวกเขาจะมีโอกาสได้เรียนรู้ได้จากโลกการเล่นของพวกเขา

การเล่นผ่านการเรียนรู้ หรือ Play based learning ได้รับการอธิบายว่า เป็นวิธีสอนที่เกี่ยวข้องกับการเล่น ความสนุกสนาน ประกอบด้วยการเล่นโดยเด็กนำตนเอง (Child-Directed) และการเล่นแบบผู้ใหญ่ชี้นำ (Adult Guidance) จากงานวิจัยของ Pyle & Danniels (2017: 282) กล่าวถึงการเรียนรู้โดยการเล่นเป็นหลักมีผลดีต่อคะแนนการอ่านและคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักฐานชี้ให้เห็นว่าการเรียนประเภทนี้มีแนวโน้มจะมีประสิทธิภาพมากกว่าการสอนโดยตรงหรือการเล่นอิสระ Play-Based Learning (PBL) ได้รับการอธิบายว่า เป็นวิธีการที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่น การเล่นช่วยให้เด็กๆ ได้สำรวจสภาพแวดล้อมของพวกเขาและสร้างความรู้ การเล่นและการเรียนรู้มีการเชื่อมโยงที่ดีซึ่งกันและกันแง่ของการคำนวณ (numeracy) ความสามารถอ่านออกเขียนได้ (literacy) การเข้าสังคม (social) การพัฒนาทางด้านร่างกาย (physical) และอารมณ์ (emotional)

ด้วยการเชื่อมโยงไปสู่กระบวนการเรียนรู้ที่ไม่กดดัน การเล่นผ่านการเรียนรู้ หรือ Play-Based Learning (PBL) นั้น เป็นวิธีการที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นวิธีสอนที่เกี่ยวข้องกับการเล่น ความสนุกสนาน ประกอบด้วยการเล่นโดยเด็กนำตนเอง และการเล่นแบบผู้ใหญ่ชี้นำ การเล่นและการเรียนรู้เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน และอาจทำให้เข้าภาพมโนทัศน์ได้มากขึ้นจากการแบ่งการเล่น 5 ประเภท (Unicef, 2018) ดังนี้

1. การเล่นอิสระ (Free Play) เป็นการเล่นที่โดดเด่น ในระหว่างการเล่นเด็กกำกับตัวเอง กำหนดวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้เล่นเอง ครุมีส่วนร่วมน้อยมาก การเล่นแบบนี้สังเกตได้จากเด็กมักจะสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา หรือการเล่นกับของเล่น หรือการใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ เป็นต้น

2. การเล่นสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry Play) คล้ายกับ Free Play ซึ่งการเล่นแบบนี้เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความสนใจของเด็ก ครูสามารถบูรณาการความรู้ทางวิชาการที่เกี่ยวข้องได้

3. การเล่นร่วมกัน (Collaborative Play) ครูกำหนดทักษะทางวิชาการที่นักเรียนจะพัฒนา จากนั้นครูและนักเรียนร่วมกันออกแบบการเล่นและกำหนดวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการเล่น เป็นการเล่นภายในสภาพแวดล้อมที่สร้างขึ้น

4. การเรียนรู้ที่สนุก (Playful Learning) เป็นการเล่นที่สร้างขึ้นร่วมกัน เกี่ยวเนื่องกับเนื้อหาวิชาการ แต่เน้นการเรียนรู้แบบสนุกสนาน ถูกใจนักเรียน เช่น ครูสร้างร้านดอกไม้ ครูสร้างแบบฟอร์มการสั่งซื้อ จากนั้นนักเรียนกรอกข้อมูลสั่งซื้อ เป็นต้น

5. การเรียนรู้ผ่านเกม (Learning through Games) นำมาเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางคณิตศาสตร์ และทักษะทางภาษา เป็นวิชาการมากขึ้น แต่พยายามทำให้น่าสนใจ ครูส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านเกม โดยเด็กๆ ทำตามกฎของเกม เช่น เกมบิงโก เกม word with friends เกมตกปลาแม่เหล็ก กิจกรรมที่เน้นการเล่นที่มีความหลากหลาย ผสมผสานวิชาการเข้าด้วยกัน และเพิ่มระดับการเข้าไปมีส่วนร่วม

การเล่นในโลกใบเล็กสู่โลกใบใหญ่: การรับรู้เรื่องสิทธิมนุษยชนของเด็กปฐมวัย

เชื่อว่าในวัยเด็กเราจะได้เล่นไล่จับ เป็นการเล่นที่เด็ก ๆ จะเคลื่อนไหวร่างกายและตามเงาและตกลงที่จะปฏิบัติตามกฎ แต่สิ่งที่พวกเขาให้ความสำคัญคือความตื่นเต้นของการเล่นไล่จับ กฎเป็นกรอบที่ผู้เล่นรู้ว่า “นี่คือการเล่น” นี่เป็นสถานที่ที่ปลอดภัยซึ่งสามารถสัมผัสอารมณ์ได้โดยไม่มีผลกระทบใด ๆ ตามมา และอาจนำโลกจริงเข้ามา (Lester & Russell, 2010) การเล่นยังส่งเสริมสุขภาพกายและความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก อีกทั้งยังช่วยให้พวกเขาพัฒนาทักษะด้านประสาทสัมผัส การประสานงาน และความสมดุล นอกจากนี้ยังมีหลักฐานเพียงพอในการวิจัยที่ตรวจสอบความสำคัญของการเล่นว่าการเล่นที่สร้างสรรค์/ละครสังคมได้รับการสนับสนุนเป็นพิเศษในการรับมือกับเหตุการณ์ที่กระตุ้นอารมณ์หรือตึงเครียด เช่น การไปพบทันตแพทย์หรือโรงพยาบาล ตลอดจนในบริบทของการรักษาโรคกับเด็กที่มี ถูกข่มเหง และ/หรือ ประสบความโศกเศร้าอย่างสุดซึ้ง (Whitbread, 2012) การเล่นห้าประเภท (ทางกายภาพ สัญลักษณ์ เล่นกับวัตถุ การเล่นสมมุติ/สังคม-ละคร และเกมที่มีกฎเกณฑ์) สนับสนุนพัฒนาการของเด็กในด้านต่าง ๆ ดังเช่น

การเล่นกับวัตถุ (Play with objects) การเล่นกับวัตถุเริ่มต้นทันทีที่ทารกสามารถจับและยึดไว้ได้ พฤติกรรมการเล่นสืบสวนตั้งแต่นั้น ๆ ได้แก่ การกัด/ปาก การหมุนตัวขณะมอง การถู/ลูบ การทุบตีและการทำหล่น สิ่งนี้อาจอธิบายได้ว่าเป็นการเล่นแบบ ‘ประสาทสัมผัส’ เมื่อเด็กสำรวจว่าวัตถุและวัสดุรู้สึกและประพฤติอย่างไร เด็กวัยหัดเดินตั้งแต่อายุประมาณ 18 ถึง 24 เดือนจะเริ่มจัดเรียงสิ่งของ ซึ่งค่อยๆ พัฒนาไปสู่กิจกรรมการเรียงลำดับและจำแนกประเภท เมื่ออายุได้สี่ขวบ การสร้าง การสร้าง และการสร้างพฤติกรรมก็ (Whitbread, 2012)

การเล่นบทบาทสมมติ หรือ การเล่นขายของ (Pretense/socio-dramatic play) คือ การที่เด็ก ๆ แสดงสถานการณ์และเรื่องราวในจินตนาการ กลายเป็นตัวละครที่แตกต่างกัน และกำลังทำเป็นว่าพวกเขาอยู่ในสถานที่และเวลาที่แตกต่างกัน ด้วยการเล่นสมมุติ เด็กๆ จะพัฒนาและปรับปรุงความคิดสร้างสรรค์ และเรียนรู้วิธีปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ รวมถึงส่งเสริมการควบคุมตนเองและการควบคุมตนเองด้วย เกมที่มีกฎ: เกมที่มีกฎ เช่น ซ่อนหา หลบลูกบอล ขว้าง จับ ฯลฯ รวมถึงเกมไพ่ เกมดิจิทัลส่งเสริมความสามารถของเด็กในการปฏิบัติตามกฎและแนวทาง และพัฒนาทักษะทางสังคม เช่น การแบ่งปัน การผลัดกัน และความเข้าใจ และเห็นคุณค่ามุมมองของผู้อื่น ข้อกังวลหลักของเกมดิจิทัลคือเกมอาจกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกรุนแรงในเด็ก ซึ่งสามารถแก้ไขได้ง่ายโดยการดูแลของผู้ใหญ่ที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ปัญหาดังกล่าวยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่และจำเป็นต้องได้รับการวิจัยเพิ่มเติม

แม้ว่าข้อเท็จจริงนี้ก็สามารถสรุปได้ว่าเกมที่มีกฎเกณฑ์ช่วยให้เด็ก ๆ เพื่อพัฒนาทักษะในการอยู่ได้บังคับกฎเกณฑ์ของสังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่ (Whitbread, 2012, Lester & Russell, 2010)

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านสิทธิมนุษยชนของเด็กปฐมวัยต่อเพื่อนที่มีความจำเป็นต้องการพิเศษ

ในโลกใบนี้ เราทุกคนล้วนเติบโตมาบนพื้นฐานของความแตกต่างหลากหลาย ทั้งเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม เราอาจมีแนวความคิด ความเชื่อ ฐานะ รูปลักษณ์ ร่างกายที่แตกต่างกัน สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งที่ผิดปกติ ไม่ใช่ความน่ากลัวที่เราจะต้องแบ่งแยก กีดกัน แบ่งพรรคแบ่งพวก หากแต่เป็นธรรมชาติของความหลากหลาย ซึ่งเราทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข หากเรายึดมั่นในคุณค่าของ “สิทธิมนุษยชน”

ข้อความข้างต้นมาถูกเลือกมาจากคู่มือการจัดการเรียนรู้สิทธิมนุษยชนศึกษา ระดับปฐมวัย ของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เนื่องด้วยความสำคัญในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนตามหลักการสากล รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จึงได้บัญญัติให้มีองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยมีหน้าที่และอำนาจสำคัญประการหนึ่งตามมาตรา 247 (5) ในการสร้างเสริม ทุกภาคส่วนของสังคมให้ตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิมนุษยชน มีหน้าที่และอำนาจตาม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 27 (1) (2) และ (3) ในการส่งเสริม สนับสนุน ให้ความร่วมมือแก่บุคคล หน่วยงานของรัฐ และภาคเอกชน ในการ ศึกษา วิจัย เผยแพร่ความรู้และพัฒนาความเข้มแข็งด้านสิทธิมนุษยชน ส่งเสริม เผยแพร่ให้เด็ก เยาวชน รวมทั้งประชาชนทั่วไปตระหนักถึงสิทธิมนุษยชนของแต่ละบุคคลที่ทัดเทียมกัน และการเคารพใน สิทธิมนุษยชนของบุคคลอื่น ซึ่งอาจแตกต่างกันในทางวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับตัวอย่างในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านสิทธิมนุษยชนของเด็กปฐมวัยต่อเพื่อนที่มีความจำเป็นต้องการพิเศษ

การสร้างความเข้าใจ

“สิทธิมนุษยชน” เป็นคุณธรรมสากล ซึ่งประกอบด้วย หลักการพื้นฐานอันมุ่งหวังให้เพื่อนมนุษย์พึงกระทำต่อกัน 4 ประการ ได้แก่

1. การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
2. การเชื่อมั่นในความเท่าเทียมของบุคคล โดยปราศจากการแบ่งแยก
3. การศรัทธาในสิทธิและเสรีภาพของบุคคล
4. การปฏิบัติต่อผู้อื่นในฐานะที่เป็นเพื่อนมนุษย์เช่นเดียวกัน

หลักการสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน 4 ประการดังกล่าว ยังถือเป็นหลักการสำคัญในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งถือกำเนิดขึ้น เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้และเข้าใจร่วมกันในหลักการสิทธิมนุษยชนจนนำไปสู่การยอมรับและเกิดเป็นวัฒนธรรมการเคารพสิทธิมนุษยชนขึ้นในที่สุด และเป็นหัวใจสำคัญยิ่งที่เราทุกคนควรจะได้ตระหนักและนำมาปรับใช้ในบริบทของตนเอง โดยเฉพาะครูบาอาจารย์ ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้และตระหนักถึงคุณค่าของเพื่อนที่มีความจำเป็นต้องการพิเศษ และการปฏิบัติต่อเพื่อนกลุ่มนั้นตามนโยบายการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม

สิทธิมนุษยชนผ่านการประยุกต์ใช้ในบทเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน และวิถีชีวิตประจำวัน สามารถการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 สำหรับเด็กอายุ 3 – 6 ปี เพราะมีกำหนดไว้ในมาตรฐานที่ 8 : อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตัวบ่งชี้ที่ 8.3 : ปฏิบัติตนเบื้องต้นในการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและจุดมุ่งหมายให้เด็กมีความพร้อมในการเรียนรู้ทั้ง 4 ด้านคือ ด้านร่างกายเจริญเติบโตตามวัย ด้านสุขภาพจิตที่ดี มีคุณธรรม ด้านทักษะชีวิตใน

การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขและด้านการคิด การใช้ภาษาสื่อสารได้อย่างเหมาะสมกับวัย

วัตถุประสงค์จัดประสบการณ์เรียนรู้

เพื่อจัดประสบการณ์ให้กับครูผู้สอนระดับปฐมวัยนำไปใช้จัดการเรียนรู้ด้านสิทธิมนุษยชนสำหรับเด็กปฐมวัยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจด้านสิทธิมนุษยชนสำหรับเด็กระดับปฐมวัย อย่างเป็นรูปธรรมกับการปฏิบัติต่อเพื่อนที่มีความจำเป็นต้องการพิเศษ

แนวทางการจัดประสบการณ์เรียนรู้

การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ ต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อม บรรยากาศในห้องเรียนให้มีสอดคล้องกับเรื่องที่เรียนและมีการจัดแสดงผลงานของนักเรียน เพื่อความภาคภูมิใจของนักเรียน ต้องมีการเตรียมการจัดกิจกรรม โดยครูจะต้องศึกษาให้เข้าใจกระจ่างชัด เตรียมกิจกรรม สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลตลอดจนวิธีการสร้างแรงจูงใจให้เกิดความสนใจใคร่รู้และเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของตน ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นอันเป็นพื้นฐานของหลักสิทธิมนุษยชน

บทบาทของครูผู้สอน

ทั้งนี้ต้องอาศัยบทบาทของครูผู้สอนเป็นผู้สนับสนุนอำนวยความสะดวกให้เด็กได้คิดริเริ่ม วางแผน ลงมือปฏิบัติกิจกรรม ตัดสินใจ และนำเสนอความคิดในประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนที่มีความต้องการพิเศษ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในบรรยากาศที่อบอุ่น มีความสุข และเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ กัน

จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมคุณลักษณะที่ดี ผ่านการเล่น หรือทักษะการใช้ชีวิตประจำวันให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ลักษณะของกิจกรรม

การจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย เป็นการจัดกิจกรรมในลักษณะบูรณาการผ่านการเล่น การลงมือปฏิบัติจากประสบการณ์ตรงอย่างหลากหลาย ทำให้เกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรมและส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านโดยไม่จัดเป็นรายวิชา จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ของเด็ก เด็กได้ลงมือปฏิบัติผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง เน้นการดำเนินกิจกรรม เน้นการเรียนรู้แบบ Active Learning และ Executive Function โดยบูรณาการกระบวนการคิดของสมองด้านความคิด ความรู้สึก และการกระทำ ตามรูปแบบกิจกรรม สำรวจ สืบค้นข้อมูล ลงมือปฏิบัติและคิดวางแผน

บทสรุป

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านสิทธิมนุษยชนของเด็กปฐมวัยต่อเพื่อนที่มีความจำเป็นต้องการพิเศษให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนนำไปใช้จัดประสบการณ์ให้เด็กได้เรียนรู้ ลงมือปฏิบัติ ควรเป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมให้เด็กเกิดแนวคิดหลังจากนำเสนอสาระการเรียนรู้ นั้น ๆ มาจัดประสบการณ์ให้เด็ก เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ให้สอดคล้องกับวัย โดยให้เด็กเรียนรู้ผ่านประสบการณ์สำคัญ ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เด็กควรรู้จักการปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและโรงเรียน การเคารพสิทธิของตนและผู้อื่น การรู้จักแสดงความคิดเห็นของตนเองและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การกำกับตนเอง การเล่นและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง การตระหนักรู้เกี่ยวกับตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง การสะท้อนการรับรู้อารมณ์และความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น การแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกอย่างเหมาะสมด้วยการเรียนรู้ผ่านการเล่น

เอกสารอ้างอิง

- Angela Pyle & Erica Danniels (2017). **A Continuum of Play-Based Learning: The Role of the Teacher in Play-Based Pedagogy and the Fear of Hijacking Play, Early Education and Development**, 28:3, 274- 289, DOI:10.1080/10409289.2016.1220771
- Brantefors, L., Tellgren, B., & Thelander, N. (2019). **Human Rights Education as Democratic Education: The Teaching Traditions of Children's Human Rights in Swedish Early Childhood Education and School. International Journal of Children's Rights**, 27(4), 694–718.
<https://doi-org.chula.idm.oclc.org/10.1163/15718182-02704007>
- Lester, S. and Russell, W. (2008) **Play for a Change: Play, Policy and Practice – A review of contemporary perspectives**, London: National Children's Bureau
- Kemple, K. M., Oh, J. H., & Porter, D. (2015). **Playing at school: An inquiry approach to using an experiential play lab in an early childhood teacher education course. Journal of Early Childhood Teacher Education**, 36(3), 250–265.
- Mathiyazhagan, S., & La Fors, K. (2023). **Children's right to participation in AI: Exploring transnational co-creative approaches to foster child-inclusive AI policy and practice. Information Polity: The International Journal of Government & Democracy in the Information Age**, 28(1), 141–153.
<https://doi-org.chula.idm.oclc.org/10.3233/IP-229014>
- Molu, F. E. (2023). **Importance of Play in Early Childhood Education and Children's Right to Play. Journal Plus Education / Educatia Plus**, 33, 50–64.
<https://doi-org.chula.idm.oclc.org/10.24250/jpe/si/2023/fem/>
- Smith, A. B. (2007). **Children's rights and early childhood education: links to theory and advocacy. Australian Journal of Early Childhood**, 32(3), 1.
- Whitebread, D., & Basilio, M. (2012). **The emergence and early development of selfregulation in young children. Profesorado**, 16(1), 15–33.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (6 April 2024). **ประกาศกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555** คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2563) คู่มือการจัดการเรียนรู้สิทธิมนุษยชนศึกษา ระดับปฐมวัย. กรุงเทพฯ
- จตุรงค์ เจริญนำ. (2559). **การศึกษาสภาพการบริหารจัดการเรียนร่วมโดยใช้โครงสร้างซีท (SEAT) ของโรงเรียนเรียนร่วมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. ปรินญูณมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.**

ชนาสร นิ่มนวล. (2006). การศึกษาการยอมรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในชั้นเรียนร่วมระดับปฐมวัย
ของโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมในกรุงเทพมหานคร.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ของสำนักงานรับรอง
พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)
พ.ศ. 2556 (ฉบับอ้างอิงปรับปรุงครั้งที่ 12) / จัดทำโดย กองกองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ

อธิป จันทน์โรจน์ (2549). การเลือกปฏิบัติเพราะเหตุความพิการกับกฎหมายระหว่างประเทศ ศึกษาเปรียบ
เทียบกฎหมายไทย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อรรถัย แสนชัย. (2559). การจัดการการเรียนรวมของโรงเรียนต้นแบบการเรียนรวม จังหวัดนนทบุรี.

ปริญญามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น.

www.life.ac.th

มูลนิธิสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

ภาคีร่วมก่อตั้ง

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

13/2 หมู่ 1 ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม 75120
โทร. 034-757-452-4